વર્ષ : ૪૦ ♦ અંક : ૧૨
ડિસેમ્બર - ૨૦૧૬

Retail Price Rs. 10/- Each

શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી પ્રેરિત

દિવ્યધ્વનિ

આધ્યાત્મિક મુખપત્ર

"સમતા, રમતા, ઊરધતા, જ્ઞાયકતા, સુખભાસ;
વેદકતા, ચૈતન્યતા, એ સબ જીવ વિલાસ." - શ્રી સમયસાર નાટક

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત - સેવા - સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા ૩૮૨ ૦૦૭. (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯, ૨૩૨૭૬૪૮૩-૮૪
E-mail : mail@shrimadkoba.org, Web.: www.shrimadkoba.org

સંસ્થામાં યોજાયેલ ડિસેમ્બરની આધ્યાત્મિક શિબિરની ઝાંખી

(તા. ૧-૧૨-૨૦૧૬ થી તા. ૪-૧૨-૨૦૧૬)

પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રા

બા.બ્ર.પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈ

પૂ. અક્ષરવત્સલ સ્વામીજી

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ

આદ. શ્રી સુધીરભાઈ મહેતા

બા. બ્ર. શ્રી સુરેશજી

આદ. જય અશોકભાઈ શાહ

જ્ઞાન-વાત્સલ્યવર્ધક કાર્યક્રમ

રક્તદાન શિબિર

સંસ્થાના સન્નિષ્ઠ કાર્યકર્તાઓનું અભિવાદન

મેનેજર આદ. શ્રી વિજયભાઈ પટેલ

આદ. શ્રી જીવનકાકા

આદ. શ્રી સંતોષભાઈ રાણા

આદ. શ્રી નીતાબેન લોઢિયા

-: પ્રેરક :-
શ્રદ્ધેયશ્રી આત્માનંદજી

-: તંત્રી - સંપાદક :-
શ્રી મિતેશ એ. શાહ
ફોન : (૦૭૯) ૨૭૫૦૩૬૫૬

-: સ્વત્વાધિકારી :-
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)

-: મુદ્રક-પ્રકાશક :-
ડૉ. શ્રી શર્મિષ્ઠાબેન એમ. સોનેજી
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા

-: પ્રકાશન સ્થળ :-
શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
કોબા - ૩૮૨ ૦૦૭
ફોન : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૨૧૯
૨૩૨૭૬૪૮૩/૮૪
ફેક્સ : (૦૭૯) ૨૩૨૭૬૧૪૨

-: લવાજમ શ્રેણી :-
ભારતમાં
ત્રિવાર્ષિક રૂા. ૪૦૦
આજીવન રૂા. ૨૦૦૦
પરદેશમાં
By Air Mail
ત્રિ-વાર્ષિક : Rs. 4000
$-80, £-60
આજીવન : Rs. 15000
$-300, £-220

દિવ્યધ્વનિ

અનુક્રમણિકા

(૧) શ્રી સદ્‌ગુરુપ્રસાદ .... શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી ૫
(૨) તીર્થયાત્રા .... પૂ.શ્રી આત્માનંદજી ૭
(૩) સદ્‌ગુરુ : અજ્ઞાત દુનિયામાં આત્મજ્ઞાનની દીવાદાંડી .... ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈ ... ૧૦
(૪) સમાધિતંત્ર - અમૃતરસપાન..પ્રા.ચંદાબહેન પંચાલી .. ૧૨
(૫) શ્રી દર્શનસ્તુતિ-એક અનુચિંતન...પૂજ્ય બહેનશ્રી ... ૧૫
(૬) શ્રાવકાચાર ....બા.બ્ર. શ્રી સુરેશજી ... ૧૭
(૭) શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર .....શ્રી મહેન્દ્રભાઈ ખંધાર ... ૨૦
(૮) પરિણમ્ય-પરિણામકત્ત્વશક્તિ..શ્રી વલભજી હીરજી ... ૨૩
(૯) ઉપાદાનની નિર્મળતા .... શ્રી ચંદ્રહાસ ત્રિવેદી ... ૨૪
(૧૦) અનેકાંતમય એકાંત...શ્રી નવનીતભાઈ પી. શાહ ... ૨૬
(૧૧) સત્યાગ્રહી - સત્યગ્રાહી ..... શ્રી મધુભાઈ પારેખ ... ૨૭
(૧૨) ભીંતો તોડો .... શ્રી ધૂની માંડલિયા ... ૨૮
(૧૩) સંસાર : સુખ-દુઃખની ઘટમાળ ....શ્રી પારૂલબેન ગાંધી ... ૨૯
(૧૪) પુસ્તક સમાલોચના .... શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ... ૩૦
(૧૫) બાળવિભાગ .... શ્રી મિતેશભાઈ શાહ ... ૩૧
(૧૬) સમાજ-સંસ્થા દર્શન ૩૩

વર્ષ : ૪૦ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૬ અંક - ૧૨

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર
(શ્રી સત્શ્રુત-સેવા-સાધના કેન્દ્ર સંચાલિત)
કોબા – ૩૮૨ ૦૦૭ (જિ. ગાંધીનગર, ગુજરાત)
ફોનઃ (૦૭૯)૨૩૨૭૬૨૧૯/૪૮૩/૮૪
mail@shrimadkoba.org, www.shrimadkoba.org

Bank Detail : Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra
Name of Bank : Kotak Mahindra Bank
Branch : Chandkheda, Ahmedabad - 382424.
A/c. No. : 08390020000044 • **IFS Code** : KKBK0000839

લેખકો / ગ્રાહકો / વાચકોને

- ☞ 'દિવ્યધ્વનિ' દર મહિને પ્રગટ થાય છે.
- ☞ કોઈ પણ અંકથી ગ્રાહક થઈ શકાય છે.
- ☞ ત્રણ વર્ષથી ઓછી મુદતનું લવાજમ સ્વીકારવામાં આવતું નથી.
- ☞ ચેક/ડ્રાફ્ટ/એમ.ઓ. **'શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર આધ્યાત્મિક સાધના કેન્દ્ર, કોબા'**ના નામનો મોકલવો.
- ☞ સહુ સ્વજનો-મિત્રો વધુમાં વધુ ગ્રાહકો નોંધાવીને સહયોગી બને તેવી વિનમ્ર અપેક્ષા છે.
- ☞ ગ્રાહકોએ પત્રવ્યવહારમાં પોતાનો ગ્રાહક નંબર અને પૂરું સરનામું અવશ્ય લખવું. ગ્રાહક નંબર સરનામાની ઉપર લખેલો હોય તે નોંધી રાખવા વિનંતી છે.
- ☞ સરનામામાં ફેરફાર થયાની જાણ તાત્કાલિક કરવા વિનંતી છે.
- ☞ કોઈપણ લેખ સ્વીકારવો કે ન સ્વીકારવો કે ક્રમશઃ લેવો તેનો સંપાદકશ્રીને સંપૂર્ણ અધિકાર રહેશે.
- ☞ લેખકોનાં મંતવ્યો સાથે સંપાદકશ્રીનું સહમત હોવું આવશ્યક નથી.

: મુદ્રણસ્થાન :
ભગવતી ઑફસેટ
૧૫/સી, બંસીધર ઍસ્ટેટ, બારડોલપુરા,
અમદાવાદ - ૩૮૦ ૦૦૪
ફોન : ૨૨૧૬ ૭૬૦૩

પ્રાર્થના

હે પરમકૃપાળુદેવ !

આપે આત્મસાક્ષાત્કાર કરીને પરમપદની પ્રાપ્તિનો સ્તુત્ય પુરુષાર્થ કર્યો છે અને જગતના જીવોને તેની પ્રાપ્તિ અર્થે ઉપકારી ઉપદેશ આપ્યો છે.

તે પરમપદ, સિદ્ધત્વના સિદ્ધાંતોનું રહસ્યમય જ્ઞાન તથા વીતરાગવાણી અમ પામર જીવોને આપે સમજાવવા પ્રયત્ન કર્યો છે. 'છ પદનો પત્ર' 'આત્મસિદ્ધિ' તથા વિવિધ પત્રાંકો(વચનામૃત) દ્વારા સરળ ભાષામાં જ્ઞાનનો અમૂલ્ય ભંડાર આપી અમ પામર જીવો પર ઘણો ઉપકાર કર્યો છે. તેના માટે અમો આપના ઋણી છીએ.

જગતના જીવો જો આપની આજ્ઞાનું પાલન કરે અને આપના અમૂલ્ય વચનામૃતનું ચિંતન-મનન-નિદિધ્યાસન કરે અને તે અનુસાર પોતાના જીવનને ઢાળે તો તેઓ સમાધિમરણને પ્રાપ્ત કરી, ક્રમશઃ ભવભ્રમણના ફેરામાંથી મુક્ત બની સિદ્ધત્વને પામે છે.

હે દયાનિધિ !

હું નિરંતર આપના વચનામૃતોનું ચિંતન કરતો રહું, તે અનુસાર મારી જીવનપદ્ધતિ બનાવું, હૃદયના પૂર્ણભાવો સાથે શુદ્ધપણે હું આપની સાથે જોડાઈ જાઉં અને અંતે સમાધિમરણ પામી, મારા કર્મોને ત્વરિત ગતિએ ખપાવીને સંસારપરિભ્રમણમાંથી મુક્ત બનું તેવી આપ કને યાચના કરું છું. આપના બતાવેલા શાશ્વત આત્મધર્મને પામું ને તે માટે આપનું યોગબળ સદૈવ મળતું રહે, મને સદા આપનું જ સ્મરણ રહે તેવી મારા અંતરના ઊંડાણની પ્રાર્થના સ્વીકારશો. આપ ભક્તવત્સલ છો. શરણાગતના પાલનહાર છો. તો મારી હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના આપ જરૂર સ્વીકારશો. 'સહજાત્મસ્વરૂપ પરમગુરુ'નો મંત્ર સદૈવ મારા અંતરમાં ગૂંજતો રહે.

"જે સ્વરૂપ સમજ્યા વિના, પામ્યો દુઃખ અનંત;
સમજાવ્યું તે પદ નમું, શ્રી સદ્‌ગુરુ ભગવંત."

– જયકાંતભાઈ એસ. ઘેલાણી

શ્રી સદ્‌ગુરુપ્રસાદ

શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

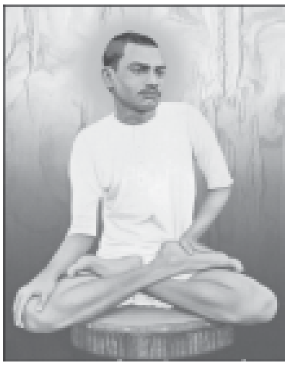

પત્રાંક - ૬૦૯

મુંબઈ, જેઠ, ૧૯૫૧

૧. સહજસ્વરૂપે જીવની સ્થિતિ થવી તેને શ્રી વીતરાગ 'મોક્ષ' કહે છે.

૨. સહજસ્વરૂપથી જીવ રહિત નથી, પણ તે સહજસ્વરૂપનું માત્ર ભાન જીવને નથી, જે થવું તે જ સહજસ્વરૂપે સ્થિતિ છે.

૩. સંગના યોગે આ જીવ સહજસ્થિતિને ભૂલ્યો છે; સંગની નિવૃત્તિએ સહજસ્વરૂપનું અપરોક્ષ ભાન પ્રગટે છે.

૪. એ જ માટે સર્વ તીર્થંકરાદિ જ્ઞાનીઓએ અસંગપણું જ સર્વોત્કૃષ્ટ કહ્યું છે, કે જેના અંગે સર્વ આત્મસાધન રહ્યાં છે.

૫. સર્વ જિનાગમમાં કહેલાં વચનો એક માત્ર અસંગપણામાં જ સમાય છે; કેમકે તે થવાને અર્થે જ તે સર્વ વચનો કહ્યાં છે. એક પરમાણુથી માંડી ચૌદ રાજલોકની અને મેષોન્મેષથી માંડી શૈલેશીઅવસ્થા પર્યંતની સર્વ ક્રિયા વર્ણવી છે, તે એ જ અસંગતા સમજાવવાને અર્થે વર્ણવી છે.

૬. સર્વ ભાવથી અસંગપણું થવું તે સર્વથી દુષ્કરમાં દુષ્કર સાધન છે; અને તે નિરાશ્રયપણે સિદ્ધ થવું અત્યંત દુષ્કર છે. એમ વિચારી શ્રી તીર્થંકરે સત્સંગને તેનો આધાર કહ્યો છે, કે જે સત્સંગના યોગે સહજસ્વરૂપભૂત એવું અસંગપણું જીવને ઉત્પન્ન થાય છે.

૭. તે સત્સંગ પણ જીવને ઘણી વાર પ્રાપ્ત થયા છતાં ફળવાન થયો નથી એમ શ્રી વીતરાગે કહ્યું છે, કેમકે તે સત્સંગને ઓળખી, આ જીવે તેને પરમ હિતકારી જાણ્યો નથી; પરમ સ્નેહે ઉપાસ્યો નથી; અને પ્રાપ્ત પણ અપ્રાપ્ત ફળવાન થવા યોગ્ય સંજ્ઞાએ વિસર્જન કર્યો છે, એમ કહ્યું છે. આ અમે કહ્યું તે જ વાતની વિચારણાથી અમારા આત્મામાં આત્મગુણ આવિર્ભાવ પામી સહજસમાધિપર્યંત પ્રાપ્ત થયા એવા સત્સંગને હું અત્યંત અત્યંત ભક્તિએ નમસ્કાર કરું છું.

૮. અવશ્ય આ જીવે પ્રથમ સર્વ સાધનને ગૌણ જાણી, નિર્વાણનો મુખ્ય હેતુ એવો સત્સંગ જ સર્વાર્પણપણે ઉપાસવો યોગ્ય છે; કે જેથી સર્વ સાધન સુલભ થાય છે, એવો અમારો આત્મસાક્ષાત્કાર છે.

૯. તે સત્સંગ પ્રાપ્ત થયે જો આ જીવને કલ્યાણ પ્રાપ્ત ન થાય તો અવશ્ય આ જીવનો જ વાંક છે; કેમકે તે સત્સંગના અપૂર્વ, અલભ્ય, અત્યંત દુર્લભ એવા યોગમાં પણ તેણે તે સત્સંગના યોગને બાધ કરનાર એવાં માઠાં કારણોનો ત્યાગ ન કર્યો !

૧૦. મિથ્યાગ્રહ, સ્વચ્છંદપણું, પ્રમાદ અને ઇંદ્રિયવિષયથી ઉપેક્ષા ન કરી હોય તો જ સત્સંગ ફળવાન થાય નહીં, અથવા સત્સંગમાં એકનિષ્ઠા, અપૂર્વભક્તિ આણી ન હોય તો ફળવાન થાય નહીં. જો એક એવી અપૂર્વભક્તિથી સત્સંગની ઉપાસના કરી હોય તો અલ્પ કાળમાં મિથ્યાગ્રહાદિ નાશ પામે, અને અનુક્રમે સર્વ દોષથી જીવ મુક્ત થાય.

૧૧. સત્સંગની ઓળખાણ થવી જીવને દુર્લભ છે. કોઈ મહત્ પુણ્યયોગે તે ઓળખાણ થયે નિશ્ચય કરી આ જ સત્સંગ, સત્પુરુષ છે એવો સાક્ષીભાવ ઉત્પન્ન થયો હોય તે જીવે તો અવશ્ય કરી પ્રવૃત્તિને સંકોચવી; પોતાના દોષ ક્ષણે ક્ષણે,

કાર્યે કાર્યે અને પ્રસંગે પ્રસંગે તીક્ષ્ણ ઉપયોગે કરી જોવા, જોઈને તે પરિક્ષીણ કરવા; અને તે સત્સંગને અર્થે દેહત્યાગ કરવાનો યોગ થતો હોય તો તે સ્વીકારવો, પણ તેથી કોઈ પદાર્થને વિષે વિશેષ ભક્તિસ્નેહ થવા દેવો યોગ્ય નથી. તેમ પ્રમાદે રસગારવાદિ દોષે તે સત્સંગ પ્રાપ્ત થયે પુરુષાર્થ ધર્મ મંદ રહે છે, અને સત્સંગ ફળવાન થતો નથી એમ જાણી પુરુષાર્થ વીર્ય ગોપવવું ઘટે નહીં.

૧૨. સત્સંગનું એટલે સત્પુરુષનું ઓળખાણ થયે પણ તે યોગ નિરંતર રહેતો ન હોય તો સત્સંગથી પ્રાપ્ત થયો છે એવો જે ઉપદેશ તે પ્રત્યક્ષ સત્પુરુષ તુલ્ય જાણી વિચારવો તથા આરાધવો કે જે આરાધનાથી જીવને અપૂર્વ એવું સમ્યક્ત્વ ઉત્પન્ન થાય છે.

૧૩. જીવે મુખ્યમાં મુખ્ય અને અવશ્યમાં અવશ્ય એવો નિશ્ચય રાખવો, કે જે કંઇ મારે કરવું છે, તે આત્માને કલ્યાણરૂપ થાય તે જ કરવું છે, અને તે જ અર્થે આ ત્રણ યોગની ઉદયબળે પ્રવૃત્તિ થતી હોય તો થવા દેતાં, પણ છેવટે તે ત્રિયોગથી રહિત એવી સ્થિતિ કરવાને અર્થે તે પ્રવૃત્તિને સંકોચતાં સંકોચતાં ક્ષય થાય એ જ ઉપાય કર્ત્તવ્ય છે. તે ઉપાય મિથ્યાગ્રહનો ત્યાગ, સ્વચ્છંદપણાનો ત્યાગ, પ્રમાદ અને ઇંદ્રિયવિષયનો ત્યાગ એ મુખ્ય છે. તે સત્સંગના યોગમાં અવશ્ય આરાધન કર્યા જ રહેવાં અને સત્સંગના પરોક્ષપણામાં તો અવશ્ય અવશ્ય આરાધન કર્યા જ કરવાં; કેમકે સત્સંગ-પ્રસંગમાં તો જીવનું કંઇક ન્યૂનપણું હોય તો તે નિવારણ થવાનું સત્સંગ સાધન છે, પણ સત્સંગના પરોક્ષપણામાં તો એક પોતાનું આત્મબળ જ સાધન છે. જો તે આત્મબળ સત્સંગથી પ્રાપ્ત થયેલા એવા બોધને અનુસરે નહીં, તેને આચરે નહીં, આચરવામાં થતા પ્રમાદને છોડે નહીં, તો કોઈ દિવસે પણ જીવનું કલ્યાણ થાય નહીં.

સંક્ષેપમાં લખાયેલાં જ્ઞાનીના માર્ગના આશ્રયને ઉપદેશનારાં આ વાક્યો મુમુક્ષુજીવે પોતાના આત્માને વિષે નિરંતર પરિણામી કરવા યોગ્ય છે; જે પોતાના આત્મગુણને વિશેષ વિચારવા શબ્દરૂપે અમે લખ્યાં છે. ■ ■ ■

ભીંતો તોડો...

(પાના નં. ૨૮ પરથી ચાલુ...)

ગયા. કેન્દ્રીય પ્રધાન બન્યા. એક પ્રધાનની રૂએ તેમને સરકારી ફર્નિચર મળ્યું હતું. તેમાં એક સોફાનો પણ સમાવેશ થતો હતો.

આ સોફો તેમણે મુલાકાતીઓ માટેનાં એક ખંડમાં મૂક્યો હતો. પણ સોફાનું કવર જીર્ણ થઈ ગયું હતું. એક સમય એવો આવ્યો કે સોફાનું કવર સાવ ફાટી ગયું.

તેઓની પત્નીને આ ગમતું નહોતું. કોઈ જુએ તો શું વિચારે ? એ વિચારે પત્ની વ્યથિત હતા. શરમ અનુભવતા હતા. નવું કવર લાવવું જોઈએ, તેવું રોજ થયા કરે.

એક દિવસ શાસ્ત્રીજી કાર્યાલયમાંથી કામ પતાવી ઘરે પાછા ફર્યા કે તેમની પત્નીએ કહ્યું, "સોફાનું કવર સાવ ફાટી ગયું છે, જાણો છો ને ? કોઈ મુલાકાતી આવો ફાટેલા કવરવાળો સોફો જુએ તો આપણા વિશે શું ધારે ?"

શાસ્ત્રીજી જરા વિચારમાં પડ્યા. તેઓ મનમાં કશોક ઉપાય શોધવા લાગ્યા અને તેમને જવાબ મળી ગયો.

તેઓ ખુરશી પર ઊભા થયા અને ખંડના બારણા પર લટકતો પડદો ખેંચી કાઢ્યો અને બોલ્યા, "આમાંથી સોફાનું કવર બનાવજો."

"પણ બારણા પર પડદો તો જોઈએ, તેનું શું?"

શાસ્ત્રીજી બોલ્યા, "ના, બારણે પડદો લટકાવવાની કોઈ જરૂર નથી. જેમ મારું જીવન ખુલ્લું છે તેમ મુલાકાતીઓ માટે મારું ઘર પણ ઉઘાડું જોઈએ. એને પડદાની પછી શી જરૂર ?" અને પત્નીએ એ પડદામાંથી સોફાનું કવર બનાવ્યું. ■ ■ ■

તીર્થયાત્રા

પરમ શ્રદ્ધેય સંતશ્રી આત્માનંદજી

● ભૂમિકા :

માનવજીવનના સર્વતોમુખી વિકાસનો આધાર, પરમાર્થદષ્ટિએ જોતાં તેના ચિત્તની શુદ્ધિ પર રહેલો છે. મનુષ્ય પોતાના જીવનમાં ગમે તેટલો વિકાસ સાધે અને લોકો તથા પોતે અને પોતાની શિષ્યમંડળી તેને ગમે તેવો મહાન માને તો પણ જેનું ચિત્ત મલિન વિચારોવાળું છે તે વિકાસને પામ્યો નથી પણ રકાસને પામ્યો છે, એમ અમે જાણીએ છીએ. ચિત્તની સાચી શુદ્ધિ એ જ જીવનવિકાસનો પાયો છે અને તેમાં પણ આધ્યાત્મિક જીવનનું તો તે સર્વસ્વ છે એમ કહી શકાય.

જીવનના આધ્યાત્મિક વિકાસ માટે તીર્થંકરો અને ઋષિમુનિઓએ જે અનેક સાધનો દર્શાવ્યાં છે, તેમાં સત્સંગ, સત્શાસ્ત્ર અને સદાચાર મુખ્ય છે. વર્તમાનકાળમાં આપણને સાચા સત્સંગનો યોગ મળવો દુર્લભ છે. આ ખોટને કથંચિત્ પૂરવા માટે બીજા બે શ્રેષ્ઠ સાધનો — સત્શાસ્ત્રોનું અધ્યયન અને તીર્થયાત્રા છે. અહીં આપણે તીર્થયાત્રા વિશે વિચારીશું

● તીર્થયાત્રાનું સાચું સ્વરૂપ :

'તીર્થ' શબ્દ મૂળ 'તૃ' ધાતુ પરથી આવ્યો છે અને એનો અર્થ છે તરવું અર્થાત્ જેનાવડે કરીને દુઃખોને તરીને સાચા સુખને કિનારે પહોંચી જઈએ તે તીર્થ છે. તીર્થના બે પ્રકાર છે : બાહ્ય અને અંતર. બાહ્ય તીર્થના સાચા ઉપયોગથી અંતરતીર્થમાં જાગૃતિ લાવવાની છે અને આ અંતરતીર્થ દુઃખોથી તરવાનું સાક્ષાત્ સાધન બને છે. પ્રસ્તુત વિચારણામાં બાહ્યતીર્થની મુખ્યતા સહિત કેવી રીતે અંતરતીર્થની પ્રાપ્તિ કરી શકાય તેનું ક્રમિક, વૈજ્ઞાનિક, પ્રયોગશીલ અને અનુભવસિદ્ધ વર્ણન કરવામાં આવશે

તીર્થોના સ્વરૂપનું વર્ણન, માહાત્મ્ય અને ત્યાં જઈને તેનાથી લાભાન્વિત થવાની પ્રેરણા દરેક સંપ્રદાયમાં આપેલી જોવામાં આવે છે. જ્યાં તીર્થંકરો, ઋષિમુનિઓ કે પૂર્વાચાર્યો અને સંતો જન્મ્યા હોય, મહાભિનિષ્ક્રમણ કર્યું હોય, તપસ્યા અને ત્યાગમય જીવનચર્યા વિતાવી હોય, સમાધિ અને રિદ્ધિસિદ્ધિ પ્રગટ કર્યા હોય, જ્યાં તેમણે ધર્મસભાઓમાં હજારો મનુષ્યોને પોતાની અનુભવભૂત દિવ્યવાણીનો સંદેશ આપ્યો હોય, જ્યાંથી તેમણે સમાધિમરણ, સ્વર્ગારોહણ કે નિર્વાણગમન કર્યું હોય એવા મહાપુરુષોના જીવનપ્રસંગો સાથે સંકળાયેલાં સ્થળોએ તેમની પવિત્રતાનાં સ્પંદનો (Holy vibrations) વ્યાપી રહ્યાં હોય છે. ત્યાં જવાથી આપણને સહજપણે શાંતિનો અનુભવ થાય છે અને સારા વિચારો જાણે કે ચારે બાજુથી આપણામાં પ્રવેશતા હોય તેવું લાગે છે. આવાં સ્થળોએ તે મહાપુરુષોની સ્મૃતિ જળવાઈ રહે તે માટે ભક્તજનો, શિષ્યો વિવિધ પ્રકારનાં સુંદર, કળામય, પ્રેરણાદાયક સ્મારકો બનાવે છે; પછી તે મંદિર હોય, મૂર્તિ હોય, પુસ્તકાલય હોય, ચિત્રપટ હોય, ધાતુની પ્રતિકૃતિ હોય, તેમણે કરેલાં મહાન કાર્યો કે તેમણે જીવન દરમ્યાન ઉપયોગમાં લીધેલી વિવિધ વસ્તુઓનો સંગ્રહ હોય.

● તીર્થયાત્રાનું આયોજન અને વિધિ :

મોટા ભાગે તીર્થો એકાંત જંગલમાં, પર્વતોની

ટોચ ઉપર, નદી કે સરોવરને કાંઠે અથવા નગર કે ગામથી દૂર - પાંચ-સાત કિમી દૂર હોય છે. ચોમાસાના દિવસોને બાદ કરીને યોગ્ય, ખુશનુમા અને આરોગ્યપ્રદ ઋતુમાં તીર્થયાત્રા કરવી વધારે હિતકર છે. ઑક્ટોબરથી ફેબ્રુઆરીના અર્ધપ્રથમ સુધી આવી આબોહવા મળી શકે છે

૩૦-૪૦ ભાવિક અને આસ્તિક મનુષ્યો પોતાની બસ લઈને તથા રસોઈનો સામાન અને કપડાં, બિસ્તર, બૅટરી, દોરી, વાસણો અને સીધુંસામાન લઈને નીકળે તો વધારે અનુકૂળ પડે. નીકળતા પહેલા જ્યાં જ્યાં જવાનું હોય તે તે સ્થળો વિષે ઐતિહાસિક અને સંસ્થાકીય માહિતી મેળવી લેવી. જ્યાં પહોંચીએ ત્યાં પહેલાં હાથ-પગ ધોઈ મુખ્ય મંદિરનાં દર્શન કરી લેવાં અને ત્યાર પછી નિત્યની શારીરિક ક્રિયાઓ કરવી. જ્યાં રોકાણ થઈ શકે ત્યાં સમયે સમયે દર્શન, ભક્તિ, સ્તુતિ, પૂજા-સ્વાધ્યાય અને ચિંતન કરવાં. વળી, કોઈ જ્ઞાની કે સંતનો યોગ થાય તો ખાસ રોકાવું અને સર્વ પ્રકારે તેમનો આદર-સત્કાર, ભક્તિ, આહાર કરાવીને તેમના સમાગમનો લાભ લેવો. તેઓ સાત્ત્વિક - ચારિત્ર્યશીલ અને આત્મજ્ઞાનના ખપી હોય તો વિશેષ રોકાઈ ધર્મવાર્તાનો લાભ લેવો. અનુકૂળતાએ તેમનો વિશેષ પરિચય કરવા વ્યક્તિગત પણ જવાનું ગોઠવવું. આગળ વધેલા સાધકો સંત-જ્ઞાની મુનિજનોની સમક્ષ પોતાના ભાવ પ્રમાણે વ્રત-નિયમ પણ લે તો વિશેષ કલ્યાણનો હેતુ થાય છે. જ્યાં સંતનો યોગ ન મળે ત્યાં મહાન તીર્થમાં પ્રભુની અને મુમુક્ષુઓની સાક્ષીએ વ્રત-નિયમ લેવાથી વ્રતપાલનમાં દૃઢતા આવે છે અને આવો મંગળ પ્રસંગ જીવનભર બરાબર યાદ રહી જાય છે. સામૂહિક ભક્તિ, ધર્મવાર્તા અને દાનધર્મમાં વિશેષપણે પ્રવર્તવાનું છે. દરેક તીર્થમાં પોતાની શક્તિ ગોપવ્યા વિના દાન આપવું, જેથી પ્રાચીન તીર્થોના જીર્ણોદ્ધારના કાર્યને સ્વતઃ વેગ મળશે અને ત્યાં રહેતા કર્મચારીઓને પણ કામ કરવામાં ઉત્સાહ રહેશે. અમુક ચોક્કસ રકમ કર્મચારીઓને મળે તે બાબતે ખાસ લક્ષ આપવું. ઘણાં તીર્થોમાં કર્મચારીઓને પગાર બહુ જ ઓછો હોય છે, જેથી તેઓ ઉત્સાહથી કામ કરતા નથી અને તીર્થનો વિકાસ પણ થઈ શકતો નથી.

તીર્થયાત્રાને સફળ બનવવા મટે યાત્રિકોમાં ઉત્સાહ હોવો જરૂરી છે. કોઈ એક પ્રબુદ્ધ, વિદ્વાન કે સંતની સાથે પગપાળા કે વાહનમાં યાત્રા કરવાના વિશેષ લાભ છે, કારણ કે યાત્રા દરમ્યાન રસ્તામાં પણ ભજન-ધૂન-ધર્મવાર્તા વગેરે ચાલુ રહી શકે છે, શિસ્ત અને એકસૂત્રતા બન્યાં રહે છે અને નવું નવું જાણવા-જોવા મળતું હોવાથી રસ અને ઉલ્લાસ યાત્રાના અંત સુધી બરાબર જળવાઈ રહે છે. સામાન્યપણે નાની યાત્રા ત્રણ દિવસની, મધ્યમ યાત્રા સાતથી દસ દિવસની અને મોટી યાત્રા પંદરથી ચાલીસ દિવસની ગોઠવી શકાય. મોટી યાત્રા માટે સુંદર પૂર્વ-આયોજન અને પ્રબુદ્ધ સંતનો સમાગમ આવશ્યક છે, નહિતર પહેલાં પાંચ-દસ દિવસો પછી યાત્રા નીરસ અને કંટાળાજનક બની જશે. યાત્રા કરનાર દરેકે સંકલ્પપૂર્વક યાત્રાના પ્રારંભમાં જ નિજકલ્યાણનો અર્થાત્ શાંતિની અને પવિત્રતાની પ્રાપ્તિનો ભાવ દૃઢ કરવો જોઈએ.

● **સાચી તીર્થયાત્રાની ફળશ્રુતિ :**

૧. પોતાના પૂર્વજો અને મહાપુરુષોએ પ્રગટ કરેલાં સાંસ્કૃતિક, કલાત્મક અને આધ્યાત્મિક મૂલ્યોનું પ્રગટપણે દર્શન થાય.

૨. ધન ઉપરનો મોહ ઘટે છે, કારણ કે ધંધો-નોકરી બંધ રાખીને તીર્થયાત્રામાં જોડાવાનું હોય છે અને ઉદારતાપૂર્વક વિવિધ પ્રકારે તીર્થસ્થાનોમાં દાન દેવાનું હોય છે; આમ, સંતોષ વધવાથી આધ્યાત્મિક જીવન જીવવા

માટેની પાત્રતા આવે છે.

૩. ઘરનો, સ્વજનોનો અને શરીર પ્રત્યેનો મોહ ઘટે છે. તીર્થયાત્રામાં ઘરના જેવી ખાવા-પીવાની, સૂવાબેસવાની, આવાગમનની સગવડ નથી હોતી, તેથી ચલાવી લેવાની ટેવ પડે છે, અર્થાત્ 'ચાલશે, ફાવશે, ભાવશે અને ગમશે' આ સૂત્રનો પ્રયોગાત્મક અનુભવ થવાથી સમતા કેળવવાની એક સુંદર તક મળે છે.

૪. સમૂહજીવન જીવવાની ટેવ પડે છે, જેથી સ્વાર્થનો ત્યાગ સહેજે બને છે. બીજાઓને માટે કરી છૂટવાની ટેવ પડતાં ધર્મી જીવો પ્રત્યે પ્રીતિ બંધાય છે, જે લાંબા ગાળે આધ્યાત્મિક જીવન જીવવા માટે ખૂબ જ સહાયક અને આવશ્યક છે.

૫. નવું નવું જોવાથી, નવું નવું જાણવાથી પોતાના જ્ઞાનનો બહુલક્ષી વિકાસ થાય છે, અને ભારત જેવા દેશમાં રાષ્ટ્રીય એકતાની ભાવના પ્રત્યેના સંસ્કારો જાગે છે અને જીવનની દૃષ્ટિ કૂપમંડૂક જેવી ન રહેતાં સાગર જેવી વિશાળ બને છે.

૬. મહાન પુણ્યનો ઉદય હોય, સત્પુરુષનો સમાગમ થાય અને જો તેમની ઓળખાણ થાય તો મનુષ્યભવ સાર્થક થઈ જાય છે. કારણ કે મહાત્માની સાચી ઓળખાણથી પોતાના આત્માની ઓળખાણ થઈ જાય છે. જો કે આ વાત કાંઈ તાત્કાલિક બની શકતી નથી પરંતુ ક્રમે કરીને પણ જો સાચા સત્સંગનું બીજારોપણ બરાબર થઈ જાય તો અપાર જેનું માહાત્મ્ય છે તેવા આત્મપદાર્થનો બોધ — નિજસ્વરૂપનો બોધ — પ્રગટે અને પરિણામે અનંત સુખની પ્રાપ્તિ થાય.

આમ, સામાન્ય સાત્ત્વિકતાના અંશોની પ્રાપ્તિ અને પુણ્યસંચયથી માંડીને બૌદ્ધિક, સાંસ્કૃતિક અને આધ્યાત્મિક વિકાસનો અભૂતપૂર્વ હેતુ એવી તીર્થયાત્રા દરેક મનુષ્યે કરવા જેવી છે. અને વ્યવસ્થિતપણે તથા જાગ્રતપણે કરવામાં આવે તો તે અનેકવિધ કલ્યાણનો હેતુ છે એમ અમારો અનુભવ છે. ઇતિ શિવમ્.

॥ ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

• • •

સમાધિતંત્ર - અમૃતરસપાન

(પાના નં. ૧૪ પરથી ચાલુ...)

ધ્યેય ઇત્યાદિ સંબંધી વિકલ્પો પણ હોય છે. પરંતુ નિર્વિકલ્પ સ્વાનુભૂતિ થતાં વિકલ્પજાય છૂટી જાય છે. શુભાશુભ વિકલ્પો રહેતા નથી. ઉગ્ર નિર્વિકલ્પ દશામાં જ મુક્તિ છે - એવો માર્ગ છે... વિકલ્પો છોડું, વિકલ્પો છોડું એમ કરવાથી વિકલ્પો છૂટતાં નથી. હું આ જ્ઞાયક છું. અનંતી વિભૂતિથી ભરેલું તત્ત્વ છું. એમ અંદરથી ભેદજ્ઞાન કરે તો તેના બળથી નિર્વિકલ્પતા થાય, વિકલ્પો છૂટે.'' આત્મધર્મનું સુંદર માર્ગદર્શન આ વાણીમાં વ્યક્ત થયું છે.

''રાગાદિ આ ભવે જાયે, ઓળખ્યે તત્ત્વથી મને;
જ્ઞાનરૂપે મને જાણ્યે, શત્રુ-મિત્ર ન કો બને.

- પૂ. બ્રહ્મચારીજી

જ્ઞાનાત્મક મુજ આત્મ જયાં, પરમાર્થે વેદાય,
ત્યાં રાગાદિ વિનાશથી, નહિ અરિ મિત્ર જણાય.

- શ્રી છોટાલાલભાઈ ગાંધી

''देखूं यदा परम हृदय निजात्मको मैं,
रागादि भाव दुखदा द्रुत नष्ट होते ।
होती भयानक तदा न सुतेज आग,
प्यारी नहीं कुसुम की लगती पराग ।''

- પૂ. વિદ્યાસાગરજી મહારાજ

(ક્રમશઃ)

• • •

પરમનો સ્પર્શ - ૮૨

સદ્ગુરુ : અજ્ઞાત દુનિયામાં આત્મજ્ઞાનની દીવાદાંડી

પદ્મશ્રી ડો. કુમારપાળ દેસાઈ

સ્વાધ્યાયનો એક અર્થ છે શાસ્ત્રોનું ગહન અધ્યયન અને જ્ઞાનપ્રાપ્તિ. એનો બીજો અર્થ થાય છે 'સ્વ'નું અધ્યયન; જો કે શાસ્ત્રોના ઊંડા જ્ઞાન માટે કે 'સ્વ'ની ઓળખ માટે વ્યક્તિને સદ્ગુરુના માર્ગદર્શનની આવશ્યકતા રહે છે. કારણ એ કે પોતાની પ્રજ્ઞાની પ્રયોગશાળામાં થયેલાં પ્રયોગોનું નવનીત તારવીને સદ્ગુરુ સાધકને આપે છે.

ઈશ્વરનો ઈન્કાર કરતી કે એના અસ્તિત્વ વિશે શંકા સેવતી તથા આત્માના હોવાનો અસ્વીકાર કરતી વ્યક્તિઓ તમને મળતી હશે અને તેઓ વળતો પ્રશ્ન પણ કરે છે કે ક્યાં છે તમારો ઈશ્વર ? મારે તેની સાથે હાજરાહજૂર પ્રત્યક્ષ મેળાપ કરવો છે કે પછી તમે ઈશ્વરની કલ્પનાઓ અને કથાઓ કહીને ભોળી પ્રજાને અવળે માર્ગે દોરો છો ? ક્યાં છે આત્મા ? મારે તેને નજરોનજર નિહાળવો છે. હકીકત એ છે કે ઈશ્વર, આત્મા કે અનુભૂતિ ભીતરના અનુભવની બાબત છે. એ અત્યંત સૂક્ષ્મ હોવાથી તમે એને સ્થૂળ પુરાવા રૂપે દર્શાવી શકતા નથી, આથી જે વસ્તુને ચીપિયાથી પકડી શકાતી નથી, જેને બુદ્ધિ કે તર્કથી બતાવી શકાતી નથી, જેને વિજ્ઞાનની પ્રયોગશાળામાં પૂરવાર કરી શકાતી નથી એવી આ સૂક્ષ્મ બાબત છે. એનો સંબંધ બાહ્ય જગતને બદલે આંતરજગત સાથે છે.

સ્વાધ્યાય કરનાર ક્યારેક સદ્ગુરુના અભાવે અવળે માર્ગે ચઢી જાય છે. ઘણી વાર એ શાસ્ત્રનો માત્ર સપાટી પરનો સ્થૂળ અર્થ કે શબ્દાર્થ લઈને અથવા તો સંદર્ભને જાણ્યા-સમજ્યા વિના જીવનભર દોડતો રહે છે અને એમ કરવા જતાં એ મોટી ભૂલ કરી બેસે છે. પરિણામે શાસ્ત્રને સમજવા માટે, એના ગહન અર્થોનું ચિંતન અને મનન કરનાર સદ્ગુરુની આવશ્યકતા રહે છે. સ્વાભાવિક રીતે જ સદ્ગુરુ વિશે વિચારીએ, ત્યારે સંત કબીરનો એ પ્રસિદ્ધ દોહો સ્મરણમાં આવે છે :

ગુરુ ગોવિંદ દોનોં ખડે, કાકુ લાગુ પાય,
બલિહારી ગુરુ આપકી, ગોવિંદ દીયો મિલાય.

આનો અર્થ એ છે કે ગુરુ એ 'માઈલ સ્ટોન' છે. માર્ગને દર્શાવનાર છે. કયા માર્ગે ગોવિંદની પ્રાપ્તિ થઈ શકે તે બતાવનારા છે અર્થાત્ ગુરુ એને આત્મપથના સાચા માર્ગ તરફ ઈશારો કહે છે. એને કહે છે કે આ માર્ગ પ્રતિ જાઓ, તો તમને સત્ય સાંપડશે. ગુરુ તમને સત્ય આપતા નથી, પરંતુ સત્યનો માર્ગ દર્શાવે છે. ગુરુ ધર્મ આપતા નથી, પરંતુ ધર્મનો માર્ગ દર્શાવે છે. તમારી એ માટેની પાત્રતા કેળવે છે અને ઘણીવાર એ પાત્રતા કેળવવા માટે શિષ્યની પારાવાર કસોટી કરે છે.

પ્રત્યેક શિષ્યનું જ્ઞાન, અનુભવ, જગતની જાણકારી અને એની આસપાસનો માહોલ જુદો હોય છે. આથી સદ્ગુરુ પ્રત્યેક શિષ્યને માટે જુદું જુદું પ્રશ્નપત્ર તૈયાર કરે છે. શિષ્યની ભૂમિકા પ્રમાણે એમાં પ્રશ્નો હોય છે અને શિષ્યને એના ઉત્તરો આપવાના હોય છે. કોઈ શિષ્ય ગાઢ અંધકારમાં વર્ષોથી ભટકતા હોય છે, તો કોઈ ધનની અતિ મૂર્છાથી મૂર્છિત હોય છે. કોઈ શિષ્યમાં શાસ્ત્રાભ્યાસની ન્યૂનતા હોય છે, તો કોઈમાં શ્રદ્ધાને બદલે પારાવાર શંકા, દ્વિધા અને ભય હોય છે. ગુરુ શિષ્યની આ ભૂમિકા જુએ છે. એને વિશે સ્વયં મનોમન ગહન ચિંતન કરે છે. શિષ્યએ કલ્પના પણ કરી ન હોય એ રીતે એની આંતરભૂમિકાને ગુરુ સતત નાણતા અને જાણતા હોય

છે અને પછી એને એના રોગ પ્રમાણે ઔષધ આપતા હોય છે. ગુરુની દૃષ્ટિ ક્યારેય શિષ્યના બાહ્યરૂપ પર હોતી નથી, પણ એના અંતરસત્ત્વો પર હોય છે. આથી શિષ્ય ધનવાન હશે તો એ સદ્‌ગુરુની ઉપેક્ષા પામશે અને શિષ્ય ગુણવાન હશે તો એ સદ્‌ગુરુનો સ્નેહ પામશે. સંત કબીરે કહ્યું છે કે,

સાધુ ભૂખા ભાવ કા, ધન કા ભૂખા નાહીં,
ધન કા ભૂખા જો ફિરૈ, સો તો સાધુ નાહીં.

સદ્‌ગુરુને મન શિષ્યની સત્તા કે સંપત્તિનો કોઈ મહિમા નથી. એને તો ભક્તના ભીતરના ભાવ અને એની અધ્યાત્મ-ભૂમિકા સાથે સંબંધ છે અને તેથી સદ્‌ગુરુ એવા શિષ્યને ચાહે છે કે જેનામાં સમતા સાધવાની પિપાસા હોય, નિઃસ્પૃહતાની પ્રાપ્તિ માટેનો ત્યાગ હોય અને આત્મજ્ઞાનને પામવાની અનંત તિતિક્ષા હોય. સદ્‌ગુરુ શિષ્યમાં આવી એકાત્મતા સાધવાનો પ્રયત્ન કરે છે. ગુરુ પ્રથમ એને અધ્યાત્મના માર્ગે પ્રવેશ કરાવે છે, એનામાં ભાવ જગાડે છે અને પછી એને અધ્યાત્મની સરિતામાં તરતો મૂકે છે. પહેલાં એને તરવાનું શીખવે છે અને પછી શિષ્યને જાતે તરતો કરીને એને મુક્તપણે તરવાની મોકળાશ આપે છે. શિષ્યને જીવનભર પોતાના બંધનમાં જકડી રાખનાર ગુરુ અહિતકારી છે. સમય જતાં શિષ્ય ગુરુની માફક ઈશ્વર સાથે એકાત્મભાવ અનુભવવા લાગે છે.

સદ્‌ગુરુ પાસેથી ઈશ્વર સાથેના તાદાત્મનો રસ્તો પ્રાપ્ત થાય છે. ગુરુ એને અધ્યાત્મ સરોવરમાં તરતા શીખવે છે અને પછી શિષ્ય આપમેળે તરવા લાગે છે. કેટલીક વ્યક્તિઓ સંસારથી કંટાળીને આશ્રમનો આશરો લેતી હોય છે, કેટલીક વ્યક્તિઓ આશ્રમમાં સંસાર લઈને આવતા હોય છે અને કેટલીક વ્યક્તિઓ દુન્યવી સંસારનો ત્યાગ કરીને સાચા અર્થમાં અધ્યાત્મ સાધના માટે આવતી હોય છે.

આવે સમયે એ સાધકને એનો ખ્યાલ નથી કે એની સાધના આવતીકાલે એને શું ફળ આપશે ? એના મનમાં એ સવાલ હોય છે કે જે માર્ગે સાધના કરી રહ્યો છે એ માર્ગ સાચો છે કે ખોટો ? વળી, અંતરમાંથી અવાજ પણ ઊઠતો હોય છે કે હજી ક્યાં તું પૂર્ણપણે મલિન કષાયોથી શુદ્ધ બન્યો છે ? હજી પણ તારામાં કામ, ક્રોધ અને મોહની વાસના એના ખેલ ખેલી રહી છે. આવે સમયે એને આ વૃત્તિઓ સામે ઝઝૂમવાનું સાહસ કોણ આપી શકે ? આ વૃત્તિઓને હટાવવાનું સામર્થ્ય કોણ બક્ષી શકે ? એ વૃત્તિ કઈ રીતે ઓગળી શકે એની જડીબુટ્ટી એને કોણ આપે ? એ આપવાનું કાર્ય સદ્‌ગુરુનું છે. સદ્‌ગુરુ એના અજ્ઞાત એવા આધ્યાત્મિક જીવનમાં આત્મજ્ઞાનની દીવાદાંડી બની રહે છે. વૃદ્ધ થયેલા પિતાનો હાથ પકડનાર તો એનો પુત્ર હોય છે. પુત્ર ન હોય તો એનો સેવક હોય છે, પણ અહીં અધ્યાત્મના અજ્ઞાત જગતમાં પ્રવેશતાં સાધકનો હાથ કોણ પકડશે ? સદ્‌ગુરુ જ. ■ ■ ■

પુસ્તક સમાલોચના (પાના નં. ૩૦ પરથી ચાલુ...)

[૪] પુસ્તકનું નામ : મનીષીની સ્નેહધારા (‘દર્શક’ના પત્રો : રેણુકા પારેખને)

સંકલન : રામચંદ્રભાઈ પંચોળી તથા પ્રવીણભાઈ મહેતા

પૃષ્ઠ : ૨૫૬ ● **મૂલ્ય :** રૂ. ૨૮૦/- ● **આવૃત્તિ :** પ્રથમ, ૨૦૧૬

પ્રકાશક : અક્ષરભારતી પ્રકાશન, વાણિયાવાડ, ભુજ-કચ્છ ફોન : (૦૨૮૩૨) ૨૫૫૬૪૯

ઉત્તમ સાહિત્યકાર અને કેળવણીકાર શ્રી મનુભાઈ પંચોળી ‘દર્શક’ દ્વારા સને ૧૯૯૨થી સને ૨૦૦૧ દરમિયાન રેણુકાબેન પારેખ પર લખાયેલા ૨૬૭ જેટલા પત્રો આ પુસ્તકમાં પ્રગટ કરવામાં આવ્યા છે.આ પત્રોના વાચનથી ‘દર્શક’નો અંતરંગ પરિચય થાય છે.

દિવ્યધ્વનિ ❖ ડિસેમ્બર - ૨૦૧૬ ■ ■ ■

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય વિરચિત

સમાધિતંત્ર - અમૃતરસપાન

(ક્રમાંક - ૪૧)

પ્રા. ચંદાબહેન વી. પંચાલી (બોટાદ)

ચેતનના તળિયેથી પ્રગટ થતી, ચેતનને સ્પર્શતી, ચેતનને આંબતી અને ચેતનને પામતી એવી પરમકૃપાળુની અમૃત સરસ્વતી તેઓશ્રીના શબ્દોમાં - ''ચેતનને ચેતન પરિણામ હોય અને અચેતનને અચેતન પરિણામ હોય, એવો જિને અનુભવ કર્યો છે. કોઈ પણ પદાર્થ પરિણામ કે પર્યાય વિના હોય નહીં, એમ શ્રી જિને કહ્યું છે અને તે સત્ય છે. શ્રી જિને જે આત્મ અનુભવ કર્યો છે અને પદાર્થનાં સ્વરૂપ સાક્ષાત્કાર કરી જે નિરૂપણ કર્યું છે તે, સર્વ મુમુક્ષુ જીવે પરમ કલ્યાણને અર્થે નિશ્ચય કરી વિચારવા યોગ્ય છે. જિને કહેલા સર્વ પદાર્થના ભાવો એક આત્મા પ્રગટ કરવાને અર્થે છે, અને મોક્ષમાર્ગમાં પ્રવૃત્તિ બેની ઘટે છે; એક આત્મજ્ઞાનીની અને એક આત્મજ્ઞાનીના આશ્રયવાનની એમ શ્રી જિને કહ્યું છે. આત્મા સાંભળવો, વિચારવો, નિદિધ્યાસવો, અનુભવવો એવી એક વેદની શ્રુતિ છે; અર્થાત્ જો એક એ જ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તો જીવ તરી પાર પામે એવું લાગે છે. બાકી તો માત્ર કોઈ શ્રી તીર્થંકર જેવા જ્ઞાની વિના, સર્વને આ પ્રવૃત્તિ કરતાં કલ્યાણનો વિચાર કરવો અને નિશ્ચય થવો તથા આત્મસ્વસ્થતા થવી દુર્લભ છે.'' પરમકૃપાળુદેવની અમૃતવાણી છે - એક એ જ પ્રવૃત્તિ કરવામાં આવે તો જીવ તરી પાર પામે એવું લાગે છે. ગહન, ગંભીર, સચોટ વચનો જીવને આરાધવા યોગ્ય છે.

શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય રચિત અધ્યાત્મ ગ્રંથ શ્રી 'સમાધિતંત્ર' તેનો યત્કિંચિત અભ્યાસ કરી રહ્યા છીએ. શ્લોક ચોવીસમાં કહ્યું કે શુદ્ધ સ્વરૂપના અભાવે હું અજ્ઞાન અવસ્થામાં સૂતો હતો. શુદ્ધ સ્વરૂપના સદ્‌ભાવમાં હું જાગી ગયો. ત્યારે શુદ્ધ આત્મ સ્વરૂપ કેવું છે તે અનુભવાયું. અતીન્દ્રિય, અનિર્દેશ્ય અને સ્વસંવેદન ગમ્ય મારું શુદ્ધ સ્વરૂપ છે. તે હું છું. હવે શ્લોક પચ્ચીસનો ઉત્તરાર્ધભાગ તેનો અભ્યાસ કરીએ.

क्षीयन्तेऽत्रैव रागाद्यास्तत्त्वतो मां प्रपश्यतः ।

बोधात्मानं ततः कश्चित् न मे शत्रुर्न च प्रियः ॥२५॥

સ્વ-સ્વરૂપનું સંવેદન કરનારને, તત્ત્વદૃષ્ટિથી વિચારતાં સ્વ-સ્વરૂપ પ્રાપ્ત જીવને અહીં જ રાગાદિ દોષ નાશ પામે છે. ત્યારે ક્રમાંકમાં આપણે વિચાર્યું કે તત્ત્વદૃષ્ટિથી પોતાને અનુભવે છે ત્યારે અહીં જ અત્રૈવ રાગાદિ દોષો નાશ પામે છે. જેના રાગ અને દ્વેષ વગેરે દોષો નાશ પામે છે તેને શત્રુ કે મિત્રની કલ્પના રહેતી નથી. જો મિત્ર હોય તો રાગભાવ થાય અને શત્રુ હોય તો દ્વેષભાવ થાય. પણ જે આત્મસ્વરૂપમાં રહે છે તેને શત્રુ કે મિત્ર નથી. અહીં આપણે આ શ્લોકના ઉત્તરાર્ધનો અભ્યાસ કરીશું. પૂર્વાર્ધનો અભ્યાસ થયો છે.

વિશેષાર્થ

[૩] तत : कश्चित् न मे शत्रुः न च प्रियः - તેથી મારે કોઈ શત્રુ નથી કે કોઈ મિત્ર નથી.

આત્મ સ્વભાવમાં સ્થિત થતાં રાગ-દ્વેષ આદિ મોહશત્રુનો નાશ થાય છે. સમ્યક્‌દર્શન પ્રાપ્ત જ્ઞાનીપુરુષ અવશ્ય સંસારથી પાર પહોંચી જશે એવો અપૂર્વ વિશ્વાસ, શ્રદ્ધા બેસી જાય છે. અંતરાત્મા સ્વાનુભવની નિર્વિકલ્પ દશામાં લવલીન છે. પછી જ્યારે સવિકલ્પ દશામાં આવે છે ત્યારે વિચારે છે

કે તત્ત્વદૃષ્ટિથી મારું સ્વરૂપ વીતરાગરૂપ છે. રાગ-દ્વેષ મારો સ્વભાવ નથી. કોઈને સારા માનવા કે ખરાબ માનવા તે મારો સ્વભાવ નથી. મારે જગતમાં કોઈ શત્રુ કે કોઈ મિત્ર નથી. આવી રીતે પરમ સમતારસ લાવીને શાંત થાય છે. આત્માના ગુણોને ભાવે છે. ભાવના કરતાં કરતાં પુનઃ એકાગ્રતા સધાય છે. સવિકલ્પ દશા છૂટતાં નિર્વિકલ્પ દશા સધાય છે ત્યારે તેને કોઈ શત્રુ નથી કે કોઈ મિત્ર નથી. માત્ર અમૃતમય સ્વરૂપને અનુભવે છે.

પૂ. બ્રહ્મચારીજી નોંધે છે કે વરસાદનું પાણી જેમ શેરડીનો છોડ પીવે તો તે ગળ્યું બને છે. લીંબડાના ઝાડમાં જતાં તે કડવું બને છે. છતાં પાણી તો પાણી સ્વરૂપે રહે છે તેમ આત્મા વિવિધ કર્મોના યોગે અનેક વિચિત્રતા ધારણ કરે છે, છતાં આત્મા તો આત્મા રૂપે છે. આવી દૃષ્ટિ અંતરાત્માની હોવાથી તે દરેક આત્માને તેના મૂળ સ્વરૂપે જોવાની ટેવ પાડે છે.

''સર્વ જીવ છે સિદ્ધસમ, જે સમજે તે થાય;
સદ્ગુરુ આજ્ઞા જિનદશા, નિમિત્ત કારણ માંય.''

આત્મદૃષ્ટિથી જોનારને કોઈ શત્રુ કે મિત્ર જણાતા નથી. કર્મના ઉદયે રાગ-દ્વેષ થાય છતાં તે રાગ-દ્વેષના કર્તા નથી, જ્ઞાતા માત્ર છે. સમત્વભાવમાં જીવતાં હોવાથી અંતરાત્માને શત્રુ - મિત્રની કલ્પના નથી.

પરમકૃપાળુદેવ અપૂર્વ આરોહણક્રમમાં 'દશા'ની વાત કરે છે. દર્શનમોહ વ્યતીત થતાં પ્રક્ષીણ એવા ચારિત્રમોહને દર્શાવે છે. મુનિરાજની આત્મસ્થિરતા ઘોર પરિષહ સમયે અંત વગરની સ્થિરતા છે. સંયમ જિનઆજ્ઞા આધીન છે. પંચવિષય અને ક્રોધ,માન, માયા, લોભ સર્વત્રે સમભાવ વર્તે છે. દ્રવ્યસંયમ વીતરાગ કથિત છે. નગ્નભાવ, મુંડભાવ અદંતધોવન ઈત્યાદિ સહજરૂપે વર્તે છે. હવે કહે છે.

''શત્રુ મિત્ર પ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા,
માન અમાને વર્તે તે જ સ્વભાવ જો;
જીવિત કે મરણે નહિ ન્યૂનાધિકતા,
ભવ મોક્ષે પણ શુદ્ધ વર્તે સમભાવજો.
અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?''

અંતરાત્માની ભૂમિકા વૃદ્ધિગત થતી જાય છે. મુનિદશામાં પદાર્પણ થાય છે, ચારિત્રમોહ નષ્ટ થાય એવી અત્યંત ઉગ્ર અપ્રમત્ત સાધના વર્તે છે ત્યારે શત્રુ કે મિત્ર, માન કે અમાન, જીવિત કે મરણ, ભવભ્રમણ કે મોક્ષ કોઈ વિકલ્પ વર્તતા નથી. માત્ર વર્તે છે શુદ્ધ સમભાવ. સમતારસમાં ડૂબાડૂબ છે. સમભાવમાં લબાલબ છે. સામાયિકમાં ભરપૂર છે. શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય અતિ સહજતથી આ પવિત્રમંગલમય ભાવને વ્યક્ત કરે છે. જ્યારે આવી અંતરદશા વર્તે છે ત્યારે રાગ-દ્વેષ આદિ અત્રૈવ નાશ પામે છે તથા તે મુક્ત સ્વરૂપને પામે છે. મુક્ત ગગનાંગણે મુક્ત પંખી વિહરવા લાગે છે.

''પૂર્વપ્રયોગાદિ કારણના યોગથી,
ઊર્ધ્વગમન સિદ્ધાલય પ્રાપ્ત સુસ્થિત જો;
સાદિ અનંત અનંત સમાધિસુખમાં,
અનંત દર્શન, જ્ઞાન અનંત સહિત જો.
અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?''

જ્ઞાની સમાધિસુખના સહજાનંદમાં અનંત અનંત આનંદના મહાસાગરમાં નિમગ્ન હોય છે. માત્ર તેઓ સમત્વભાવમાં નિજરસ મગ્ન છે.

શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતાનું સ્મરણ કરતાં કહી શકાય કે શ્રી ગીતાજીમાં સ્થિતપ્રજ્ઞના લક્ષણો-ભક્તના લક્ષણોને ગુણાતીતના લક્ષણો વર્ણવ્યા છે. તેમાં સમત્વભાવનું દર્શન છે.

विहाय कामान् यः सर्वान् पुंमाश्चरति निःस्पृहः ।
निर्ममो निरहंकारः स शान्तिमधिगच्छति ॥

અર્થાત્ : જે પુરુષ સર્વ કામનાથી મુક્ત, મમત્વભાવ વગરનો, અહંકાર રહિત, સ્પૃહાથી મુક્ત થયો છે તે શાંતિને પામેલો છે. સહજમુક્ત થયો છે.

समः शत्रौ च मित्रे च तथा मानापमानयोः ।
शीतोष्णसुखदुःखेषु समः सङ्गविवर्जितः ॥

જે શત્રુ અને મિત્રમાં સમભાવે હોય છે. માન અપમાનમાં સમવર્તે છે. ઠંડી, ગરમી, સુખ-દુઃખ વગેરે દ્વંદ્વમાં સમતા છે, અસંગભાવમાં છે. આવી જ્ઞાનીની ઉત્તમ અવસ્થા છે. અંતરાત્મા આત્મલીનતામાં સ્થિત છે તેથી રાગ-દ્વેષાદિ ભાવો નથી અને શત્રુ તથા મિત્રની કલ્પના નથી.

જ્ઞાન સ્વરૂપી ભગવાન આત્મામાં લીન છે તેને મિત્ર શું અને શત્રુ શું ? સમત્વભાવમાં જીવે છે. જ્યાં રાગ-દ્વેષના ભાવો નથી ત્યાં અહમ્ મમત્વ ના ભાવ તો ક્યાંથી હોય ? શ્રી આચારાંગસૂત્રમાં કહ્યું છે,

पुरिसा ! तुमं एव तुमं मित्तं किं बहिया मितं इच्छसि ।

તું તારો મિત્ર છો, બહારના મિત્રને શું ઇચ્છે છે. અર્થાત્ જ્ઞાનસ્વભાવમાં છે તેને મિત્ર - શત્રુ છે નહિ. અંતરાત્માને અનુભવનો મંત્ર મળી ગયો છે. તેમાંજ મંત્રાયેલા રહે છે.

શ્રી દીપચંદજી 'અનુભવપ્રકાશ' ગ્રંથમાં આત્મ અનુભવનો મહિમા કહે છે, "વારંવાર સર્વ ગ્રંથનો સાર અવિકાર અનુભવ છે. અનુભવ શાશ્વત ચિંતામણિ છે. અનુભવ અવિનાશી રસકૂપ છે. અનુભવ મોક્ષરૂપ છે. અનુભવ તત્ત્વાર્થસાર છે અને જગત ઉદ્ધારણ અનુભવ છે. અનુભવથી અન્ય કોઈ ઉચ્ચપદ નથી. માટે અનુભવ સદાય સ્વરૂપનો કરો. અનુભવનો મહિમા અનંત છે તે ક્યાં સુધી બતાવીએ ?"

એક વાર આત્મ-અનુભવ થતાં ચારગતિના પરિભ્રમણનો અંત આવે છે. મોક્ષમાં જવા માટેનો માર્ગ સહજ પ્રાપ્ત થાય છે. બહિરાત્મા ભ્રાન્તિમાં ભીંસાતો હતો, સુપ્ત હતો, અજ્ઞાન અંધકારમાં અંધ થયો હતો ત્યારે અંતરાત્મદશા આવી. નિજ અનુભવનું અમૃત આસ્વાદિત થયું ત્યારે તે શત્રુ મિત્ર, માન-અપમાન, ઇષ્ટ-અનિષ્ટપણું, હાર-જીત વગેરે દ્વંદ્વોથી મુક્ત થયો. ભૂમિકાની ઉગ્રતા થતાં સહજ મોક્ષનગરીનો મહારાજ થઈને બિરાજશે.

જ્ઞાનીની અપૂર્વ આત્મદશાના સંદર્ભમાં પૂ. સોગાનીજીના શબ્દોમાં જ "મોઢામાં પાણી સાથે કચરો આવતાં જ ખદબદાટ થઈને મોઢામાંથી કાઢી નાખવામાં આવે છે. તેમ રાગનું વેદન તો કચરો છે. જ્ઞાની તેને પોતાનો માનતા જ નથી. જ્ઞાનીને કોઈ ક્ષણે રાગમાં અહંપણું આવતું જ નથી." અંતરંગ દશાની અદ્‌ભુતતા ન્યારી છે. રાગમાં અહંપણું નથી તો રાગ-દ્વેષાદિની કલ્પના પણ રહેતી નથી. જ્ઞાનીને આત્મસ્વરૂપમાં અહંપણું હોય છે. કેવળજ્ઞાનથી મને લાભ થાય કે શુભ-અશુભ ભાવથી મને નુકસાન થાય એવા વિકલ્પ અંતરાત્માને આવતાં નથી. જ્ઞાનસ્વરૂપ હું આત્મા છું એવી દશા અંતરાત્માની હોય છે. શ્લોકમાં પણ શ્રી આચાર્યદેવ बोधात्मानंની ભાવના વ્યક્ત કરે છે. શ્રી પૂજ્યપાદ આચાર્ય એક શ્લોકમાં પણ અથથી ઇતિની વાત પ્રગટ કરે છે. જે અંતરાત્મા આવી સ્થિતિમાં હોય છે તે પરમાત્મ પદમાં અર્પિત થઈ શકે છે. આત્માની રમણતામાં રમણ કરે છે તેને જગતમાં શત્રુ કે મિત્ર, સ્તુતિ-નિંદાની કલ્પના આવતી નથી.

પૂ. બેનશ્રી ચંપાબેનની સમ્યક્ વાગ્ધારામાં લખે છે કે "નિર્વિકલ્પ દશામાં 'આ ધ્યાન છે, આ ધ્યેય છે' એવા વિકલ્પો તૂટી ગયા હોય છે. જો કે જ્ઞાનીને સવિકલ્પ દશામાં પણ દૃષ્ટિ તો પરમાત્મતત્ત્વ પર જ હોય છે. તો પણ પંચ પરમેષ્ઠિ, ધ્યાન ધ્યાતા,

(અનુસંધાન પાના નં. ૯ પર...)

શ્રી દર્શનસ્તુતિ - એક અનુચિંતન

(રચયિતા : પંડિતવર્ય દૌલતરામજી) (ક્રમાંક - ૫)

આધાર : પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના સ્વાધ્યાય તથા અન્ય વિવેચન

પૂજ્ય બહેનશ્રી ડો. શર્મિષ્ઠાબેન સોનેજી

(ગાથા - ૫)

अविरुद्ध, शुद्ध, चेतन-स्वरुप

परमात्म परम पावन अनूप;

शुभअशुभ विभाव अभाव कीन,

स्वाभाविक परिणतिमय अछीन ।

શબ્દાર્થ : હે ભગવાન ! તમે સમસ્ત ઉપમાઓથી રહિત પરમપવિત્ર, શુદ્ધ, ચૈતન્ય સ્વરૂપ (જ્ઞાન-દર્શનમય) છો. તમારા અનંત ગુણો પરિપૂર્ણ અને અવિરુદ્ધપણે ખીલ્યા છે. એટલે આપના સ્વરૂપમાં ક્યાંય વિરોધભાવ નથી. તમે શુભ અને અશુભ બંને પ્રકારના વિકારીભાવોનો અભાવ (નાશ) કરી દીધો છે અને સ્વભાવભાવમાં લીન થઈ ગયા છો. આ સ્વાભાવિક પરિણમન હોવાથી કોઈ કાળે ક્ષીણ થઈ શકવાનું નથી.

વિશેષાર્થ

અવિરુદ્ધ - પરમાત્મા એ આખું સંપૂર્ણપણે ખીલેલું કમળનું ફૂલ છે. ભગવાનના સર્વ ગુણ પરિપૂર્ણ અને અવિરુદ્ધપણે ખીલી ગયા છે એટલે કે સર્વાંગપણે સાપેક્ષપણે પ્રગટી ગયા છે. ભગવાનના દરેક ગુણ સ્વતંત્ર હોવા છતાં તેમાં અવિરુદ્ધપણું હોય છે, જે વીતરાગ દર્શનની અનુપમ દેન છે. તેને અનેકાંતદૃષ્ટિ પણ કહીએ છીએ. પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી પણ અવિરુદ્ધપણું દર્શાવવા ફરમાવે છે.

"સર્વ ગુણાંશ તે સમ્યકત્વ."

ભગવાનની વાણી પણ અવિરુદ્ધ છે. તેની શૈલીને સ્યાદ્વાદ શૈલી કહે છે.

- જિનવચન ઔષધ આ, વિષયસુખનું વિરેચન અમીગણું,
  મૃત્યુ જરા વ્યાધિહરણ, ક્ષયકરણ દુઃખ સમસ્તનું.

— શ્રી દર્શનપાહુડ - ગા. ૧૭

(રા. છ. દેસાઈ કૃત પદ્યાનુવાદ)

- વિવેકને સદ્‌બોધ જે, કલ્યાણ જન્ય પ્રશાંતને,
  સમ્યક્‌તત્ત્વ ઉપદેશતી, જે સંતો તણી વાણી છે.

— શ્રી જ્ઞાનાર્ણવ ૧/૮

- સકલ જગત હિતકારિણી, હારિણી મોહ,
  તારિણી ભવાબ્ધિ મોક્ષચારિણી પ્રમાણી છે.

— શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

- જ્ઞાનીની વાણી પૂર્વાપર અવિરોધ, આત્માર્થ ઉપદેશક, અપૂર્વ અર્થનું નિરૂપણ કરનાર હોય છે; અને અનુભવસહિતપણું હોવાથી આત્માને સતત જાગૃત કરનાર હોય છે.

— શ્રી રા.વ. પત્રાંક ૬૭૯

- જ્યાં જ્યાં જે જે યોગ્ય છે, તહાં સમજવું તેહ;
  ત્યાં ત્યાં તે તે આચરે, આત્માર્થી જન એહ.

— શ્રી આત્મસિદ્ધિ - ૮

આ પ્રમાણે ચારે ઘાતીકર્મોનો નાશ થવાથી ચારેય ગુણો (અનંતજ્ઞાન, અનંતદર્શન, અનંત સુખ અને અનંતવીર્ય) પૂર્ણપણે વિકસિત થઈ જાય છે.

શુદ્ધ :

"શી એની શૈલી ! જ્યાં આત્માને વિકારમય થવાનો અનંતાંશ પણ રહ્યો નથી. શુદ્ધ, સ્ફટિક, ફીણ અને ચંદ્રથી ઉજ્જવળ શુક્લધ્યાનની શ્રેણિથી

પ્રવાહરૂપે નીકળેલાં તે નિર્ગ્રંથના પવિત્ર વચનોની મને-તમને ત્રિકાળ શ્રદ્ધા રહો ! એ જ પરમાત્માનાં યોગબળ આગળ પ્રયાચના.''

– શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર પત્રાંક - ૫૨

- હું એક શુદ્ધ સદા અરૂપી, જ્ઞાનદર્શનમય ખરે,
  કંઈ અન્ય તે મારું જરી પરમાણુ માત્ર નથી અરે !

– શ્રી સમયસાર - ૩૮

- છું એક શુદ્ધ મમત્વહીન હું જ્ઞાનદર્શન પૂર્ણ છું,
  એમાં રહી સ્થિત લીન એમાં શીઘ્ર આ સૌ ક્ષય કરું.

– શ્રી સમયસાર - ૭૩

- શુદ્ધતા વિચારે ધ્યાવે, શુદ્ધતામેં કેલિ કરે,
  શુદ્ધતા મેં સ્થિર વ્હે, અમૃતધારા બરસે.

– શ્રી સમયસાર નાટક

ચેતન સ્વરૂપ :

પૂર્ણ શુદ્ધતા પ્રગટે ત્યાં પૂર્ણ આત્મજયોતિ પ્રગટી જાય છે.

- ચૈતન્ય જ્યોતિ તે સમે ભાસે અનુપમ ત્યાં અહો;
  તે એક સર્વોત્કૃષ્ટ જગમાં સર્વદા જયવંત હો.

શુદ્ધ ચેતનસ્વરૂપ એટલે સોળે કળાએ ખીલેલો ચંદ્રમા કે જેને પછી કૃષ્ણપક્ષ આવતો જ નથી. ઘાતીકર્મોની મલિનતાનો સંપૂર્ણ નાશ થવાથી જેમનો આત્મા સ્ફટિક સમાન શુદ્ધ થઈ ગયો છે એવા પરમપવિત્ર પરમાત્માનું સ્વરૂપ છે.

અનૂપ :

જેમને કોઈપણ ઉપમા આપી શકાય તેમ નથી, જેઓ શ્રેષ્ઠ છે, ઉત્કૃષ્ટ છે એવા પરમાત્માને પરમકૃપાળુદેવ વંદન કરતાં કહે છે કે,

''શ્રી મરણહરણ તારણતરણ, વિશ્વોદ્ધારણ અઘ હરે;
તે ઋષભદેવ પરમેશપદ, રાયચંદ વંદન કરે.''

આ વિશ્વમાં પરમાત્મા જેવું ઉત્તમ કાંઈ જ નથી. તેમનું અચિંત્ય માહાત્મ્ય આવવું જોઈએ. આપણે પણ શક્તિ અપેક્ષાએ- તેમના જેવા જ છીએ.

''જિનપદ નિજપદ એકતા, ભેદભાવ નહિ કાંઈ;
લક્ષ થવાને તેહનો, કહ્યાં શાસ્ત્ર સુખદાઈ.''

– શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

શુભ અશુભ વિભાવ અભાવ કીન :

ભગવાન ભગવાન કેવી રીતે થયા, તેના તત્ત્વચિંતનમાં લાગવું જોઈએ. તેઓએ પ્રથમ સર્વ અશુભભાવો - પાપભાવોને છોડી દીધા. ત્યાર પછી શુદ્ધભાવના લક્ષે શુભભાવો પણ છોડી દીધા - અથવા એમ કહી શકાય કે જ્યારે તેઓએ શુદ્ધભાવનો લક્ષ કર્યો - વૃત્તિને અંતર્મુખ કરી એટલે શુભભાવો પણ છૂટી ગયા અને તેઓ સ્વરૂપમાં લીન થઈ ગયા, જેના ફળરૂપે સ્વાભાવિક પરિણતિરૂપ કેવળજ્ઞાન પ્રગટ થઈ ગયું.

સ્વાભાવિક પરિણતિ :

એટલે પોતાનો પરમ પારિણામિક ભાવ - સ્વભાવ પ્રગટ થઈ ગયો.

સ્વભાવ ભાવ - પ્રગટ થવાનો ક્રમ :

- શુભભાવ વડે મન શુદ્ધ કરો,
  નવકાર મહાપદને સમરો;
  નહીં એહ સમાન સુમંત્ર કહો,
  ભજીને ભગવંત ભવંત લહો.

– શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

- સંયમના હેતુથી યોગપ્રવર્ત્તના,
  સ્વરૂપલક્ષે જિનઆજ્ઞા આધીન જો;
  તે પણ ક્ષણ ક્ષણ ઘટતી જાતી સ્થિતિમાં,
  અંતે થાયે નિજસ્વરૂપમાં લીન જો.
  અપૂર્વ અવસર એવો ક્યારે આવશે ?

– શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજી

(અનુસંધાન પાના નં. ૨૫ પર...)

શ્રાવકાચાર (એકદેશ ચારિત્ર)
(ક્રમાંક - ૨)

બા.બ્ર.શ્રી સુરેશજી

(ગતાંકથી ચાલુ...)

★ શ્રાવકના ૨૧ ગુણ ★

(સવૈયા - એકત્રિસા)

લજ્જાવંત દયાવંત પ્રસન્ન પ્રતીતવંત,
પરદોષકો ઢકૈયા, પર ઉપગારી હૈ;
સૌમ્યદષ્ટિ ગુણગ્રાહી, ગરિષ્ટ સબકો ઈષ્ટ,
શિષ્ટપક્ષી મિષ્ટવાદી, દીરઘ વિચારી હૈ,
વિશેષજ્ઞ રસજ્ઞ કૃતજ્ઞ તજ્ઞ ધરમજ્ઞ,
ન દીન ન અભિમાની મધ્ય વ્યવહારી હૈ;
સહજ વિનીત પાપક્રિયાસો અતીત ઐસો,
શ્રાવક પુનિત ઈકવીસ ગુનધારી હૈ

- નાટક સમયસાર

(૧) લજ્જાવંત :

શરમ કે સંકોચને લજ્જા કહે છે. શેમાં સંકોચ ? તો જે સામાજિક તથા ધાર્મિક બંન્ને દષ્ટિથી અકરણીય હોય એવા કામ કરવામાં સંકોચ કરવો તે લજ્જાવંત પુરુષનું લક્ષણ છે. બીજા શબ્દોમાં અનૈતિક કાર્ય કરવામાં શરમ અનુભવવી તે લજ્જાવંત થવું છે. ઉદાહરણ - વ્યભિચાર કરવો કે તેને યોગ્ય સ્થળ પર જવું, દારૂ પીવો કે દારૂની દુકાને જવું, જુગાર રમવો, જૂઠું બોલવું, ચોરી કરવી, રાત્રે જ્યાં અશ્લિલ નાચ-ગાન થતું હોય તેવા (રેસ્ટોરન્ટ) મિજબાનખાનાઓમાં જવું ઈત્યાદિ કાર્યોને લજ્જાવંત પુરુષો કરતા નથી અથવા પૂર્વના પ્રગાઢ સંસ્કારવશ આમાંથી કોઇ કાર્યની લત પડી ગઇ હોય તો અત્યંત શરમનો અનુભવ કરી જલદીથી તે આદતને દૂર કરવાનો પૂર્ણ પ્રયત્ન કરે છે. શીલની રક્ષા માટે લજ્જાવંત થવું અનિવાર્ય છે. નિર્લજ્જ વ્યક્તિ કદાપિ શીલનું પાલન યથોચિતરૂપે કરી શકતી નથી. લજ્જા શીલવંતનું શ્રેષ્ઠ ભૂષણ છે. **''અનૈતિક પ્રવૃત્તિઓથી સહજ વિરક્તિ, સામાજિક અપયશ નો ભય તથા દુર્ગતિમાં જવાનો ભય''** આ ત્રણ ઘટક (ગુણો) શ્રાવકને લજ્જાવંત બનવામાં આધારભૂત થાય છે.

(૨) દયાવંત :

''સ્વ-પરમાં હિતબુદ્ધિથી અંતરંગમાં કરુણાના ભાવ જાગૃત થવા તેને દયા કહેવાય છે.'' ''અન્ય પ્રાણીઓને પીડા ન પહોંચાડવાની વૃત્તિ તથા પ્રવૃત્તિ પરદયા છે.'' અને **''કષાયાદિ કરીને પોતાના આત્માને પીડા ન પહોંચાડવી સ્વદયા છે.''** દયાને જ ધર્મનું મૂળ કહ્યું છે. ઉપરોક્ત બન્ને પ્રકારની દયાઓ સામાન્ય રીતે એક-બીજાની પૂરક છે, પરંતુ વિશેષ એટલું જ કે સ્વદયા હોય તો ત્યાં પરદયા હોય જ છે તથા પરદયા હોય ત્યાં સ્વદયા હોઇ પણ શકે અને ન પણ હોય. માટે અનાદિકાળથી હું રાગ-દ્વેષ તથા મિથ્યાત્વથી ગ્રસિત આ ઘોર દુઃખ ભરેલા સંસારસાગરમાં પરિભ્રમણ કરી રહ્યો છું. હે ચેતન ! હવે આ મહાવિષૈલા રાગ-દ્વેષ, મિથ્યાત્વરૂપ સર્પોને દૂરથી જ ત્યાગી દે એવો વિચાર કરીને જે ધર્માભિલાષી શાંતભાવયુક્ત થાય છે તે દયાવંત કહેવાય છે.

(૩) પ્રસન્ન :

''ક્રોધાદિ કષાય મંદ પડવાથી આત્મામાં જે વિશુદ્ધિરૂપ પરિણામ થાય છે તેને પ્રસન્નતા કહે છે'' આત્મામાંથી જેટલા જેટલા કામ, ક્રોધ, લોભાદિ વિકાર નીકળી જાય છે, આત્મા તેટલો તેટલો પ્રસન્ન થતો જાય છે. પ્રસન્નતાની બે શ્રેણીઓ કહી છે; એક તો લૌકિક પ્રસન્નતા કે જે કોઇ પણ પ્રકારની ઈચ્છાની પૂર્તિ થતા મનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. આમાં લૌકિક વાસનાની પૂર્તિની

અભિલાષારૂપ અભિપ્રાય રહે છે માટે તેને લૌકિક પ્રસન્નતા કહે છે. જેમ કે કોઇને ધનની ઇચ્છા હતી તે પૂરી થઇ જાય તો તે પ્રસન્ન થઇ જાય છે. આ પ્રસન્નતા નવીન સંસારપરિભ્રમણનું કારણ થાય છે તથા બીજી અલૌકિક પ્રસન્નતા જે વાસનાઓનો અભાવ કે ઓછી થવાથી સહજ જ આત્મામાંથી સ્ફુરિત થાય છે. જેમ કે કોઇને ખૂબ ધન કમાવવાની ઇચ્છા થઇ પરંતુ તાત્કાલિક તેણે તત્ત્વવિચાર દ્વારા આ ઇચ્છાને સમાપ્ત કરી દીધી તે સમયે જે લોભકષાયના ઉપશમિત થવાથી જે વિશુદ્ધ, શાંતભાવ થાય છે તેને જ અલૌકિક કે સાચી પ્રસન્નતા કહે છે. આમાં લૌકિક વાસનાના સંસ્કાર હોતા નથી તેથી તેને અલૌકિક પ્રસન્નતા કહે છે. આ પ્રસન્નતા જ મુક્તિમાર્ગના ભોમિયા (માર્ગદર્શક) સ્વરૂપ છે. શ્રાવક આ પ્રસન્નતાનો જ ધણી (અધિકારી) હોય છે.

(૪) પ્રતીતવંત :

''આ આવું જ છે, અન્યથા કે અન્ય પ્રકારે નથી'' આ પ્રકારની દૃઢ માન્યતાને પ્રતીતિ કહે છે. આનું જ બીજું નામ શ્રદ્ધાન છે. આ શ્રદ્ધાન પણ યથાર્થ અને અયથાર્થ એવા બે ભેદોથી યુક્ત કહ્યું છે. વસ્તુસ્વરૂપનું સાચું જ્ઞાન ન હોવાથી પદાર્થમાં જે મિથ્યાઆગ્રહ થઇ જાય છે તેને મિથ્યાશ્રદ્ધાન કે અયથાર્થ શ્રદ્ધાન કહે છે અને વસ્તુસ્વરૂપનું સાચું જ્ઞાન થવાથી વિપરીતાભિનિવેશ રહિત જે શ્રદ્ધાન થાય છે તેને સમ્યગ્શ્રદ્ધાન કે યથાર્થ શ્રદ્ધાન કહે છે. શ્રાવક આવી શ્રદ્ધાથી યુક્ત હોય છે; જે સત્‌દેવ, સત્‌ગુરુ, સત્‌ધર્મ અને પોતાના સત્‌સ્વરૂપનાં રૂપમાં હોય છે. શ્રદ્ધાન જ શ્રાવકધર્મનો પાયો છે. શ્રાવકધર્મરૂપી મહેલ આ સમ્યગ્શ્રદ્ધાનરૂપી પાયા પર જ ઊભો થાય છે. જેવી રીતે પાયા વગર ભવન ઊભું રહી શકતું નથી, તેવી રીતે જ સમ્યક્ શ્રદ્ધાન વિના શ્રાવકધર્મરૂપી (મુનિધર્મ પણ) મહેલ ઊભો રહી શકતો નથી માટે શ્રદ્ધાન તે શ્રાવકનું સર્વ પ્રાથમિક લક્ષણ કહ્યું છે. તેના વિના શ્રાવકધર્મમાં પ્રવેશ અસંભવ છે. આ શ્રદ્ધાનથી યુક્ત સાધક પ્રતીતવંત કહેવાય છે.

(૫) પરદોષ કો ઢકૈયા :

''પોતે અન્યના દોષોને જાહેર કરવા નહીં તથા અન્ય દ્વારા કરેલ હોય તો પણ તેને પોતાની કુશળતાથી ઉપેક્ષિત કરીને ઢાંકી દેવા તેને પરદોષ ઢકૈયા કહેવાય છે.'' જ્યાં સુધી પરમાં દોષદૃષ્ટિ રહે છે ત્યાં સુધી મૈત્રી આદિ ચાર ભાવનાઓનો વિકાસ સાધકના હૃદયમાં થઇ શકતો નથી. કારણ કે સામેવાળામાં દોષદૃષ્ટિ થવાથી તેના પ્રત્યે અભાવ તથા હીનતાની ભાવના જન્મ લે છે, જેથી ન તો મૈત્રીને યોગ્ય નિષ્કામ પ્રેમભાવ, ન ગુણપ્રમોદ ને યોગ્ય અંતરંગ પ્રસન્નતા, ન કરુણાને યોગ્ય દયાભાવ અને ન તો માધ્યસ્થતાને યોગ્ય ઉપેક્ષાબુદ્ધિ જન્મ લઇ શકે છે. પરદોષદૃષ્ટિ સ્વભાવવાળી વ્યક્તિમાં મિથ્યાહંકાર થઇ જાય છે. તેને અન્ય બધા દોષયુક્ત તથા સ્વયં બધાથી નિર્દોષ છે એવું લાગવા લાગે છે અને આ જ સૌથી મોટો દોષ છે, જેનાથી સાધકનો આગળનો આત્મિક વિકાસ રુંધાઈ જાય છે. પરદોષ દૃષ્ટિથી સાધક સમ્યગ્દર્શનના આઠ અંગોમાંથી ઉપગૂહનત્વ, સ્થિતિકરણ, વાત્સલ્ય તથા પ્રભાવના આ ચાર અંગોને અત્યંત દુર્બળ અથવા નાશ કરી દે છે. એ નાશ થવાથી શ્રાવકધર્મનો મૂળ આધાર સમ્યગ્દર્શન જ અસુરક્ષિત થઇ જાય છે. આ બધી વાતોનો વિચાર કરીને તથા પોતાના ગુણોની વૃદ્ધિ કરવામાં જ સહજ રુચિ હોવાથી પરના દોષોને ઉપેક્ષિત કરતો શ્રાવક પરદોષ ઢકૈયા ગુણથી સુશોભિત રહે છે.

(૬) પર ઉપગારી :

''નિષ્કામભાવથી અન્યના દુઃખને દૂર કરવાની વૃત્તિ તથા પ્રવૃત્તિને પરોપકાર કહે છે.'' જે પરોપકારથી યુક્ત હોય છે તેને પર ઉપગારી કહેવાય છે. **''आत्मनः प्रतिकूलानि परेषां न समाचरेत्''** પ્રત્યેક શ્રાવકમાં આ ભાવના નિશ્ચયથી હોય જ છે. અર્થાત્ એક શ્રેષ્ઠ શ્રાવક પોતાને જે આચરણ ઠીક લાગતું નથી તે બીજા

માટે કદાપિ કરતો નથી; તથા જેમાં પોતાને સુખ, શાંતિ અને પ્રસન્નતા મળે છે બીજાઓ સાથે પણ તેવું જ આચરણ ઈચ્છે છે તથા કરે છે. આ ભાવનાથી જ પરોપકારનો ભાવ જન્મ લે છે. **"મારા કારણે કોઈને પણ કષ્ટ ન થાઓ તથા હું કેવું વર્તન કરું કે જેથી અન્યને સુખ તથા શાંતિ ઉપજે?"** એવી ભાવના એક સાચા શ્રાવકમાં સદૈવ રહે છે. આ ભાવનાથી પ્રેરિત થઈ સાધુઓ, વ્રતીઓને સુખ ઉપજાવવા માટે આહારદાન આદિ પાત્રદાન, પોતાના સમાન સાધર્મીઓને સુખ ઊપજાવવા માટે કન્યાદાનાદિ સમદાન, તથા પોતાનાથી નિમ્નસ્તરના દીન-દુ:ખીઓને સુખ ઉપજાવવા માટે આવશ્યક ધન, કપડાં, ઔષધિ આદિ કરુણાદાન તથા સકળદાન એટલે જ્યારે દીક્ષા લે ત્યારે સર્વસંપત્તિના દાન કરવા રૂપ અનેક પરોપકારના કાર્યો કરતો શ્રાવક **પર ઉપગારી** ગુણથી વિભૂષિત રહે છે.

(૭) સૌમ્યદૃષ્ટિ :

"જે દૃષ્ટિ હૃદયમાં શીતળતા અને શાંતિ પેદા કરે તેને સૌમ્યદૃષ્ટિ કહે છે અથવા કોમળભાવ યુક્ત દૃષ્ટિને સૌમ્યદૃષ્ટિ કહે છે." પોતાના આત્મામાં શાંત પરિણામ તથા અન્ય માટે પ્રેમ અને કરુણા આ ત્રણ ગુણ મળીને સાધકને સૌમ્યદૃષ્ટિ બનાવે છે. શ્રાવક સહજ જ મંદકષાયી હોવાથી શાંતિ, પ્રેમ તથા કરુણા તેના વ્યક્તિત્વના અભિન્ન અંગ થઈ જાય છે, જે તેની આંખોમાંથી નિરંતર અભિવ્યક્ત થાય છે. જે સામેવાળાને પણ શાંતભાવ તથા કોમળ પ્રેમથી ભરી દે છે. શ્રાવક આ શાંત, કોમળ, પ્રેમમયી દૃષ્ટિથી પોતાના સંપર્કમાં આવનાર યોગ્ય પ્રાણીઓને પોતાની દૃષ્ટિ માત્રથી ધન્ય કરી દે છે.

(૮) ગુણગ્રાહી :

"વિકાર રહિત ભાવોને ગુણ કહે છે." તેના બે ભેદ કહ્યાં છે - પ્રથમ શુદ્ધ ગુણ તથા બીજો વિશુદ્ધ ગુણ. સંપૂર્ણ વિકારરહિત ભાવોને શુદ્ધ ગુણ કહે છે તથા એકદેશ વિકારરહિત ભાવોને વિશુદ્ધ ગુણ કહે છે. અહીં એકદેશ વિકારોથી રહિતનો અર્થ અશુભ વાસનાઓથી મુક્ત તથા શુભ વાસનાયુક્ત એમ છે. અનંતજ્ઞાન, અનંત દર્શન, અનંત આનંદ આદિ શુદ્ધ ગુણ છે તથા ક્ષમા, વિનય, સરળતા, સંતોષ આદિ વિશુદ્ધ ગુણોની શ્રેણીમાં આવે છે. આ **"વિશુદ્ધ ગુણોને ગ્રહણ કરવામાં તત્પર રહેવાના શ્રાવકના સ્વભાવ વિશેષને ગુણગ્રાહીપણું કહે છે."** મોક્ષાભિલાષી શ્રાવક સદૈવ પોતાના આત્મિક વિકાસમાં તત્પર રહે છે અને તે જાણે છે કે ગુણોનો સમૂહ જ આત્મા છે, અન્ય કોઈ સ્વતંત્ર વસ્તુ નથી. જેટલો ગુણોનો વિકાસ તેટલો આત્માનો વિકાસ. પરમ પ્રાપ્તવ્ય તો અનંતજ્ઞાનાદિ શુદ્ધ ગુણ છે. પરંતુ સમ્યક્જ્ઞાન, ક્ષમાદિ વિશુદ્ધ ગુણોની અભિવૃદ્ધિથી જ અનંતજ્ઞાનાદિ પ્રાપ્ત થવા સંભવ છે. આવો સમ્યક્ તત્ત્વવિચાર કરીને તે સાધક જ્યાં જ્યાં પણ આ ક્ષમાદિ ગુણોને પ્રગટ થયેલા જુએ કે તરત જ બાજ (પક્ષી)ની જેમ તીવ્રગતિથી ગ્રહણ કરી લે છે અને પોતાના આત્મામાં પરિણમાવવાના અભ્યાસમાં લાગી જાય છે, આને જ ગુણગ્રાહી શ્રાવક કહે છે. **(ક્રમશઃ)** ■ ■ ■

સંસાર : સુખ-દુઃખની ઘટમાળ

(પાના નં. ૨૯ પરથી ચાલુ...)

અફર બાબતનો અફસોસ ન કરવાનો હોય, તેનો સ્વીકાર કરી તેને સુંદર અને સહ્ય બનાવવામાં જ જીવનની મજા છે. અનિવાર્યને પડકારવામાં શક્તિનો દુર્વ્યય જ થવાનો છે. ન ગમતાને દૂર કરવામાં સફળતા ન મળે ત્યારે તેને સ્વીકારી મનમાં પ્રસન્નતાના માંડવડા રોપવામાં જ મજા છે. માટે જ સુખ-દુઃખને જીવનની ઘટમાળ સમજી તેનો સહજ રીતે સ્વીકાર કંઈકની જિંદગીમાં પ્રસન્નતા ભરી દેશે.

"સુખ તો છે ચાલીના નળમાંથી માંડ માંડ ટપકતું ટીપે ટીપે,
દુઃખ તો નાયગ્રાના ધોધની જેમ અવિરત... સતત."

● ● ●

શ્રી ભક્તામર સ્તોત્ર
(ક્રમાંક - ૨૪)

મહેન્દ્રભાઈ કે. ખંધાર

તીર્થંકર પ્રભુના અષ્ટ પ્રાતિહાર્ય-નં.૩ ચામર

● **મૂળ શ્લોક :** (વસંતતિલકા)

कुन्दावदातचल चामर चारु शोभं,
विभ्राजते तव वपुः कलधौतकान्तम् ।
उद्यच्छशाङ्क शुचिनिर्झरवारिधार -
मुच्चैस्तटं सुरगिरेरिव शातकौम्भम् ॥३०॥

● **શબ્દાર્થ :** कुन्द – મોગરા (ના ફૂલ) જેવું, अवदात - ઉજ્જવલ, શ્વેત, चल – ચલાયમાન, ઢોળાતા એવા, વીંઝાતા, चामर - ચામરો, चारु - સુંદર, शोभं - શોભાવાળા, શોભાને ધારણ કરનાર, विभ्राजते - શોભે છે, तव - તમારું, वपुः - શરીર, कलधौत - સુવર્ણ (જેવી), कान्तम् - કાંતિ (વાળા), उद्यत् - ઉદયમાન, शशाङ्क - ચંદ્રમા (જેવા), शुचि - નિર્મળ, શ્વેત (એવા), निर्झर - ઝરણા(ઓ)ના, वारि - પાણી, धार - ધારવાળા, ધારા જેવા, उच्चैः - ઊંચી, तटम् - ભૂમિ (જેવા), सुरगिरेः - મેરૂ પર્વતની, इव - જેવા, જેમ, शातकौम्भम् - સુવર્ણમય.

● **સમશ્લોકી અનુવાદ :** (મંદાક્રાંતા)

શોભે રૂડું શરીર પ્રભુજી ! સ્વર્ણ જેવું મજાનું,
વીંઝે જેને વિબુધ જનતા, ચામરો એમ માનું;
દીસે છે જે વિમળ ઝરણું, ચંદ્ર જેવું જ હોય,
મેરુ કેરા શિખર સરખું, સ્વર્ણરૂપે (જાણે) ન હોય ? (૩૦)

● **ભાવાર્થ :** જેવી રીતે ઉદય પામેલા ચંદ્રની (ચાંદની) જેવા નિર્મળ (શ્વેત) ઝરણાના પાણીની ધારાઓથી સુવર્ણમય મેરૂ પર્વતનું ઊંચુ શિખર શોભી ઉઠે છે, તેવી રીતે મોગરાના પુષ્પ જેવા શ્વેત વિંઝાતા ચામરો વડે સુંદર શોભાને ધારણ કરનારું અને સુવર્ણ જેવી કાંતિવાળું તમારું શરીર અત્યંત શોભી રહ્યું છે.

● **વિશેષાર્થ / પરમાર્થ :** શ્રી જિનેશ્વરદેવ દેશના સમયે ઊંચા અશોક વૃક્ષ (પ્રાતિહાર્ય - ૧, શ્લોક - ૨૮) નીચે મણિમય સિંહાસન (પ્રાતિહાર્ય - ૨, શ્લોક - ૨૯) પર બિરાજે છે, ત્યારે તેમની બંને બાજુ દેવતાઓ વડે સુવર્ણના દાંડાવાળા ૨૪ જોડી શ્વેત ચામરો (પ્રાતિહાર્ય - ૩, શ્લોક - ૩૦) વીંઝાય છે. સમવસરણમાં જિનેશ્વરદેવ ચતુર્મુખ દેખાય છે. તેમની દરેક (ચારેય) બાજુ ૧૨ ચામરો ગણતા કુલ ૪૮ (આમ્નાય ભેદે ૬૪) ચામરો વીંઝાય છે.

આ અવસ્થાનું શબ્દચિત્ર દોરતા માનતુંગ સૂરિજી કહે છે કે હે પ્રભુ ! જેમ મેરુ પર્વત ચંદ્રના કિરણો જેવા શ્વેત નિર્મળ ઝરણાના પાણીની ધારાથી શોભે છે અને તેની ઊંચી ભૂમિ (શિખર) સુવર્ણની હોય છે, તેમ તમારી બંને બાજુ મોગરાના પુષ્પ જેવા શ્વેત ચામરો વીંઝાય છે અને મણિ-રત્નના સિંહાસન પર (વ્યવહારથી, નિશ્ચયથી તો પ્રભુ સિંહાસનને સ્પર્શતા પણ નથી) સ્થિત થયેલી તમારી કાયા સુવર્ણની આભાથી ઝળકી ઉઠે છે. કેટલી ઉદાત્ત અને ભવ્ય કલ્પના (ઉપમા) ! તેમણે શ્વેત ચામરોની મેરૂપર્વતની બાજુઓમાંથી વહી જતા શ્વેત ઝરણાઓ સાથે અને શ્રી જિનેશ્વરદેવના સુવર્ણમય શરીરની મેરૂ શિખરની ઉચ્ચ સુવર્ણમય ભૂમિ સાથે ખૂબ જ સુંદર તુલના કરી છે.

અહીં સ્તોત્ર-સ્તુતિકાર આચાર્યશ્રી પરમાત્માને મેરૂ પર્વતના ઉત્તુંગ શિખર સાથે સરખાવે છે. મેરૂ પર્વત અડોલ છે, નિષ્કંપ છે. સંવર્તક વાયરો (ભયંકર તોફાની પવન) પણ તેની એક કાંકરીને પણ ખેરવી શકતો નથી. તેમ તીર્થંકર આદિનાથ

વીતરાગ પ્રભુ પણ અડોલ છે, અકંપ છે. મોહરૂપી સંવર્તક વાયુ પણ તેમને ચલાયમાન કરવા સમર્થ બનતો નથી (જુઓ ભક્તામર શ્લોક-૧૫).

પ્રભુની બંને બાજુએ ૧૨-૧૨ દેવો અંતરિક્ષમાં રહીને શ્વેત પવિત્ર ચામરો પ્રભુની શાતા માટે વીંઝે છે. એમ ૨૪ દેવો ૨૪ જોડ ચામર વડે પ્રભુની પર્યુપાસના કરે છે, છતાં પણ મેરૂ પર્વતના શિખરની જેમ તીર્થંકર ભગવાન તો પોતાની વીતરાગ દશામાં નિર્લેપ રહે છે. માનાદિ (કષાય) ભાવથી રહિત છે. ચામરોનો સફેદ રંગ પ્રભુની પવિત્રતાનો અને ચામરોની નિર્મળ શોભા પ્રભુના અકષાયી શાંત સૌમ્યભાવનો જાણે દ્યોતક છે.

જૈન પ્રણાલીમાં ચામર-વીંઝણું એ આત્મિક ઉલ્લાસ, નમ્રતા અને પવિત્રતાનું પ્રતીક છે. આપણા ધર્મસ્થાનકોમાં વીતરાગ પરમાત્માની મૂર્તિ સાથે ચામર અવિનાભાવી હોય છે; મૂર્તિના પરિકરમાં ચિત્રાકાર રૂપે તથા બાહ્યમાં ભૌતિક સાધનરૂપે (ચામર નૃત્ય, ચામર પૂજા માટે).

ભગવાનની વિવધ પૂજાઓમાં એક ચામર પૂજા પણ હોય છે. શ્રદ્ધાળુઓ અને મુમુક્ષુઓ મંદિરો-દેરાસરોમાં પ્રભુના દર્શન, વંદના, પ્રદક્ષિણા પછી ધૂપ-દીપ-ચામર-દર્પણ-પંખો વગેરેથી પ્રભુ સમક્ષ અગ્રપૂજા કરે છે.

ચામરથી પ્રભુની પ્રભુતા અને પોતાની પામરતાનો અહેસાસ થાય છે. ચામરથી દાસત્વ ભક્તિ પ્રદર્શિત થાય છે. સમવસરણમાં ચામર વીંઝતા દેવો જેવો ભાવ અનુભવાય છે. પાર્શ્વપંચકલ્યાણક પૂજાની ઢાળમાં પણ આવા જ ભાવ છે. યથા,

બે બાજુ ચામર ઢાળે, એક આગળ વ્રજ ઉલાળે,
જઈ મેરૂ ધરી ઉત્સંગે, ઇંદ્ર ચોસઠ મળીયા રંગે;
પ્રભુ પાર્શ્વજીનું મુખડું જોવા, ભવોભવના પાતિક ખોવા.

ચામરો નીચે આવી ઉપર જાય છે તે જાણે એમ સૂચવે છે કે જે કોઈ ભવી જીવ પ્રભુને ચરણે નમે છે, તે અવશ્ય ઉપર ઉઠે છે. અર્થાત્ તેની અવશ્ય ઉચ્ચ ગતિ જ થાય છે. જે જીવ જિનચરણોમાં નમે છે તે ઊંચી (અધ્યાત્મ) પદવીને પામે છે.

તેથી જ દિગ્ગજ આચાર્ય સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિ પાર્શ્વનાથ પ્રભુની સ્તુતિ કરતા તેમણે રચેલ 'કલ્યાણમંદિર' સ્તોત્રમાં કહે છે,

स्वामिन्सुदुर मवनम्य समुत्पतन्तो -
मन्य वदन्ति शुचयः सुर चामरौघाः
येऽस्मै नतिं विदधते मुनि पुऽगवाय,
ते नून मुर्ध्व गतयः खलु शुद्धभावाः ॥२२॥

દેવો વીંઝે જે પવિત્ર ચામર, સ્વામી આપ સમીપ તે,
હું ધારું છું નીચા નમી, ઊંચા જતા એમ જ કહે;
મુનિશ્રેષ્ઠ એવા પાર્શ્વને, જે નમન કરે સ્નેહથી,
તે શુદ્ધભાવે ઊર્ધ્વગતિને, પામશે નિશ્ચય થકી.(૨૨)

ભાવાર્થ : હે સ્વામિન્ ! હું એમ માનું છું કે દેવો વડે વીંઝાતા શ્વેત ચામરો અત્યંત નીચે જઈ ફરી ઉપર આવે છે, તે લોકોને એમ કહે છે કે જે (ભવ્ય) જીવો આ શ્રેષ્ઠ મુનિવર (પાર્શ્વપ્રભુ)ને નમે છે તે નિઃસંદેહ વિશુદ્ધ પરિણામવાળા થઈ ઊર્ધ્વગતિ પામે છે.

નમનનું પરમાર્થ વિજ્ઞાન એમ છે કે પ્રભુને (સમજણ અને ભક્તિપૂર્વક) નમવાથી જીવનો અનાદિનો અહં-મમત્વભાવ મંદ થતા થતા ક્ષીણ થાય છે. અનાદિના અગૃહિત મિથ્યાત્વરૂપ આ અહંભાવ અને માન કષાય જીવને ચારે ગતિ અને ૮૪ લાખ યોનીઓમાં રખડાવે છે. તેથી જ પરમકૃપાળુદેવ શ્રીમદ્ રાજચંદ્રજીએ કહ્યું કે, **"જગતમાં માન ન હોત તો અહીં જ મોક્ષ હોત !"** જ્ઞાનીઓ કહે છે કે જિનેશ્વરને અનન્ય પ્રેમ, શ્રદ્ધા અને સમર્પણથી માત્ર એક જ નમસ્કાર કરવાથી ભવના બંધનો તૂટી જાય છે અને ભવની વેલ નિર્મૂળ

થાય છે. યથા,

જિનવર ચરણ કમળે નમે જે, પરમ ભક્તિ રાગથી;
તે જન્મવેલી મૂળ છેદે, ભાવ ઉત્તમ શસ્ત્રથી. (૧૩)

(કોબા દૈનિક ભક્તિક્રમ, ભક્તિ પારાયણ)

અહીં ચામર વડે દેહની શોભા કહી, આત્મા તો કેવળજ્ઞાન - કેવળદર્શનરૂપ ચૈતન્યભાવ વડે શોભે છે. ધર્મી જીવ બંનેની ભિન્નતા જાણીને ભેદજ્ઞાન કરે છે. જે જીવ દેહાશ્રિતગુણોને જ દેખે, કે એકલા પુણ્યના બાહ્યવૈભવના મહિમામાં જ રોકાઈ જાય છે, અર્થાત્

જે જિનદેહ પ્રમાણ ને, સમવસરણાદિ સિદ્ધિ;
વર્ણન સમજે જિનનું, રોકી રહે નિજ બુદ્ધિ.

(આત્મસિદ્ધિ - ૨૫)

એ પ્રમાણે બહારમાં જ રોકાઈ જાય, ને અંદરના આત્માશ્રિત ચૈતન્યગુણોને ન ઓળખે, તેને સર્વજ્ઞની પરમાર્થ સ્તુતિ કરતા આવડે નહીં. જે દેહાશ્રિત ગુણો તથા આત્માશ્રિત ગુણો એ બંનેની ભિન્નતાને જાણે અને તેમાંથી આત્મિકગુણો વડે સર્વજ્ઞદેવને ઓળખે તેને જડ-ચેતનનું ભેદજ્ઞાન, ને રાગથી ભિન્ન શુદ્ધ આત્માનો અનુભવ થાય; અને તે મોક્ષસાધિકા પરમાર્થ ભક્તિ છે. તેને 'નિર્વાણભક્તિ' કહે છે. અહીં એવી ભક્તિ સહિતની વ્યવહાર ભક્તિનું વર્ણન છે.

ભગવાનને આત્મામાં અનંત આનંદના ઝરણા વહે છે. તેમને કાંઈ ચામર-સિંહાસન વગેરેનું સુખ નથી, પણ તીર્થંકર નામકર્મના સાતિશય પુણ્યયોગે બહારમાં તેવો અદ્‌ભુત વૈભવ હોય છે. અરે, આત્માની ચૈતન્યવિભૂતિ પાસે બહારની એ પુણ્યવિભૂતિની શી વિસાત (ગણતરી, મહિમા) !

જુઓ દૃષ્ટિ-દૃષ્ટિમાં ફેર છે. સામાન્ય (અજ્ઞાની, મતાર્થી) લોકો ચામરનો મહિમા દેખે છે, ત્યારે મુમુક્ષુની દૃષ્ટિમાં ચામરનો નહિ પણ તે ચામર જેમને ઢળાય (વીંઝાય) છે તે ભગવાનનો મહિમા દેખાય છે. અજ્ઞાનીનું જ્ઞાન જ્ઞેયાકાર (ચામરરૂપ) બનીને તેમાં લુબ્ધ (આસક્ત) થાય છે, રોકાઈ જાય છે. જ્યારે જ્ઞાની (અપેક્ષાએ મુમુક્ષુ સાધકો)નું જ્ઞાન જ્ઞાનાકાર (ચૈતન્ય આત્મારૂપ) બનીને જ્ઞેયમાં રોકાઈ જતું નથી. જ્ઞાન તો સ્વ-પર પ્રકાશક છે. તેથી ચામર (પર, જ્ઞેય)ને જુએ તો છે (ખરેખર તે જણાય છે, જ્ઞાનમાં ઝળકે છે) પણ તે અત્યંત ગૌણપણે, યોગરૂપે. જ્ઞાની તો આત્માને જ જુએ છે (આત્મલક્ષ) અને તે જ પ્રધાનપણે (ઉપયોગ રૂપે) જાણે છે. અજ્ઞાનીને પર-જ્ઞેયનું મહત્ત્વ ભાસે છે પણ પોતાના જ્ઞાન (એટલે કે જ્ઞાયક આત્મા)નો મહિમા ભાસતો નથી. સર્વજ્ઞનો મહિમા જ્ઞાનથી છે અને (આત્મલક્ષી) જ્ઞાન વડે જ તેમનો ખરો મહિમા સમજાય છે, રાગ કે પુણ્ય વડે નહીં.

આરાધક જીવોને ધર્મની સાથે જે પુણ્ય બંધાય છે તે વિશિષ્ટ-ઊંચી જાતનું હોય છે. ત્યાં પૂર્વના પાપનો રસ ઘટતો જાય છે અને શુભકર્મોનો (સાધન તરીકેનો) રસ વધતો જાય છે. આવા આરાધક જીવો ભગવાન પ્રત્યે ભક્તિ - બહુમાનથી ઉલ્લસી જાય છે. તેથી જ તેઓ પ્રભુ સમક્ષ (વ્યવહાર) ભાન ભૂલી અત્યંત ભાવોલ્લાસથી ચામર નૃત્ય કરે છે.

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી કહે છે કે ભગવાનના દર્શન કરતા જો આપણામાં શાંતભાવ, સમાધિભાવ, વિરક્તભાવ અને પરિણામે પ્રસન્નભાવ પ્રગટે તો તે સાચી ભક્તિ છે અને ફળે છે.

અંતમાં, સહુ જીવો વીતરાગ સર્વજ્ઞ પરમાત્માના ચરણોમાં નમ્રીભૂત (એટલે કે શ્રદ્ધાપૂર્વક આજ્ઞાપાલક) બનીને ઊર્ધ્વગતિ પામે તેવી મંગલ ભાવના સાથે, જિનવાણીથી વિપરીત કાંઈ લખાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છા મિ દુક્કડમ્.

॥ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

॥ શ્રી સદ્‌ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

● ● ●

આત્માની પરિણમ્ય - પરિણામકત્વ શક્તિ (૧૫)

વલભજી હીરજી 'કેવલ'

ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્મામાં અપાર વૈભવ છે. આત્મા પરને જાણે ને પોતે પરના જ્ઞાનમાં જણાય એવો જ્ઞેય-જ્ઞાયકપણાનો સંબંધ છે એ વાત પંદરમી શક્તિમાં બતાવે છે.

પરજ્ઞેયોના જ્ઞાનરૂપે પોતે પરિણમે એવી પરિણમ્ય શક્તિ આત્મામાં છે, ને પોતાના જ્ઞાનાકારોને સામાના જ્ઞાનમાં જણાવે એવી પરિણામક શક્તિ પણ આત્મામાં છે. પ્રમાતા-સ્વભાવને લીધે પોતે અન્ય જ્ઞેયોના જ્ઞાનરૂપે પરિણમે છે ને પ્રમેયસ્વભાવને લીધે પોતે અન્યના જ્ઞાનમાં જ્ઞેય થાય છે. આવા સ્વભાવને પરિણમ્ય - પરિણામકત્વશક્તિ કહેવામાં આવે છે. આત્મા પોતે બીજાને જાણે, તેમજ બીજાના જ્ઞાનમાં પોતે જણાય. આવા બંને સ્વભાવ આત્મામાં એક સાથે વર્તે છે, તેનું નામ પરિણમ્યપરિણામક શક્તિ છે. જ્ઞાતા થવાની તેમજ પ્રમેય થવાની એ બન્ને તાકાત આત્મામાં એક સાથે છે એમ આ પરિણમ્ય - પરિણામકત્વ શક્તિ સૂચવે છે.

આત્મા સર્વ પદાર્થને જાણે ખરો પણ આત્મા સર્વે પદાર્થોને પ્રમેય ન થાય, કેમ કે સામે સર્વે પદાર્થોમાં જાણવાની શક્તિ ક્યાં છે ? અનંત જડ-અચેતન દ્રવ્યો છે તેમનામાં તો જ્ઞાન જ ક્યાં છે કે આત્માને પ્રમેય કરે ? તેઓ સ્વ-પરને ન જાણવાના સ્વભાવવાળા છે, ને આત્મા સ્વ-પરને જાણવાના સ્વભાવવાળો છે. જણાવાનો એટલે કે પ્રમેય થવાનો સ્વભાવ તો જડ-ચેતન બધાય પદાર્થોમાં છે, પણ જાણવાનો સ્વભાવ તો ચેતનમૂર્તિ આત્મામાં છે.

આત્માનો સ્વભાવ જ્ઞાન છે, એટલે જગત પણ તેના જ્ઞાનનું નિમિત્ત છે. જે રાગ-દ્વેષ કરે તેને માટે તે રાગ-દ્વેષનું નિમિત્ત કહેવાય. ખરેખર તો આત્મા જ્ઞાનસ્વભાવવાળો છે ને જગત જ્ઞેય છે. આવો નિર્દોષ જ્ઞાતા-જ્ઞેય સંબંધ છે. આત્મા જ્ઞાતા થઈને જગતને પોતાનું પ્રમેય બનાવે, તેમજ બીજાના જ્ઞાનમાં પોતે પ્રમેય થાય એવો સ્વભાવ છે. સિદ્ધ ભગવંતોની લોકાગ્ર સ્થિતિનું કારણ તેના દ્રવ્ય-ગુણ-પર્યાય છે, બીજું કારણ નથી. આત્માના જ્ઞાનની કોઈ અપાર તાકાત છે. જો કે દરેક ગુણ અપાર તાકાતથી ભરેલો છે, પણ તે બધાના સામર્થ્યને જ્ઞાન જ જાણે છે. અંદર ચૈતન્યદરિયામાં ડૂબકી મારીને સ્વભાવના અનંત વૈભવનું મતિ-શ્રુતજ્ઞાન સ્વ સંવેદન કરે છે. સ્વસંવેદનમાં આત્માનો અનંત વૈભવ સમાય છે.

આત્મામાં પ્રમાણ નામની એક શક્તિ છે, અને પ્રમેય નામની પણ એક શક્તિ છે. પ્રમાણ તે પરિણમ્ય શક્તિ છે અને પ્રમેય તે પરિણામકત્વ શક્તિ છે. આ બંને મળીને આત્મામાં એક પરિણમ્ય - પરિણામકત્વ નામની શક્તિ ત્રિકાળ છે. આત્મામાં સ્વપરને જાણવારૂપ પ્રમાણ શક્તિ છે. પરના પ્રમાણ જ્ઞાનમાં પોતાના જ્ઞાનાકારોને ગ્રહણ કરાવવાનો અર્પણ કરવાનો એનો સ્વભાવ છે. આત્મા અતીન્દ્રિય સ્વસંવેદનમાં જ જણાય એવી ચીજ આ રીતે જ્ઞાનપરિણામે પરિણમતો આત્મા પોતાના જ્ઞાનમાં પરને જાણે છે. તેમ જ પોતે પણ બીજાના જ્ઞાનમાં પ્રમેય થાય છે. આવો બેવડો સ્વભાવ એટલે કે જ્ઞાતાસ્વભાવ ને જ્ઞેયસ્વભાવ આત્મામાં એક સાથે વર્તે છે. **(ક્રમશઃ)**

• • •

ઉપાદાનની નિર્મળતા

ચંદ્રહાસ ત્રિવેદી

આગમ સાહિત્યમાં ઈલાચીકુમારનું કથાનક આવે છે. આ નટ આમ તો સુખી સંપન્ન પરિવારનો પુત્ર હતો. પણ એક નટકન્યાને જોતાં તે એટલો મોહી પડ્યો કે તેને લાગ્યું કે આ નટકન્યા વિના હું જીવી જ નહિ શકું.

ગામમાં થોડાક દિવસોથી નટમંડળી આવી હતી અને ગામ બહાર તંબુઓ તાણીને તે પડી હતી. ગામના ચોરામાં કે કોઈ ખુલ્લી જગા ઉપર આ નટો વાંસ ખોડીને રોપતા અને તેના ઉપર દોરડું બાંધતાં. રાત્રે ગામ આખું પરવાર્યું હોય ત્યારે પછી આ નટમંડળીનો ખેલ શરૂ થાય. તેની શરૂઆત જ આ રૂપાળી નટકન્યાના ઢોલકથી થાય. ઢોલક વાગવા માંડે એટલે ગામ લોકો ભેગા થઈ જાય. એમાં કેટલાય તો ખેલ કરતાં આ નટકન્યાને જોવા માટે જ આવી પહોંચતા હતા.

યોગાનુયોગ નગરના શ્રેષ્ઠી કુટુંબના એકના એક પુત્રની નજર આ નટકન્યા ઉપર પડી. તેની અંગભંગી અને મોહક અદાઓ ઉપર આ યુવાન મોહી પડ્યો. નટકન્યાની તીખી નજરથી શ્રેષ્ઠીપુત્ર જાણે વીંધાઈ ગયો. તેણે આ નટકન્યાને પરણવાનો નિર્ધાર કરી લીધો અને ઘેર જઈને આ વાત તેણે માતા-પિતાને કરી. માતા-પિતાએ પુત્રને ઘણું સમજાવ્યો પણ તે માન્યો નહિ. પુત્રને ખાતર છેવટે શ્રેષ્ઠી ગામની બહાર પડેલા નટોના તંબુઓમાં ગયા અને આ નટકન્યાનું માંગુ કર્યું.

શરૂઆતની આનાકાની પછી નટોના મુખિયાએ કહ્યું, ''જો તમારો પુત્ર અમારી સાથે રહીને અમારી વિદ્યા શીખે અને ત્યાર પછી તેની કળાથી કોઈ રાજાને રીઝવી ઈનામ મેળવે તો અમે અમારી કન્યા તમારા પુત્રને વરાવીએ અને લગ્ન પણ અમારા રિવાજ પ્રમાણે થશે.''

શેઠની ઘણીય ના છતાંય તેમના પુત્રએ મુખિયાની શરત સ્વીકારી અને તે નટો સાથે રહેવા માટે આવી ગયો. ત્યાર પછી નટો સાથે તે ગામેગામ ફરતો રહ્યો અને ખેલ પાડતો રહ્યો. નટવિદ્યામાં પારંગત થયા પછી રાજાને ખેલ કરીને રીઝવવાની છેલ્લી કસોટી હતી. જો તેમાં તે પાર ઊતરે તો જ તે નટકન્યાને મેળવી શકે તે શરત હતી.

આ છેલ્લી કસોટીમાંથી પાર ઊતરવા કોઈ એક ગામમાં રાજાના દરબારમાં નટોએ ખેલ પાડ્યો. મધરાતે ખેલ શરૂ થયો. શ્રેષ્ઠીપુત્રે રાજાને નમી ચપટી ધૂળ માથે ચડાવી ત્યાં નટકન્યાએ ઢોલક ઉપર થપાટ મારી. નટકન્યાના ઢોલકની થપાટ સાથે યુવક વાંસ ઉપર ચઢી ગયો પણ રાજાની નજર તો આ રૂપકડી નટકન્યા ઉપર ઠરી ગઈ. નટકન્યાને પણ આ શ્રેષ્ઠી પુત્ર ગમી ગયો હતો અને તેને માટે તેને પ્રેમ થઈ ગયેલો તેથી તે પણ ઉત્સાહમાં હતી. તેને કારણે તે આમતેમ ઘૂમતી જાય અને ઢોલક વગાડીને નટને સાથ આપી ઉત્સાહિત કરતી રહેતી. નટકન્યાની નજર વાંસ ઉપર ચઢેલા પોતાના પ્રેમી ઉપર રહેતી પણ રાજાની નજર તો નટકન્યા ઉપર મંડાઈ ગઈ હતી.

શ્રેષ્ઠીપુત્રે દોરડા ઉપર વિધ વિધ મુદ્રાઓમાં જુદા - જુદા ખેલ કરી બતાવ્યા. દરબારગઢમાં ભેગા થયેલા પ્રેક્ષકો ખેલને દાદ આપીને તાળીઓથી વધાવતા જાય પણ રાજા પ્રશંસાની એક તાલી સરખી પણ ન પાડે. ચતુર નટકન્યા રાજાનો ઈરાદો સમજી ગઈ હતી. તેણે નટને છેલ્લો ખેલ કરી વાંસ ઉપરથી ઊતરી જવા ઈશારો કર્યો. એકત્રિત થયેલી માનવમેદની પણ સમજી ગઈ હતી કે રાજાનો ઈરાદો

નેક નથી. તેની મુરાદ મેલી લાગે છે.

મધરાતે શરૂ થયેલ ખેલ ચાલ્યા કરે છે. નટ થયેલો શ્રેષ્ઠીપુત્ર દોરડા ઉપર છેક ઊંચે સરકી રહ્યો છે. સવાર થઈ ગઈ છે. લોકો પણ વીખરાવા લાગ્યા છે. ત્યાં વાંસ ઉપર ઊંચે ચઢેલા નટની નજર દૂર એક ઘરમાં ગોચરી લેવા આવેલ મુનિ ઉપર પડી. મુનિ યુવાન છે. પાત્રામાં ગોચરી વોરાવતી સ્ત્રી સુંદર છે. મુનિની નજર પાત્રામાં પડતી ગોચરી ઉપર છે. તેમના મુખ ઉપર ચારિત્રની આભા ચમકી રહી છે. તે નીચેથી ઊંચું પણ જોતા નથી. ભાવથી ગોચરી વોરાવતી સુંદર સ્ત્રીના મુખ ઉપર પવિત્રતાની ઝલક વર્તાય છે.

આ દૃશ્ય જોઈને નટને પોતાની પરિસ્થિતિ ઉપર ધિક્કાર આવ્યો. હું રાજાને રીઝવીને ઈનામ ઇચ્છું છું. રાજા નટડીને ઝંખે છે. હું ક્યાંથી ક્યાં આવી પહોંચ્યો ? શ્રેષ્ઠીનો પુત્ર થઈને એક નાના દરબારને રીઝવવા વાંસ ઉપર કલાકોથી નાચી રહ્યો છું. આમ, સંસારના સ્વરૂપની ભાવના ભાવતાં ભાવતાં તે વૈરાગ્યની સીડી ઉપર ચઢવા લાગ્યો.

ગાઢ રાગને વશ થઈને વાંસ ઉપર બાંધેલા દોરડા ઉપર ચઢીને નૃત્ય કરતા ઇલાચીકુમારના જીવના ઉપયોગની દિશા અલ્પ નિમિત્ત મળતાં બદલાઈ જાય છે. ગાઢ રાગમાં રાચતો જીવ, મુનિને સ્વસ્થ જોઈને વૈરાગ્યની વાટ પકડે છે. આ ઘટનામાં નિમિત્તનો પ્રભાવ તો છે જ પણ તેના કરતાં ઉપાદાનની નિર્મળતાનો પ્રભાવ વિશેષ વર્તાય છે.

ઇલાચીકુમારના જીવનું ઉપાદાન ઘણું તૈયાર થઈ ગયેલું હશે, જેથી અલ્પ નિમિત્ત પણ તેને સક્રિય કરવા માટે પૂરતું થઈ પડે છે. તેની પ્રામાણિકતા જ તેના શુદ્ધ ઉપાદાનની દ્યોતક છે.

આપણું ઉપાદાન એટલું તૈયાર નથી હોતું તેથી જીવનભર સાધુ-સંતોનાં દર્શન કરતા રહેવા છતાંય અને તેમની નિકટતા હોવા છતાં પણ આપણામાં વૈરાગ્યનો ભાવ જાગતો નથી. આ જીવનમાં જ્યારે તક મળી છે ત્યારે બને એટલી ઉપાદાનની શુદ્ધિ કરી લેવી જોઈએ. આ માટે જો આપણે આપણા આત્માના ઉપયોગ ઉપર સતત ધ્યાન રાખતા રહીશું અને તેને સુધરતા રહીશું તો આપણું ઉપાદાન ઉત્તરોત્તર શુદ્ધ થતું જશે, પછી તો અલ્પનિમિત્ત પણ કામ કરી જશે.

• • •

દર્શનસ્તુતિ

(પાના નં. ૧૬ પરથી ચાલુ...)

- વીત્યો કાળ અનંત તે, કર્મ શુભાશુભ ભાવઃ
  તેહ શુભાશુભ છેદતાં, ઊપજે મોક્ષ સ્વભાવ.

– શ્રી આત્મસિદ્ધિ ૯૦

- રાગ, દ્વેષ, અજ્ઞાન એ, મુખ્ય કર્મની ગ્રંથ;
  થાય નિવૃત્તિ જેહથી, તે જ મોક્ષનો પંથ.

– શ્રી આત્મસિદ્ધિ ૧૦૦

- કર્તા ભોક્તા કર્મનો, વિભાવ વર્તે જ્યાંય,
  વૃત્તિ વહી નિજભાવમાં, થયો અકર્તા ત્યાંય.

– શ્રી આત્મસિદ્ધિ ૧૨૧

- બોધિ - સમાધિ - પરિણામશુદ્ધિ -
  સ્વાત્મોપલબ્ધિ શિવસૌખ્ય સિદ્ધિ.

– શ્રી અમિતગતિ સામાયિક પાઠ

અછીન :

અક્ષીણ - એટલે કે સ્વભાવ પ્રગટ થયા પછી તેનો કોઈ દિવસ અંત થશે નહીં. પરમાત્મા અનંતકાળ સુધી અનંત સુખનો ભોગવટો કર્યા જ કરશે.

આ પ્રમાણે શ્રી દર્શનસ્તુતિની પાંચમી ગાથાની વિશેષ વિચારણાને વિરામ આપીશું, કારણ કે વાણીથી ભગવાનની પરમપવિત્ર શુદ્ધ અવસ્થાનું વર્ણન થઈ શકવા યોગ્ય નથી.

॥ શ્રી સદ્ગુરુચરણાર્પણમસ્તુ ॥

અનેકાંતમય એકાંત

નવનીતભાઈ પી. શાહ (ચેન્નાઈ)

શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર વચનામૃત આંક - ૮૦માં પ. કૃ. દેવ પ્રતાપી પુરુષના છ ગુણો બતાવે છે અને કહે છે કે આપણે તેવા થવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. તેમાંનો એક જે દૃષ્ટિપ્રધાન ગુણ છે તે છે : 'અનેકાંત દૃષ્ટિયુક્ત એકાંત દૃષ્ટિને જે સેવ્યા કરે છે.'

આ ઉપરથી એટલું સમજાય છે કે પ. કૃ દેવનો આપણને ઉપદેશ છે કે પ્રતાપી પુરુષની જેમ આપણે પણ અનેકાંત દૃષ્ટિયુક્ત એકાંતદૃષ્ટિનું સેવન કરવું જોઈએ. તો પછી 'અનેકાંતદૃષ્ટિ' શું છે, 'એકાંતદૃષ્ટિ' શું છે અને 'સેવ્યા કરવું' એટલે શું તે આપણે સમજવું પડે.

પ્રત્યેક વસ્તુમાં અનંત ધર્મ છે. 'અનેકાંત'નો સંબંધ વસ્તુના અનેક ધર્મો અને ગુણો સાથે છે. એક જ વસ્તુમાં પરસ્પર વિરુદ્ધ પ્રતીત થતાં બે ધર્મોનું હોવું તે અનેકાંત છે. જેમ કે નિત્યતા - અનિત્યતા, એકતા-અનેકતા, સત્-અસત્, ભિન્નતા-અભિન્નતા વગેરે. જો કે 'ધર્મ' શબ્દનો સામાન્ય અર્થ ગુણ કે શક્તિ જેવો નામોથી પણ કરાય છે. જે શક્તિઓમાં વિરોધાભાસ નથી, નિરપેક્ષ છે તેને ગુણ કહે છે; જેમ કે આત્માના જ્ઞાન, દર્શન, સુખ વગેરે ગુણ; પુદ્ગલના રૂપ, રસ, ગંધ વગેરે.

'સમયસાર' ગાથા - ૭ના ભાવાર્થમાં કહ્યું છે : 'વસ્તુ અનંત ધર્મરૂપ એક ધર્મી છે.' જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર વગેરે આત્માના અનેક ધર્મ છે. એ દરેક ધર્મને એક એક કરીને સમજવાનું કાર્ય 'અનેકાંતદૃષ્ટિ' કરે છે, અને તે 'ભેદદૃષ્ટિ' છે કારણ કે અનેક ગુણધર્મોમાં ભેદ પાડીને અભેદરૂપ વસ્તુને સમજવાની તે પ્રક્રિયા છે. પરંતુ ભેદદૃષ્ટિમાં ભેદોના વિકલ્પ છે, તેમાં નિર્વિકલ્પ દશા નથી થતી. એટલે આચાર્ય ભગવંત દ્રવ્યદૃષ્ટિથી અભેદને પ્રધાન કરી અભેદરૂપ નિર્વિકલ્પ અનુભવ કરવાનો ઉપદેશ આપે છે. આ અભેદદૃષ્ટિ એટલે જ 'એકાંતદૃષ્ટિ.'

'સમયસાર'ની આત્મખ્યાતિ ટીકામાં બીજા જ શ્લોકમાં શ્રી અમૃતચંદ્રાચાર્ય વ્યાખ્યા કરતાં કહે છે (अनेकान्तमयी मूर्तिः) જેમાં અનેક અંત (ધર્મ) છે એવું જે જ્ઞાન; (अनन्तधर्मणः) જે અનંત ધર્મવાળો છે એવા આત્મતત્ત્વને તે મૂર્તિ (જિનવાણીરૂપ સરસ્વતી) દેખે છે. આ મૂર્તિ અનંત ધર્મોને 'સ્યાત્' પદથી એક ધર્મીમાં અવિરોધપણે સાધે છે.

આત્માના અનંત ધર્મોને અભિપ્રાયમાં ગ્રહણ કર્યા વગર કોઈ એકાદ ધર્મની જ સ્થાપના કરે તો મિથ્યાદૃષ્ટિનો જ પ્રસંગ આવે ('સમયસાર' ગાથા - ૧૧); અને આવા સર્વથા એકાન્તી દર્શનોવાળા આત્માને પામતા નથી ('સમયસાર' ટીકા કળશ - ૪). એટલે જિનેશ્વરના અનેકાંતમાં અન્ય એકાંતિક દર્શનો પ્રત્યે ઉદારતા, સહિષ્ણુતા કે પ્રેમનો પ્રશ્ન જ નથી કારણ કે અનેકાંતનો સાચો અર્થ શું છે તે આપણે જોયું.

અનેકાંત એ જૈન દર્શનની એક આગવી દેન છે; આત્માના સાચા સ્વરૂપને સમજવાની એક આગવી પદ્ધતિ છે. ગજબની વાત એ છે કે આ વિષય ઉપર જ સૌથી વધુ ગેરસમજૂતીઓ થઈ રહી છે ! અનેક મિથ્યાત્વને ભેગા કરીને એક સમ્યક્ત્વ ન થાય.

જ્યારે આપણું પ્રયોજન આત્મા પ્રાપ્ત કરવાનું છે, ત્યારે પ્રથમ 'અનેકાંતદૃષ્ટિ'થી આત્માના અનેક ગુણધર્મોને સમજી, પછી 'એકાંતદૃષ્ટિ'થી અભેદરૂપ આત્મ-દ્રવ્યને અવધારી નિર્વિકલ્પ અનુભવ કરવો તે પરમાર્થ-સાધના છે અને તે જ 'એકાંતદૃષ્ટિ' ને 'સેવ્યા કરવું'નો અર્થ છે.

આ રીતે આપણા આત્મકલ્યાણની સાધના માટે વચનામૃત આંક-૮૦ ના પ.કૃ. દેવના આદેશ પ્રમાણે આપણે અનેકાંતમય એકાંતને સમજીને એવી દૃષ્ટિ કેળવીને પ્રતાપી પુરુષ જેવા થવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ.

• • •

સત્યાગ્રહી - સત્યગ્રાહી

મધુભાઈ પારેખ

સત્યાગ્રહ શબ્દ મહાત્મા ગાંધીજીએ ભારતની પ્રજાને આપેલો અદ્‌ભુત પ્રેરણાત્મક શબ્દ છે. અંગ્રેજોના શાસનથી મુક્ત થવા આઝાદીના જંગનું બળવાન શસ્ત્ર તે સત્યાગ્રહ રહ્યું અને સફળ પણ થયું. સત્યાગ્રહ શબ્દનો આશય ગાંધીજી માટે બિલકુલ સ્પષ્ટ હતો. જે સત્ય છે તેનો આગ્રહ રાખો તે સત્યાગ્રહ છે. ગાંધીજીના અવસાન બાદ આ શબ્દનો ઉપયોગ અને દુરુપયોગ ખૂબ થતો રહ્યો અને હજી પણ થાય છે. સત્યનો આગ્રહ ગૌણ થતો જાય છે અને સ્વ(વ્યક્તિગત) આગ્રહને સત્યાગ્રહ શબ્દથી શણગારવામાં આવે છે. સત્ય, સર્વાંગ સત્ય હોય છે, ત્યાં વ્યક્તિગત સત્યને સ્થાન નથી.

ગાંધીજીના અંતેવાસી વિનોબાભાવે પણ સત્યાગ્રહી હતા, જેલમાં પણ ગયા હતા. તેમનું એક કથન ખૂબ જ વિચારવા યોગ્ય અને અર્થગંભીર છે. તેમણે લખ્યું કે સત્યાગ્રહી થવા કરતા સત્યગ્રાહી થવું ઉત્તમ છે. જરૂરી પણ છે. સત્યગ્રાહકતા વ્યક્તિવિકાસ માટે અને સમાજવિકાસ માટે અનિવાર્ય માનવું જરૂરી છે. સર્વજીવ હિતાય જે વિચાર અને ક્રિયા થાય તે સત્યગ્રાહકતા છે અને આ ગુણ પ્રગટ ન થાય, નિર્ધાર ન થાય ત્યાં સુધી સત્યાગ્રહ કેવી રીતે સફળ થાય ? જ્યાં ત્યાંથી સત્યનો સ્વીકાર થવો ઘટે, ભલે તે ગમતું ન હોય. વ્યક્તિગત ગમો-અણગમો છૂટ્યા વિના સત્યાગ્રહી બની શકાતું નથી.

સત્યાગ્રહમાં ઘણી વખત ખોટી જીદનો સમાજ પાસે સ્વીકાર કરાવવા માટે દુરુપયોગ થતો હોય છે. અહંને પોષણ મળે છે, સ્વાર્થ સધાય છે. આને સત્યાગ્રહ કેમ કહેવાય ?

અધ્યાત્મના ક્ષેત્રમાં જેમનો લક્ષ મુક્તિ-મોક્ષ હોય તેવા સાધકે મત-માન્યતા, સાંપ્રદાયિકતાનો આગ્રહ છોડવાનું અનિવાર્ય છે. અન્ય મતના સંપ્રદાયના સાધકો-આરાધકો પ્રત્યે લેશમાત્ર દ્વેષ-બુદ્ધિ થવી જોઈએ નહીં, સાક્ષીભાવ રાખીને રહેવું ઘટે છે. પોતાની માન્યતા જે કોઈ મત-સંપ્રદાય પ્રત્યે હોય ત્યાં પણ રાગબુદ્ધિ થવી જોઈએ નહીં. વિરોધી અન્ય મતવાળા સર્વથા ખોટા હોતા નથી. અપેક્ષાએ આંશિક સત્ય-અસત્ય હોઈ શકે છે તે સ્વીકારવું તે સત્યગ્રાહી અવસ્થા. આ પ્રકારે જે સાધક સત્યગ્રાહી થયો તે સત્યનો આરાધક છે - ઉપાસક છે. આવો સાધક ક્રમથી રાગ-દ્વેષથી મુક્ત થતો જાય છે. આ સાધનાની સફળતા છે.

પદાર્થનું જે સ્વરૂપ ત્રણે કાળ એકસરખું હોય તે જે તે પદાર્થનું તાત્વિક સ્વરૂપ છે અને તેને સત્ કહેવાય છે અને એ જ પદાર્થનું વારંવાર બદલાતું ક્ષણિક સ્વરૂપ તે તેની પર્યાય છે. પર્યાય સત્ નથી. જેમ કે સુવર્ણ ત્રણે કાળમાં સુવર્ણ છે પરંતુ વારંવાર ઘાટ બદલાય છે તે તેની પર્યાય છે. એ જ પ્રકારે આત્મા (ચૈતન્ય) તત્વ છે અને ભિન્ન - ભિન્ન દેહાકારે વ્યક્ત થાય છે તે પર્યાય છે. સાધકની દૃષ્ટિ પર્યાય ઉપરથી ઉઠીને તત્ત્વ તરફ વળે છે ત્યારે તે સત્ ઉપરની દૃષ્ટિ છે. આ છે સત્યગ્રાહી અવસ્થા. પર્યાય ઉપર દૃષ્ટિ રહેશે ત્યાં સુધી પર્યાય સંબંધી ગમો-અણગમો થઈ આવશે અને તે રાગ-દ્વેષનું કારણ છે, જેથી વીતરાગતા પ્રગટ થતી નથી - પરિણામે મુક્તિ - મોક્ષની પ્રાપ્તિ થઈ શકતી નથી.

સત્યાગ્રહીની વર્તમાન અવસ્થા જોતા એમ લાગે છે કે તે જેને સત્ય માને છે તેનો આગ્રહ બંધાઈ ગયો છે. ખરેખર તે માન્યતા સ્વાર્થ કે

(અનુસંધાન પાના નં. ૪૨ પર...)

ભીંતો તોડો, હૃદયનું ફળિયું વિશાળ બનાવો

ધૂની માંડલિયા

તમે જીવનમાં અનેકવાર ગૂંગળામણ અનુભવી હશે. જીવન અકારું લાગ્યું હશે. ચિંતાની ચિતામાં ભડભડ બળ્યા હશો અને વળી પાછી અચાનક કોઈ શાતા, શાંતિ અને સૂઝેલા માર્ગે તમને પેલી ગૂંગળામણમાંથી બહાર કાઢ્યા હશે. તમે પુનઃ સ્વસ્થ થઈ, નિર્ભાર થઈ જીવન જીવવા માંડો છો. વાદળો વિખેરાઈ જાય છે - જીવન જીવવા જેવું લાગે છે. તમે આ ફેરફાર કે આ ગૂંગળામણની ખાસ નોંધ નથી રાખતા. પાછા જીવનની રોજિંદી ઘટમાળમાં ગૂંથાઈ જાઓ છો. આવો અનુભવ સરેરાશ દરેક માણસનો છે.

જીવનમાં ગૂંગળામણ આવી ક્યાંથી ? એ પ્રશ્ન જ તમને સૂઝતો નથી, સૂઝે છે તો એ વિશે વિગતે વિચારતા નથી. ટૂંકા અને છીછરા તારણો કાઢો છો. ટૂંકમાં તમે તમારી ગૂંગળામણ, ચિંતા, રૂકાવટ વગેરે માટે બીજાને દોષિત ઠેરવો છો. તમને બીજો જવાબદાર જણાય છે. તમારી ગૂંગળામણ માટે, તમારા મૂંઝારા માટે તમે પોતે જ પહેલાં જવાબદાર છો એ સત્ય પકડાતું નથી, સમજાતું નથી.

જ્યાં દીવાલો છે, મન-મન વચ્ચે ભીંતો છે ત્યાં અવશ્ય ગૂંગળામણ છે. આ ભીંતો તમે જ તમારી ભીતર ચણો છો અને પછી મધુર પવન પણ આવતો નથી તેની બૂમરાણ કરો છો - આક્ષેપો કરો છો. જીવન ગૂંગળામણમાંથી ઉગરવાનો સાદો રસ્તો ભીંતો ચણવામાંથી મુક્ત બનો એ છે. જ્યાં દીવાલ છે ત્યાં દૂરત્વ છે. જ્યાં મેદાન છે ત્યાં મધુરતા છે, મૈત્રી છે. પ્રત્યેક દીવાલ-ભીંત પરમાત્મા સાથેની તમારી નિકટતાને તોડે છે અને અહંકાર સાથે તમને જોડે છે. શક્ય હોય ત્યાં સુધી જીવનમાંથી ભીંતો ઓછી કરતા જાવ-જીવન હળવુંફૂલ બની જશે.

તમારી અંદર રાગની ભીંત છે, દ્વેષની ભીંત છે, અહંકાર અને વેરની ભીંત છે. તમે ભીંતો બની જાઓ છો. આ ભીંતો, આ દીવાલો તમને પ્રભુના મહેલ સુધી પહોંચવા દેતી નથી. રસ્તો બંધ થઈ જાય છે. તમે અટકો છો.

પરમાત્માની અસીમ કૃપાના ભાગ્યશાળી બનવું હોય તો દીવાલોથી બચો. ગાંઠો છોડો- કડવા અનુભવોને ભૂલતાં શીખો. પરમાત્માના વિશાળ ચોકમાં વિહરવું હશે તો નાની - મોટી આ બધી ભીંતોને તોડવી પડશે. પ્રત્યેક ભીંત તમારી મોકળાશ ભરખી જાય છે. ભીંત ત્યાં ભય. દીવાલ ત્યાં દવ. તાળું એ ભયની નિશાની છે. દ્વાર-બારણા એ ભયની નિષ્પત્તિ છે. પરમાત્મા તેના મધુર - પ્રેમસભર પવનથી ભીંજવવા હંમેશાં આતુર હોય છે પણ તમે બારી જ ખોલતા નથી ! જીવનને ખુલ્લું રાખો - ક્યારેય ગૂંગળામણનો અનુભવ નહીં થાય. પ્રત્યેક નવી ભીંત નવું નવું વધુ માંગે છે. આ વધુને વધુની દોટ જ ગૂંગળામણ નોંતરે છે. સાદાઈની અમીરીનો ભીંતોને અનુભવ નથી હોતો, એ અનુભવ માત્ર ખુલ્લા ફળિયાને હોય છે.

હવે તો દીવાલો, બારી-બારણા પણ પડદારૂપે દેખાવા માંડ્યા છે. પડદાઓ પરાયાપણું ઊભું કરે છે એ વાત હજી માણસને સમજાતી નથી.

સ્વ. વડાપ્રધાન શ્રી લાલબહાદુર શાસ્ત્રી બચપણથી સાદા હતા. એમના શાળાજીવનમાં પણ એમની સાદાઈ પ્રત્યેની ખેવના અદ્‌ભુત હતી. તેઓ ભીંતો વગરના ભડ હતા. પડદા વગરના પારદર્શક હતા.

તેઓ ધીમે ધીમે રાજકારણમાં આગળ વધતા

(અનુસંધાન પાના નં. ૬ પર...)

સંસાર : સુખ-દુઃખની ઘટમાળ

પારૂલબેન બી. ગાંધી

સાંજનો સમય હતો. ગોધુલિ ટાણે પશુપાલકો પશુઓને લઈને પોતાના ઘર ભણી પાછા જઈ રહ્યા હતા. એવે સમયે એક ગોવાળ પોતાના ઘેટા-બકરાને સીમમાં ચરાવી પોતાના સ્વસ્થાને જઈ રહ્યો હતો. એવામાં એક માણસ સ્કુટર લઈને નીકળ્યો. ઝડપથી નીકળવાની લ્હાયમાં તે બે-ત્રણ ઘેટાને હડફેટે લેતો ગયો. જો કે સારું થયું કે ઘેટાને નજીવી ઈજાઓ જ થઈ હતી, કોઈને જીવલેણ ઈજા ન થઈ.

આ જોઈ પેલો ગોવાળ હસવા માંડ્યો.

ત્યારે તેનો મિત્ર કહે, "અરે, મૂર્ખ ! પેલાએ સ્કુટર તારા ઘેટાઓને અડાડી દીધું. તેમને ઈજા કરી અને ભાગી ગયો અને તું હસે છે !"

ત્યારે પેલો ગોવાળ કહે, "તું તેને ઓળખતો નથી પણ હું ઓળખું છું. એ એક દારૂડિયો છે. પણ આજે જ તેણે દારૂ પીધેલો નહોતો, નહિતર આ ઘેટા-બકરામાંથી ચાર પાંચ તો ભગવાનને પ્યારા થઈ ગયા હોત. મારે તો એનો આભાર માનવો છે કે સારું થયું આજે તેણે દારૂ પીધો નહોતો."

બસ, આ જ વ્યાખ્યા છે સંસારની. ધારેલું કંઈ થાય નહિ અને જે ન ધાર્યુ હોય તે જ બનતું જાય. રાઈ જેવડું સુખ અને પર્વત જેવડું દુઃખ. ખુશી જ્યાં બિંદુ જેટલી અને શોક જ્યાં સિંધુ જેટલો. શાંતિ જ્યાં ગાગર જેટલી અને અશાંતિનો સાગર ઘુઘવતો હોય. બસ, આ જ તો સંસાર છે.

જંગલમાં જઈએ તો સિંહ મળવાની શક્યતા ઊભી જ છે. વરસાદમાં નીકળીએ તો ભીના થયા વગર રહેવાના જ નથી. કોઈની સાથે ઝઘડો થયો હોય તો બે-ચાર કડવા વાક્યો સાંભળવા મળવાના જ છે. એ જ રીતે સંસારમાં રહેતી દરેક વ્યક્તિને, દરેક ક્ષણે, કોઈપણ રીતે કોઈપણ પ્રકારના દુઃખનો સામનો કરવો જ પડે છે કારણ કે સંસારમાં દુઃખ એ સહજ છે.

જેવી રીતે દુર્ગંધ ઉકરડામાં નથી પણ ઉકરડો સ્વયં દુર્ગંધરૂપ છે તેવી જ રીતે દુઃખ સંસારમાં નથી, સંસાર સ્વયં દુઃખરૂપ છે. અખંડ આનંદ એ પરમાત્માનો સ્વભાવ છે. એવી જ રીતે કડવાશ એ લીમડાનો અને મીઠાશ એ સાકરનો સ્વભાવ છે તેવી જ રીતે દુઃખ એ સંસારમાં જ રહેલું છે. જેમ સાકરથી કદાચ કડવાશને થોડી દબાવી શકાય તેમ સુખ એ દુઃખને થોડો સમય ભૂલાવી દે છે. સંસારમાં સુખ એ આશ્ચર્ય છે, જ્યારે દુઃખ સહજ છે.

આ દુઃખને જો આત્મસાત્ કરવાની કળા આવડી ગઈ તો બેડો પાર, કારણ કે દુઃખને કોઠે પાડીને જ સુખ મેળવી શકાય છે. દુઃખનો પ્રસન્નતાપૂર્વકનો સ્વીકાર દુઃખના ભારને અનેકગણો ઓછો કરી નાખે છે પરંતુ દુઃખ પ્રત્યેનો અસ્વીકારભાવ એ દુઃખની તાકાતને ચારગણી બનાવી દે છે. દુઃખનો ત્રાસ દુઃખના કારણે એટલો નથી જેટલો એના પ્રત્યેના મનના ગલત વલણના કારણે છે એ વાત હંમેશાં યાદ રાખવા જેવી છે.

જિંદગીને જીતવી હોય તો એક કામ કરવા જેવું છે. દુઃખ સાથે પલાયનવાદની રમત રમી આંખ-મીંચામણા ઘણા કર્યા, હવે છપ્પનની છાતી બતાવી દુઃખને ગળે વળગાડી દઈએ. દુઃખના સમયમાં આર્ત્ત અને રૌદ્ર ધ્યાન ઘણા કર્યા, સંકલેશ અને અશાંતિ દ્વારા જીવનને દોઝખ બનાવતા જ રહ્યા. હવે હકારાત્મક અભિગમ ધરાવી દુઃખને સ્વીકારી લેવામાં જ શાણપણ છે.

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૯ પર...)

પુસ્તક સમાલોચના

– મિતેશભાઈ એ. શાહ

(નોંધ : આ વિભાગ માટે ગ્રંથ કે પુસ્તકની બે નકલ મોકલવા વિનંતી.)

[૧] પુસ્તકનું નામ : મૂકમાટી (ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ)

રચયિતા : પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ૧૦૮ વિદ્યાસાગરજી મહારાજ

અનુવાદક : બ્ર. બિંદુબેન પારેખ : હાર્મની હાઉસ, ૯, પંચનાથ પ્લોટ, રાજકોટ - ૩૬૦ ૦૦૧.
મો. ૯૮૨૪૪૯૯૦૪૦, ૯૦૧૬૨૧૯૯૨૪

સહઅનુવાદક : ભરતભાઈ કાપડિયા ● **પાના :** ૪૮૮ ● **આવૃત્તિ :** પ્રથમ, ૨૦૧૬

મૂલ્ય : વિશેષ વળતર સાથે : રૂા. ૩૦૦/- (મૂળકિંમત રૂ. ૮૦૦)

પ્રકાશક : ભારતીય જ્ઞાનપીઠ, ન્યૂ દિલ્હી. ફોન : (૦૧૧) ૨૪૬૯૮૪૧૭, ૨૪૬૨૬૪૬૭

પાકું બાઈન્ડિંગ, આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ તથા સારા કાગળનો ઉપયોગ થયેલ છે. મૂળ હિંદીમાં લખાયેલા મહાકાવ્યમાં પૂ. આચાર્યશ્રી વિદ્યાસાગરજી મહારાજે માટીના ઉદ્ધારના પ્રતીક દ્વારા માનવચેતનાના ઉત્થાનના પોતાના વિરાટ દર્શનને ખૂબીપૂર્વક સમાવી દીધું છે. આ મહાકાવ્યમાં ધર્મ, દર્શન, રાજનીતિ, સમાજ અને વર્તમાન સંસ્કૃતિ જેવા વિષયોને સાંકળી લેવામાં આવ્યા છે. આ મહાકાવ્ય પર ૨૦૦૭ સુધીમાં ૨૨ પી.એચ.ડી., ૪ ડી.લિટ તથા ૧૬ લઘુશોધપ્રબંધ લખાયેલ છે. આ મહાકાવ્યના ૮ જેટલી જુદી જુદી ભાષાઓમાં અનુવાદ થયા છે. પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ આ પુસ્તકની સુંદર અને ચિંતનાત્મક પ્રસ્તાવના લખી છે. આદ. બા.બ્ર. બિંદુબેને આ મહાકાવ્યનો ગુજરાતી અનુવાદ કરીને ગુજરાતની પ્રજા પર મોટો ઉપકાર કર્યો છે તે બદલ તેઓ અભિનંદનના અધિકારી છે.

[૨] પુસ્તકનું નામ : જૈન રામાયણ (સચિત્ર)

અનુગ્રહપ્રદાતા : પૂજ્ય શ્રી ધીરજમુનિ મસા. (ગોંડલ સંપ્રદાય)

સંકલન : પૂ. હંસાબાઈ મહાસતીજી ● **પાના :** ૪૬૮ ● **આવૃત્તિ :** ચોથી, ૨૦૧૬ ● **મૂલ્ય :** રૂ. ૨૦૦

પ્રાપ્તિસ્થાન : ૧. પી.એમ. ફાઉન્ડેશન, રાજકોટ ફોનઃ(૦૨૮૧) ૨૨૨૭૪૭૨, ૯૩૨૮૧૩૦૦૩૩
૨. શ્રી આશાબેન ઉદાણી, મુંબઈ (મો) ૦૯૯૨૦૧૨૬૧૫૧

આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ અને સારા કાગળનો ઉપયોગ કરેલ છે. ભવ્ય ત્યાગ-વૈરાગ્યના વારસાની અમરવેલ જેવા 'જૈન રામાયણ'નું સુંદર વિવેચન પૂજ્યશ્રી ધીરજમુનિએ કરેલું છે. સાથે સાથે તેઓશ્રીએ અનેક જીવનમૂલ્યોને વણી લીધા છે. સચિત્ર માહિતી પુસ્તકને આકર્ષક બનાવે છે.

[3] પુસ્તકનું નામ : જૈન મહાભારત (સચિત્ર)

અનુગ્રહપ્રદાતા : પૂ.શ્રી ધીરજમુનિ મ.સા. (ગોંડલ સંપ્રદાય) ● **સંકલન :** પૂ.શ્રી હંસાબાઈ મહાસતીજી

પૃષ્ઠ : ૩૭૨ ● **આવૃત્તિ :** દ્વિતીય, ૨૦૧૬ ● **મૂલ્ય :** રૂા. ૧૫૦/-

પ્રકાશક તથા પ્રાપ્તિસ્થાન : 'જૈન રામાયણ' અનુસાર

આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ છે. આ પુસ્તકમાં જૈન મહાભારતનું સરળ તથા બોધગમ્ય શૈલીમાં સુંદર વિવેચન પૂજ્ય મુનિશ્રીએ કરેલું છે.

(અનુસંધાન પાના નં. ૧૧ પર...)

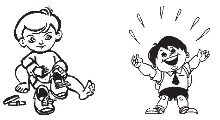

બાળ વિભાગ

સંકલન : મિતેશભાઈ એ. શાહ

સાચો પુરસ્કાર

સાચા કવિ, લેખક કે સાહિત્યકારો વિશે કહેવાય છે કે, તેઓ સ્વેચ્છાએ સ્વીકારેલી ગરીબીને આપત્તિ નહિ, બલકે એક મોટા આશીર્વાદરૂપ ગણે છે. એવી નિર્ધન દશાને તેઓ મા સરસ્વતીની એક મોટી કૃપા માને છે.

આવા કવિઓ કદી ધનના પ્રલોભનમાં ફસાતા નથી, કે ધનના લોભે પોતાનું સ્વમાન છોડતા નથી.

પ્રેમાનંદ ગુજરાતના મહાન કવિ હતા. પૈસાનું પ્રલોભન તેમને કદી ચલિત કરી શક્યું નહોતું. પોતાનું સ્વમાન તેમણે કદી વિસાર્યું નહોતું.

તેમને ધનવાન રઘુનાથદાસ સાથે સારો એવો સંબંધ હતો.

કવિ પોતાની આત્મસ્ફુરણાથી જ કાવ્યો સર્જે છે; કાવ્યોનું સર્જન અનાયાસે, આપો-આપ કવિના અંતરમાંથી થાય છે. કાવ્યોનું સર્જન જ્યારે કોઈ હેતુ કે સ્વાર્થ સાધવા તત્પર બને ત્યારે એ જ ક્ષણે એ કાવ્ય કાવ્ય મટી જાય છે !

એક દિવસ રઘુનાથદાસ કવિ પ્રેમાનંદ પાસે આવ્યા અને બોલ્યા, "તમે સુંદર કાવ્યોનું સર્જન કરો છો ! તમારાં કાવ્યોની ભારે બોલબાલા છે. ઠેર ઠેર તમારાં કાવ્યોની જ પ્રશંસા સાંભળવા મળે છે. તમે મારા વિશે એક કાવ્ય ન લખો ? મારે મફત કાવ્ય નથી લખાવવું ! સારા એવા પૈસા હું તમને આપીશ."

રઘુનાથદાસને હતું કે, હું ધનવાન છું એટલે પોતાના કાવ્યો માટે પોતાને સારો પુરસ્કાર મળશે એમ વિચારીને કવિ મારી દરખાસ્તનો અસ્વીકાર નહિ કરે.

પણ પ્રેમાનંદે એક સાચા સારસ્વતને છાજે એવો જવાબ આપ્યો, "માફ કરજો, શેઠ ! મારાથી એ બનશે નહિ. હું ઈશ્વર સિવાય કોઈની સ્તુતિ કરતો નથી. આજ સુધી હું એમ જ કરતો રહ્યો છું અને ભવિષ્યમાં પણ એમ જ કરતો રહીશ. ઈશ્વરકૃપા કરતાં મારે માટે કોઈ બીજો પુરસ્કાર મોટો નથી. હું તમારા વિશે કાવ્ય નહિ જ લખી શકું."

દયાવાન સમ્રાટ

જર્મનીમાં એક સમ્રાટ થઈ ગયો.

એનું નામ હતું ફ્રેડરિક ધિ ગ્રેટ !

ફ્રેડરિક સમ્રાટ હતો છતાં તેનામાં સત્તાલક્ષી અભિમાન નહોતું. એ દયાની સાક્ષાત્ જીવંત મૂર્તિ સમાન હતો.

પોતાના હાથ નીચે કામ કરતા લોકો સાથે એ ફરમાનથી નહિ, પણ પ્રેમથી કામ લેતો.

એક દિવસ એક ઘટના બની.

ફ્રેડરિક પોતાના કાર્યાલયના એક ખંડમાં બેસીને કામનાં કેટલાંક કાગળિયાં તૈયાર કરી રહ્યો હતો. એવામાં તેને પોતાના ચપરાશીની જરૂર પડી.

ચપરાશી બાજુના ખંડમાં હતો.

એથી તેને બોલાવવા ફ્રેડરિકે ઘંટડી વગાડી.

પણ ચપરાશી આવ્યો નહિ.

બીજીવાર ઘંટડી વગાડી, તોયે ચપરાશી આવ્યો નહીં.

છેવટે તે જાતે જ ચપરાશીના ખંડમાં ગયો

અને જોયું તો ચપરાશી ઊંઘતો હતો.

ફેડરિક શાંત ઊભો રહ્યો અને ચપરાશી તરફ નજર કરવા માંડી તો ચપરાશીના ગજવામાં તેણે એક પત્ર જોયો.

આસ્તેથી તેણે તે પત્ર પોતાના હાથમાં લીધો અને વાંચવા લાગ્યો.

પત્ર ચપરાશીની માતાનો હતો. એ વિધવા માએ થોડા પૈસા મોકલવાનું લખ્યું હતું. પોતે સાવ નિર્ધન દશામાં દિવસો પસાર કરી રહી હતી એ પણ તેણે પત્રમાં જણાવ્યું હતું.

ફેડરિકે કાગળ વાંચીને પાછો ચપરાશીના ખિસ્સામાં મૂકી દીધો.

બાદ, એક જ ક્ષણમાં તેણે પોતાના ખિસ્સામાં જેટલા પૈસા હતા તે બધા પૈસા ચપરાશીના ખિસ્સામાં મૂકી દીધા.

ઈશ્વરની અદાલત

'દેશબંધુ'નું શ્રેષ્ઠ બિરુદ મેળવનાર શ્રી ચિત્તરંજનદાસ આપણા દેશના એક વખતના એક મહાન દેશનેતા હતા. દેશને ખાતર સર્વસ્વ હોમી દેવાની એમની તમન્ના અને ઉત્કટતાએ અન્ય દેશનેતાઓને એમના પ્રત્યે આકર્ષ્યા હતા. એમની સચ્ચાઈ અને નીતિનિષ્ઠાનો કોઈ પાર નહોતો.

એમના પિતા શ્રીમંત હતા અને સ્વભાવે અત્યંત ઉદાર હતા. તેમની એ ઉદારવૃત્તિએ તેમને શ્રીમંતમાંથી એક સામાન્ય સ્થિતિના માણસ બનાવી દીધા.

એકવાર તેમના એક મિત્ર અચાનક આર્થિક વિપત્તિમાં આવી પડ્યા. તે મિત્ર પાસેથી અદાલતે રૂપિયા ચાલીસ હજારના જામીન માંગ્યા. ચિત્તરંજનદાસના પિતા તેમના જામીન બન્યા અને એ રીતે એ મિત્રને આવેલી આફતમાંથી મુક્ત કર્યા.

પણ આખર થયું એવું કે 'દાસબંધુ'ના પિતાએ એ ચાળીસ હજાર રૂપિયાની રકમ ભરવી પડે તેવી પરિસ્થિતિ સર્જાઈ ! અને તેથી તેઓ મૂંઝાઈ ગયા.

અંતે કશો જ ઉપાય રહ્યો નહીં. તેમણે કૉર્ટમાં નાદારી નોંધાવી.

અદાલતે તેમને નાદાર જાહેર કર્યા.

ચિત્તરંજનદાસ મોટા થયા. એ ઘણો પૈસો કમાયા. એમણે જૂના લેણદારોને બોલાવ્યા. પોતાનું પાઈ-પાઈનું દેવું એમણે બધા લેણદારોને ચૂકવી દીધું.

'દાસબંધુ'ના કેટલાક મિત્રોને આ વાત ગમી નહીં.

એક દિવસ વાત નીકળતાં તેમણે 'દાસબંધુ'ને કહેવા માંડ્યું, "તમે નાહકની ઉતાવળ કરીને લેણદારોને પૈસા ચૂકવ્યા ! કાયદાની દૃષ્ટિએ તેઓ તમારી પાસેથી એક પાઈ પણ વસૂલ કરી શકે એમ હતું નહીં ! તમે આવી ખોટી ઉતાવળ કરીને એક મોટી મૂર્ખામી કરી છે."

"મારી અને તમારી જીવનદૃષ્ટિ અને જીવનનીતિમાં જમીન-આસમાનનો ફરક છે. જુઓ ! તમારી વાત કદાચ સાચી હશે, પણ જીવનમાં કાયદો જ માત્ર નહિ, પ્રામાણિકતા જેવી પણ કોઈ વસ્તુ છે.

મેં કાયદાના લાભની ઉપેક્ષા કરીને પ્રામાણિકતાનો આશરો લીધો. અને મારું એ વલણ વાજબી જ છે, કેમ કે પ્રામાણિકતા છોડનારને અહીંની અદાલત કદાચ છોડે, પણ ઈશ્વરની અદાલત તેને છોડે નહીં ! સમજ્યા ?"

મિત્રો ચિત્તરંજનદાસની સામે જોઈ જ રહ્યા.

• • •

મિથ્યાદૃષ્ટિનો સમતાભાવ, જ્ઞાન, વ્રત અને તપ પથ્થરની શોભા જેવા છે; તે જ ગુણો જો સમ્યગ્દર્શન સહિત હોય તો તે કોહિનૂર હીરા સમાન મૂલ્યવાન થઈ જાય છે. - ગુણભદ્રાચાર્ય

સમાજ-સંસ્થા દર્શન

સંસ્થામાં આધ્યાત્મિક યુવાશિબિરનું આયોજન

યુવાપેઢીમાં આધ્યાત્મિક મૂલ્યોનો વિકાસ થાય તે હેતુથી સંસ્થામાં તા. ૨૪-૧૨-૨૦૧૬ થી ૨૬-૧૨-૨૦૧૬ (શનિ થી સોમ) ત્રિદિવસિય આધ્યાત્મિક શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું છે. આ શિબિરમાં ૧૫ થી ૪૫ વર્ષની ઉંમરવાળા ભાઈ-બહેનો ભાગ લઈ શકશે. શિબિરશુલ્ક રૂ. ૩૦૦/- રાખવામાં આવેલ છે. શિબિરાર્થીઓએ તા. ૨૩-૧૨-૨૦૧૬ના સાંજ/રાત સુધીમાં સંસ્થામાં પહોંચવાનું રહેશે. શિબિર દરમ્યાન આધ્યાત્મિક વિકાસલક્ષી ચર્ચાઓ, સંતોના પ્રવચનો, યોગ-પ્રાણાયામનો અભ્યાસ, ભક્તિસંગીત, સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમો તેમજ સર્વાંગી વ્યક્તિત્વ વિકાસ સંબંધી કાર્યક્રમો યોજવામાં આવેલ છે. શિબિરમાં ભાગ લેવા ઇચ્છતા ભાઈ-બહેનોએ સંસ્થાના કાર્યાલયમાં પોતાના નામ નોંધાવવા વિનંતી છે. **સંપર્કસૂત્ર :** (૧) બા.બ્ર. જનકબેન - મો. ૯૪૨૭૬૭૯૭૬૮, (૨) આદ.શ્રી કપિલભાઈ - મો. ૯૪૨૭૩૦૬૪૭૩

દીપાવલી આરાધના શિબિર સાનંદ સંપન્ન

સંસ્થામાં પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના પાવન સાન્નિધ્યમાં તા. ૨૮-૧૦-૨૦૧૬થી તા. ૩૧-૧૦-૨૦૧૬ દરમિયાન દીપાવલી આરાધના શિબિર ધર્મમય વાતાવરણમાં સંપન્ન થઈ.

શિબિરનું સુંદર સંચાલન પ્રતિભાશાળી મુમુક્ષુ શ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળાએ કર્યું હતું. શિબિર નિમિત્તે સંસ્થાના પ્રકાશનો તથા ડી.વી.ડી. વગેરે પર ૫૦ % ડિસ્કાઉન્ટ જાહેર કરવામાં આવ્યું હતું.

● **સ્વાધ્યાય :**

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના સ્વાધ્યાય વીડિયો કેસેટના આધારે થયા હતા.

પરમકૃપાળુદેવના ભક્ત, ઉત્તમ સાધક, સરળ તથા ભક્ત હૃદયવાળા મુંબઈથી ખાસ પધારેલા આદ.શ્રી રમેશભાઈ દોશીએ પરમકૃપાળુદેવના વચનામૃતના આધારે તથા ગદ્ય-પદ્યમય શૈલીયુક્ત સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે સાધકને પોતાની સાધનાનું બેલેન્સ વધારવામાં રસ હોય છે. મનુષ્યભવ રત્નચિંતામણિ સમાન દુર્લભ છે, પણ આપણને તેની કિંમત સમજાતી નથી. જ્ઞાનીઓએ કહેવામાં કંઈ બાકી રાખ્યું નથી. સત્પુરુષની ઓળખાણ થવી તે મહત્ પુણ્યનો ઉદય છે. આપણે આપણી ભૂલને હિમાલય સમાન અને અન્યની ભૂલને રાઈ સમાન ગણીએ તો અધ્યાત્મના માર્ગમાં પ્રવેશ મળી શકે. સાધકને દરેક પરિસ્થિતિનો સ્વીકારભાવ હોય છે. જીવની સત્પાત્રતા અને સત્પુરુષનો યોગ-આ બંનેના સમન્વયથી મોક્ષમાર્ગની પ્રાપ્તિ થાય છે. સાધકનો મોટો શત્રુ સ્વચ્છંદ છે. આપણે સત્પાત્રતા કેળવવી જોઈએ. તેના માટે આશ્રમજીવન અંગીકાર કરવાનું છે. સત્પુરુષનું સાચું શરણ લઈએ તો ક્રમે કરીને આપણે તેમના જેવા થઈ જઈએ. અધ્યાત્મ માર્ગમાં દિશા નક્કી થાય તો યાત્રા સુગમ બને. મોક્ષમાર્ગે ચાલતાં ભૂલો થશે, પણ તે સુધારીને આગળ વધતાં રહેવું. અંતરાત્માનો અવાજ સાંભળતાં શીખવું જોઈએ. અંતરથી જ્ઞાનીપુરુષનું શરણું સ્વીકારો, પછી તેઓ જ બધું સંભાળી લેશે. ધર્મ એ માત્ર શ્રવણનો નહિ, પ્રયોગનો વિષય છે. સાધકે ઓછામાં ઓછી સગવડોથી ચલાવી લેતા શીખવું જોઈએ. મુમુક્ષુએ ન્યાયસંપન્ન આજીવિકા મેળવવી જોઈએ. પરમકૃપાળુદેવ મળ્યા એટલે આ કાળ આપણા

માટે સત્યુગ છે.

'જ્ઞાન તત્ત્વ' વિષયના આધારે સ્વાધ્યાય આપતાં બા. બ્ર. આદ.શ્રી સુરેશજીએ જણાવ્યું કે નિશ્ચયથી જ્ઞાન સિવાયના જે ભાવો છે તે પર છે. જ્ઞાનનું કામ માત્ર જાણવાનું છે. જ્ઞાન અન્ય ગુણોને પ્રકાશિત કરે છે. જ્ઞાન સ્વને જાણે તેનું નામ સ્વસંવેદન. જ્ઞાન સ્વ-પર પ્રકાશક છે. સ્વરૂપની યથાર્થ શ્રદ્ધા થવી તેનું નામ સમ્યગ્દર્શન. પદાર્થને જાણીને તેમાં ઈષ્ટ-અનિષ્ટપણું કરવું તે જીવનો દોષ છે. ઉપયોગને એકાગ્ર કરવો તેનું નામ ધ્યાન. જ્યાં નિરાકુળતા છે ત્યાં આનંદ છે. દરેક પરિસ્થિતિમાં શાંત રહેવાની કળા શીખવા જેવી છે. સાધકે રાગ-દ્વેષ આદિ ભાવોથી પોતાના શુદ્ધ ચૈતન્ય સ્વરૂપને કલંક ન લાગે તેની કાળજી રાખવી જોઈએ.

● મંત્રજાપ :

પૂજ્ય બહેનશ્રીએ ઘાતીકર્મની પ્રકૃતિઓ તથા મંત્રજાપનું મહત્ત્વ સમજાવ્યું હતું. ઘાતીકર્મની ૪૭ પ્રકૃતિઓનો નાશ થાય તેવી ભાવનાથી નીચેના મંત્રોની ૪૭ માળાઓનો મંત્રજાપ કરવામાં આવ્યો હતો : (૧) સહજાત્મસ્વરૂપ પરમગુરુ, (૨) આતમભાવના ભાવતાં જીવ લહે કેવળજ્ઞાન રે, (૩) પરમગુરુ નિર્ગ્રંથ સર્વજ્ઞદેવ, (૪) મમ સદ્ગુરુ ચરણ સદા શરણં, (૫) સહજાનંદી શુદ્ધ સ્વરૂપી અવિનાશી હું આત્મસ્વરૂપ.

● પ્રકીર્ણ :

શિબિર દરમિયાન જિનાભિષેક, જિનપૂજા, શ્રી બૃહદ્ આલોચના, દેવવંદન જેવા કાર્યક્રમો યોજાયા હતા. દીપાવલીના દિવસે ભગવાનને નિર્વાણલાડુ ચઢાવવામાં આવ્યા હતા. સ્વ. મુમુક્ષુ શ્રી સુબોધભાઈ શાહના આત્મશ્રેયાર્થે સદ્ગૃહસ્થ પરિવાર તરફથી દરેકને નોટ તથા પેનની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી. સંસ્થાના કાર્યનિષ્ઠ કાર્યકર્તા શ્રી નીતાબેને સુંદર કલાત્મક રંગોળી તૈયાર કરી હતી. તા. ૨૭-૧૦-૨૦૧૬ના દિવસે સ્વ. હેમેન્દ્રભાઈ બી. શાહના આત્મશ્રેયાર્થે આદ. શ્રી પ્રકાશભાઈ એચ. શાહ પરિવાર તરફથી સ્વામિવાત્સલ્ય રાખવામાં આવ્યું હતું તથા બેસતા વર્ષના દિવસે આદ. પુષ્પાબેન જયંતિભાઈ શાહ (લંડન) તરફથી સ્વામિવાત્સલ્ય રાખવામાં આવ્યું હતું.

પરમકૃપાળુદેવના ૧૫૦મા જન્મજયંતીવર્ષ નિમિત્તે સંસ્થામાં આદ.શ્રી સુધીરભાઈ મહેતાની સ્વાધ્યાયશ્રેણી સંપન્ન

પરમકૃપાળુદેવના ૧૫૦મા જન્મજયંતીવર્ષ નિમિત્તે સંસ્થામાં તા. ૧૩-૧૧-૧૬ થી તા. ૧૫-૧૧-૧૬ દરમ્યાન આદ.શ્રી સુધીરભાઈ મહેતા (રાજકોટ)ની સ્વાધ્યાયશ્રેણી સાનંદ સંપન્ન થઈ.

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે સત્પુરુષના વચનોનું ઘણું માહાત્મ્ય છે. આત્માને અનુભવથી જાણ્યો તે સત્પુરુષ છે. જ્ઞાનીપુરુષના વચનના ભાવને અનુસરી આપણું જીવન બનાવવા પ્રયત્ન કરવો. આમ કરીએ તો આપણું પરમ કલ્યાણ થાય. જગતના કલ્યાણ અર્થે સત્પુરુષોની અનુભવવાણી પ્રવહે છે. આત્મા-અનાત્માનો વિવેક કરાવનારી, આલોક અને પરલોકમાં સ્વર્ગસુખ અને મોક્ષનું અનંત સુખ પ્રાપ્ત કરાવે તેવી સત્પુરુષોની વાણી છે. મહાપુરુષોનું જીવન એ જ તેમનો સંદેશ છે. જ્યાં સુધી જીવને આત્મજ્ઞાન થયું નથી કે આત્મજ્ઞાનની ભૂમિકા બંધાઈ નથી ત્યાં સુધી જ્ઞાનીપુરુષનું અંતરંગ માહાત્મ્ય આવતું નથી. પરમકૃપાળુદેવની દશા અતીન્દ્રિય હોવાથી તેમની દશાનો પૂર્ણ તાગ મેળવી શકીએ નહિ.

કૃપાળુદેવના પરમ ભક્ત, વચનામૃતના ઊંડા અભ્યાસી, સરળ તથા નિખાલસ, પ્રજ્ઞાવંત આદ.શ્રી

સુધીરભાઈ મહેતાએ 'પરમકૃપાળુદેવનું અંતરચારિત્ર દર્શન' વિષય પર વચનામૃતના વિવિધ પત્રાંકોના આધારે ચિંતનાત્મક તથા રસપ્રદ શૈલીમાં સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે આપણા વર્તન-વ્યવહાર એવા હોવાં જોઈએ કે જગતના જીવોને લાગે કે આને કોઈ સત્પુરુષ મળ્યા છે. અત્યાર સુધીના જન્મોમાં જે નથી કર્યું તેવું અપૂર્વ કાર્ય આ જન્મમાં કરવાનું છે. જાતિસ્મરણજ્ઞાન થયા પછી કૃપાળુદેવને જગત અને જગતના પદાર્થો પ્રત્યે રાગ-દ્વેષ, કતૃત્વ-ભોકતૃત્વપણું છૂટતું ગયું. જીવને હજુ 'આત્મામાં સુખ છે' તેવો દૃઢ નિશ્ચય થયો નથી. અનિશ્ચયને કારણે જીવ ધર્મમાર્ગમાં આગળ વધી શકતો નથી. કૃપાળુદેવની અંતરદશા ઓળખાય તો આપણી અંતરદશા બદલાયા વગર ન રહે. કૃપાળુદેવ આપણા માટે 'માર્ગ'ને કંડારીને ગયા છે. કોઈપણ પ્રશ્નની મૂંઝવણ થાય તો વચનામૃતજીમાંથી તેનો જવાબ મળી રહે છે. આપણા પરિણામ (ભાવ) કેવી રીતે સુધરે તે પ્રત્યે દૃષ્ટિ રાખવી. આ માટે સદ્‌ગુરુ અને સત્શાસ્ત્રો સહાયભૂત છે. જે સત્સંગથી ખરેખર તૃપ્ત થાય છે તે બીજી વસ્તુઓની આશા રાખતો નથી. વૃત્તિઓનું નિરીક્ષણ, પરીક્ષણ કરવું અને સુધારણા કરી દોષોથી મુક્ત થવા પ્રયત્ન કરવો. ભોગમાં પણ યોગ સાંભરે તેવી અંતરપરિણતિ સત્સંગના માધ્યમથી થાય છે. સ્વચ્છંદને લીધે જ્ઞાનીનો બોધ પરિણમતો નથી. કૃપાળુદેવ મળ્યા પછી આપણું સમગ્ર જીવન સાધનામય બનવું જોઈએ. ઓછામાં ઓછી વસ્તુઓનો પરિગ્રહ રાખવો. વચનપ્રતીતિ → પુરુષપ્રતીતિ → તત્ત્વપ્રતીતિ → આત્મપ્રતીતિ. દુઃખનું કારણ બાહ્ય પરિસ્થિતિ નહિ, પણ વિષમાત્મા છે. આટલા સાનુકૂળ સંયોગોમાં ધર્મપ્રાપ્તિનો પુરુષાર્થ કરતા નથી તો બીજા કયા ભવમાં કરીશું ? જ્ઞાનીની સાચી ઓળખાણ થાય તો તેમના વચનોની પ્રતીતિ, પ્રેમ, સમર્પણ તેમજ તેઓની આજ્ઞાનું આરાધન થાય અને ક્રમે કરીને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય.

કાર્તિક સુદ પૂર્ણિમાના દિવસે સૌએ શ્રી રાજમંદિરમાં પરમકૃપાળુદેવની ભક્તિ કરી હતી. સ્વાધ્યાયહૉલમાં પરમકૃપાળુદેવની આરતી કરવામાં આવી હતી. રાત્રે વિશેષ ભક્તિસંગીત કાર્યક્રમ અંતર્ગત સૌ રાજભક્તિમાં લીન બન્યા હતા. આ દિવસે આદ. શ્રી વસંતબેન પ્રાણલાલ શાહ તથા આદ.શ્રી જયંતભાઈ એમ. શાહ તરફથી સ્વામિવાત્સલ્ય રાખવામાં આવ્યું હતું.

સંસ્થામાં ડિસેમ્બરની ચતુર્દિવસીય આધ્યાત્મિક શિબિર સાનંદસંપન્ન

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના જન્મમંગલદિન નિમિત્તે સંસ્થા દ્વારા તા. ૧-૧૨-૨૦૧૬ થી તા. ૪-૧૨-૨૦૧૬ દરમિયાન ચતુર્દિવસીય આધ્યાત્મિક શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. શિબિરનું સફળ સંચાલન પ્રતિભાશાળી મુમુક્ષુ આદ.શ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળાએ કર્યું હતું.

● સ્વાધ્યાય :

પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીએ જણાવ્યું કે દાન વિના ગૃહસ્થ ધર્મ ન હોય. ઓછામાં ઓછું આવકના ૬% દાન તો અવશ્ય આપવું જોઈએ. ભગવાન સાથે અંતરથી એકતા સાધે તે ભક્ત. ભક્ત, દાતા અને શૂરવીર પુરુષો સમાજવિકાસ માટે આવશ્યક છે. શક્તિને છુપાવ્યા વિના આપણે દાન આપવું જોઈએ. મહાપુરુષો ધર્મરૂપી પુરુષાર્થ દ્વારા મોક્ષને પ્રાપ્ત કરે છે, અન્ય બે (અર્થ અને કામ) પુરુષાર્થને તેઓ ઓળંગી જાય છે. સમ્યગ્‌દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રની એકતા મોક્ષમાર્ગ છે.

બા.બ્ર. પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈએ વચનામૃત પત્રાંક - ૪૯૩ (છ પદનો પત્ર)ના આધારે અનેક દૃષ્ટાંત સહ તત્ત્વસભર શૈલીમાં સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે જે નિમિત્તોથી આપણા 'ભાવ' બગડે તેવા નિમિત્તોનો ત્યાગ કરવો. મન-વચન-કાયાની ક્રિયા આત્મા કરતો નથી છતાં તેવું માનવું તે અજ્ઞાન. ભાવોની વિશુદ્ધિ એ

મોક્ષમાર્ગ છે. સત્સંગ એ સારા 'ભાવ' થવાનું ઉત્તમ નિમિત્ત છે. પોતાના 'ભાવ'નું અંતરનિરીક્ષણ કરવું. તીવ્ર કષાય એટલે અશુભ ભાવ, મંદ કષાય એટલે શુભભાવ. શુભભાવથી મોક્ષ માનવો તે અજ્ઞાન છે. સ્વરૂપનો આશ્રય (સ્વભાવભાવ) તે મોક્ષનું કારણ છે. કોઈપણ પ્રકારના આરંભ-પરિગ્રહમાં હિંસા રહેલી છે. કષાય ઘટે તેટલા પ્રમાણમાં અંતરમાં શાંતિ વેદાય છે. ભાવોની વિશુદ્ધિ કરવી તે સાધના છે. ઉપયોગની જાગૃતિ રાખવી તે પુરુષાર્થ છે. આત્મજાગૃતિપૂર્વત જીવન જીવવું. સત્‌દેવ, સદ્‌ગુરુ અને સત્‌ધર્મમાં દઢ શ્રદ્ધા રાખવી. કોઈ સંસારી જીવ એવો નથી કે જેને કર્મનો ઉદય ન હોય અને તેનું ફળ તે ભોગવતો ન હોય. કષાયને મંદ પાડવાનો અભ્યાસ કરવામાં આવે તો ભૂમિકા અનુસાર કષાય મંદ પડી શકે છે. કષાયોને મંદ કરો અને વૈરાગ્યની વૃદ્ધિ કરો. શુદ્ધ આત્મસ્વભાવનું અવલંબન લે છે તે ભૂમિકાનુસાર અબંધ દશાને પ્રાપ્ત કરે છે. સત્‌દેવ-ગુર-ધર્મ રત્નત્રયની પ્રાપ્તિમાં નિમિત્ત બને છે. કાષ્ઠ સ્વરૂપ ગુરુ વીતરાગદર્શનમાં છે. યથાર્થ તત્ત્વ શ્રદ્ધાથી વિપરીત વાતો દઢ કરશો તો મિથ્યાત્વ ગાઢ થશે. પ્રથમ પરીક્ષાપ્રધાની બનો પછી આજ્ઞાપ્રધાની થાઓ. તત્ત્વની યથાર્થ શ્રદ્ધા હોય તેને સમ્યક્‌ત્વ થાય. અસત્‌દેવ-ગુરુ-ધર્મ કર્મોના આવરણને વધારનાર તથા મિથ્યાત્વને પુષ્ટ કરનાર છે. વ્રત ગ્રહણ કરીને તેનો ભંગ કરવો તે અનર્થકારી છે. આજ્ઞાત્મક અને ઉપદેશાત્મક બોધના અધિકારી રત્નત્રયધારી મુનિઓ છે. કુદેવ, કુગુરુ અને કુધર્મની અનુમોદના કરનાર મિથ્યાત્વની અનુમોદના કરે છે. સમ્યગ્‌દર્શનને બાધક કારણોનો નાશ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી સાધક કારણો લાભકારક થતા નથી. તત્ત્વની વિપરીત શ્રદ્ધાનને કારણે સમ્યગ્‌દર્શન અટક્યું છે. મહાપુરુષોના પંથનું અનુસરણ કરવાનું છે. સમ્યગ્‌દર્શન રહિત જીવો હાલતા-ચાલતા મડદા સમાન છે. પ્રતિષ્ઠાની આગ સાધનાના જંગલને બાળી દે છે. મિથ્યાત્વનું ફળ અનંત સંસારપરિભ્રમણનું દુઃખ છે. પરમાં અહં-મમત્વપણું તે સ્વપ્નદશા છે. આત્માનું અસ્તિત્વ નજરાયા વિના નિશ્ચય સમકિત થતું નથી. પરદ્રવ્યોમાં ઈષ્ટ-અનિષ્ટ બુદ્ધિને ટાળવાની છે.

પૂ. પ્રમુખસ્વામીના આજ્ઞાનુવર્તી શિષ્ય સ્વામીશ્રી અક્ષરવત્સલસ્વામીજીએ સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે પૂર્વગ્રહથી મુક્ત ન થાય ત્યાં સુધી માનવી સુખી થઈ શકતો નથી. મહાપુરુષોના વિચારોનું ઘોલન અને આચરણ એ તેમનો સંગ છે. અવ્યક્ત ક્રોધ અને પૂર્વગ્રહો હૃદયરોગ, બ્લડપ્રેશર જેવા રોગોનું મૂળ છે. સત્યમાં અસત્ય અને અસત્યમાં સત્યની ભ્રાંતિ થવી તેનું નામ મોહ. જેમાં વિકૃતિ આવે - પરિવર્તન પામે તે સત્ હોતું નથી. મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકારથી પાર પરમ તત્ત્વને પામવાનું છે. બુદ્ધિનાશથી વિનાશ સર્જાય છે. પરમમાં દષ્ટિ જાય ત્યારે વિષયોથી દષ્ટિ હટે. ઈન્દ્રિયોના વિષયોથી પ્રાપ્ત સુખ સ્થાયી હોતું નથી ગુરુઆજ્ઞા પ્રમાણે ચાલીએ તો પરમ શાંતિનો અનુભવ કરી શકીએ.

પદ્મશ્રી ડૉ. કુમારપાળભાઈ દેસાઈએ પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના જીવન અને કાર્યોનો ઉલ્લેખ કરતાં જણાવ્યું કે પૂજ્યશ્રીએ અધ્યાત્મનું આકાશ જોયું છે. ભારત ગુલામ બન્યું તેનું એક કારણ લોકો પોતાનો ઇતિહાસ ભૂલી ગયા તે છે. જે પ્રજા પોતાનો ઇતિહાસ ભૂલે તેની ભૂગોળ બદલાઈ જાય. અધ્યાત્મ એક સાહસ છે. લોકોના ધનની ઘેલછા દૂર થાય, નૈતિક મૂલ્યો વિકસે અને ચારિત્રનું ઘડતર થાય તે અર્થે પૂજ્યશ્રીએ પ્રયત્નો કર્યા. ધર્મ ચર્ચાથી નહિ, ધારણ કરવાથી પમાય છે. કીર્તિની લાલસા વ્યક્તિનું અધઃપતન કરે છે. સંત સ્વભાવમાં જીવે છે, પ્રભાવમાં નહિ. આત્મશુદ્ધિથી આત્મસિદ્ધિ પામવાની જિજ્ઞાસા ધરાવતો હોય તે સાચો મુમુક્ષુ.

પરમકૃપાળુદેવના પરમ અનુરાગી આદ.શ્રી સુધીરભાઈ મહેતાએ 'શ્રી મોક્ષમાળા' શિક્ષાપાઠ - ૧૫ના આધારે સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે વર્તમાનમાં પોતાને દુઃખી માને તે સંસારપરિભ્રમણથી છૂટી શકે છે.

જ્ઞાનીઓને પુણ્યની અનુકૂળતામાં પણ પ્રતિકૂળતા ભાસે છે. સ્વાધ્યાયથી આપણા અનેક મિથ્યા અભિપ્રાયો દૂર થાય છે તો સાચી ભક્તિ સ્વરૂપાનુસંધાન તરફ લઈ જાય છે. પરમ તત્ત્વ સાથે જોડાણ થવું અને થયેલું રહેવું તેનું નામ ભક્તિ. બાહ્ય પદાર્થોનું પ્રાધાન્ય ઘટ્યું નથી એટલે સાચી ભક્તિ ઉત્પન્ન થતી નથી. તત્ત્વવિચારણાને જીવનમાં વણી લેવી જોઈએ. ઉપયોગની ચંચળતા ઘટાડવા પ્રયત્ન કરવો. સાધનામાં સહાયક નથી તે બધા પ્રપંચ છે.

બા.બ્ર.આદ.શ્રી સુરેશજીએ પૂજ્યશ્રીએ લખેલ ડાયરીના આધારે 'પૂજ્યશ્રીનું અંતરમંથન' વિષય પર અસરકારક સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે મોક્ષસન્મુખ થવામાં અવિરુદ્ધ હોય તેવો વ્યવહાર કરવો. સાંસારિક કાર્યો કરતી વખતે પણ ઈષ્ટમંત્રના જાપ અને આત્મસ્મરણ દ્વારા ભેદવિજ્ઞાનની જ્યોતને જલતી રાખવી. નિવૃત્તિના સમયે ભાવપૂર્વક એકાંતસાધના કરવી. યુવાનીનું માપદંડ ઉત્સાહ છે. જ્ઞાન-ધ્યાનથી આત્માને નિરંતર પુષ્ટ કરવો. સાત્ત્વિક આનંદથી સંતુષ્ટ ન થતાં તાત્ત્વિક આનંદની પ્રાપ્તિનો લક્ષ રાખવો. સ્વસન્મુખ થવાના માર્ગને દ્રઢતાપૂર્વક અનુસરવો. કષાયો ઘટે તેમ વિશુદ્ધિ વધે. ભેદવિજ્ઞાન માટે ઉપશમ અને વૈરાગ્ય આવશ્યક છે.

● અભિષેક - પૂજા :

શિબિર દરમિયાન જિનાભિષેક તથા જિનપૂજા દ્વારા સૌએ આત્મશુદ્ધિનો લાભ લીધો હતો.

● ભક્તિસંગીત :

મુંબઈથી ખાસ પધારેલા આદ.શ્રી જય અશોકભાઈ શાહે ભાવવાહી ભક્તિસંગીત પીરસીને સૌને પ્રભુ-ગુરુમય બનાવ્યા હતા.

● જ્ઞાનવર્ધક / વાત્સલ્યવર્ધક કાર્યક્રમ :

આ કાર્યક્રમ અંતર્ગત કુંદકુંદસ્વામી, પરમકૃપાળુદેવ, પૂજ્યશ્રી તથા સંસ્થાને અનુલક્ષીને પ્રશ્નોત્તરી, શીઘ્ર વક્તૃત્વ, મૂક અભિનય, નાટ્યઅભિનય રાખવામાં આવ્યા હતા; જેમાં સૌએ ઉત્સાહભેર ભાગ લીધો હતો. કાર્યક્રમનું સુંદર સંચાલન આદ.શ્રી કપિલભાઈએ કર્યું હતું. નિર્ણાયક તરીકે બા.બ્ર.સુરેશજી તથા આદ.શ્રી શરદભાઈ ડેલીવાળાએ સેવાઓ આપી હતી. આ કાર્યક્રમમાં બા.બ્ર. જનકબેન તથા બા.બ્ર. અલકાબેનનો સહયોગ પ્રાપ્ત થયો હતો.

● સંસ્થાના સન્નિષ્ઠ કાર્યકર્તાઓનું અભિવાદન :

સંસ્થાના નીચેના કાર્યનિષ્ઠ કાર્યકર્તાઓનું તા. ૪-૧૨-૨૦૧૬ના દિવસે પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના વરદ હસ્તે અભિવાદન કરવામાં આવ્યું. આ પ્રસંગે સંસ્થાના ટ્રસ્ટી આદ.ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ નીચેના કર્મચારીઓના ગુણોની અનુમોદના કરી હતી :

(૧) કુશળ વહીવટકર્તા, નિઃસ્પૃહ, સેવાભાવી અને સત્સંગી મેનેજર આદ.શ્રી વિજયભાઈ પટેલ,

(૨) વાત્સલ્યધારક, સેવામૂર્તિ, નિષ્ઠાવાન આદ.શ્રી જીવનકાકા

(૩) કર્મયોગી અને નિઃસ્વાર્થ સેવાભાવી આદ.શ્રી સંતોષભાઈ રાણા,

(૪) સરળ, શાંત સ્વભાવી, સ્નેહાળ તથા મૂકસેવક આદ.શ્રી નીતાબેન લોઢિયા

અત્રે નોંધ લેવી ઘટે કે સંસ્થાના દરેક કર્મચારીના જન્મદિને સંસ્થા તરફથી તેઓનું અભિવાદન કરવામાં

આવે છે.

● રક્તદાન શિબિર :

આધ્યાત્મિક સાધનાની સાથે સાથે સંસ્થા દ્વારા સમાજોપયોગી અનેક કાર્યો પણ થતાં રહે છે. પૂજ્યશ્રીના જન્મદિન નિમિત્તે સંસ્થામાં તા. ૪-૨-૨૦૧૬ના દિવસે હેલ્પ વોલંટરી બ્લડબેંકના સહયોગથી તેમજ આદ.ડૉ. દિલીપભાઈ શાહ, ડૉ. સર્જનભાઈ શાહ તથા ડૉ. મોહિતભાઈ શાહના સહકારથી સ્વૈચ્છિક રક્તદાન શિબિરનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. પૂજ્યશ્રી તથા મહાનુભાવોના વરદ હસ્તે દીપપ્રાગટ્યથી રક્તદાન શિબિરનો પ્રારંભ થયો. બા.બ્ર. પૂજ્યશ્રી ગોકુળભાઈએ માંગલિક સંભળાવ્યું હતું. આદ. ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ જણાવ્યું કે વર્તમાનમાં રક્તદાનની તાતી જરૂરિયાત છે. એક વ્યક્તિના રક્તદાનથી ચાર વ્યક્તિની જિંદગી બચી શકે છે. રક્તદાન એ પુણ્યનું કામ છે. દેહાધ્યાસ ઘટાડવા પણ રક્તદાન જરૂરી છે.

આ પ્રસંગે કોબા ગામના સરપંચ આદ.શ્રી યોગેશભાઈ ખાસ પધાર્યા હતા. ૫૩ જેટલા રક્તદાતાઓએ રક્તદાન કરીને સમાજસેવાના યજ્ઞમાં આહુતિ આપી હતી. સર્વે રક્તદાતા ભાઈ-બહેનોને સંસ્થા તરફથી સાભાર ધન્યવાદ પાઠવીએ છીએ. રક્તદાતાઓને મગ તથા ધાર્મિક સાહિત્ય ભેટરૂપે આપવામાં આવ્યા હતા.

● પ્રકીર્ણ :

શિબિર દરમિયાન સંસ્થાના સાહિત્ય તથા વી.સી.ડી., ડી.વી.ડી. પર ૫૦% ડિસ્કાઉન્ટ આપવામાં આવ્યું હતું. ચારેય દિવસ સ્વામિવાત્સલ્ય રાખવામાં આવેલ. સ્વામિવાત્સલ્યનો લાભ આપનાર તથા પાંતીનો લાભ લેનાર સર્વે દાનવીર મહાનુભાવોનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. રાજકોટથી પધારેલા બા.બ્ર.બિંદુબેને 'મૂકમાટી' (ગુજરાતી પદ્યાનુવાદ) પુસ્તક પૂજ્યશ્રી તથા પૂજ્ય શ્રી ગોકુળભાઈને અર્પણ કર્યું હતું. ભાવનાશીલ મુમુક્ષુ આદ. સંગીતાબેન મહેતા (મુંબઈ)એ સંસ્થાના વિભાગોમાં કલાત્મક ડેકોરેશન કરી પૂજ્યશ્રી તથા સંસ્થા પ્રત્યે પોતાના અંતરંગ ભાવો દર્શાવ્યા હતા. બોધદાયક રંગોળીનું સર્જન કરનાર સર્વે મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોનો હૃદયપૂર્વક આભાર માનીએ છીએ. શિબિરમાં સહયોગ આપનાર સૌ કોઈને આભાર - ધન્યવાદ.

સંસ્થા સંચાલિત ગુરુકુળના નવા સંકુલના દશાબ્દી વર્ષ નિમિત્તે બાળકો દ્વારા સંસ્કારવર્ધક ભવ્ય સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ સાનંદ સંપન્ન

વિદ્યાર્થીઓને સારા શિક્ષણ સાથે સાથે સુસંસ્કારોના સિંચન દ્વારા સુયોગ્ય ઘડતર થાય તે હેતુથી પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીની પ્રેરણા અને શુભાશીર્વાદપૂર્વક સંસ્થામાં 'વિદ્યા-ભક્તિ-આનંદધામ' ગુરુકુળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. ખૂબ ઓછી ફી લઈને વિદ્યાર્થીઓને ગુરુકુળમાં પ્રવેશ આપવામાં આવે છે તથા જરૂરતમંદ વિદ્યાર્થીઓને ફીમાં કન્સેસન આપવામાં આવે છે. પૂજ્યશ્રીના સાન્નિધ્યમાં, મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનોના અપાર વાત્સલ્ય વચ્ચે તથા ગુરુકુળ કમિટિ અને કાબેલ ગૃહપતિ શ્રી નરેશભાઈની રાહબરી હેઠળ વિદ્યાર્થીઓ શિક્ષણ અને સંસ્કરણ ક્ષેત્રે પ્રગતિ સાધી રહ્યા છે. ગુરુકુળ માટે અનેક દાનવીર મહાનુભાવોનો પ્રશંસનીય સહયોગ સાંપડી રહ્યો છે. ગુરુકુળમાંથી અભ્યાસ કરી ચૂકેલા કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ તો M.B.B.S., PSI, LL.B., ઈજનેર જેવી ઉચ્ચ ડીગ્રીઓ પ્રાપ્ત કરી પ્રગતિના પંથે આગળ વધી રહ્યા છે.

ગુરુકુળના નવા સંકુલના દશાબ્દી વર્ષ નિમિત્તે તા. ૧-૧૨-૨૦૧૬ના દિવસે ગુરુકુળમાં વિદ્યાર્થીઓ દ્વારા સંસ્કારવર્ધક ભવ્ય સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. સમારંભના અધ્યક્ષ તરીકે અનેક

મૅડલો તથા રાષ્ટ્રપતિ દ્વારા એવોર્ડ પ્રાપ્ત કરનાર ગાંધીનગરના DSP આદ. શ્રી દીપકભાઈ વ્યાસે પોતાનું સ્થાન શોભાવ્યું હતું. મુખ્ય મહેમાન તરીકે 'પુજીત રૂપાણી મેમોરીયલ ટ્રસ્ટ'ના ટ્રસ્ટી આદ. શ્રીમતી અંજલિબેન વિજયભાઈ રૂપાણી, જાણીતા કાર્ડીયોલોજીસ્ટ ડૉ. શરદભાઈ જૈન તથા કૃપાળુદેવના પરમ ભક્ત અને સ્વાધ્યાયકાર આદ.શ્રી સુધીરભાઈ મહેતા (રાજકોટ) પધાર્યા હતા. અતિથિવિશેષ તરીકે ૩૪ વર્ષથી શિક્ષણ સંસ્થાઓ સાથે જોડાયેલા તથા સમાજસેવક આદ.શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ પુરોહિત, શ્રી પી.વી. મોદી ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટના મેનેજિંગ ટ્રસ્ટી આદ.ડૉ. રશ્મિકાંતભાઈ પી. મોદી, જાણીતા ઉદ્યોગપતિ આદ.શ્રી જયેન્દ્રભાઈ ખારાવાલા તથા વિધાનસભાના ધારાસભ્ય આદ.શ્રી શંભુજી ઠાકોર ખાસ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા.

ગુરુકુળ કમિટિના મુખ્ય સંચાલક આદ.શ્રી ઉષાબેન શેઠે આવકાર ઉદ્બોધન આપ્યું હતું. સંસ્થાની કાર્યવાહક સમિતિના સહસંયોજક આદ.શ્રી શરદભાઈ જશવાણીએ પધારેલા મુખ્ય મહેમાનો-મહાનુભાવોનો સંક્ષિપ્તમાં પરિચય આપ્યો હતો. સંસ્થા દ્વારા પધારેલા માનવંતા મહેમાનોનું આંટી પહેરાવીને તથા શાલ ઓઢાડીને ઉષ્માસભર સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. દીપ-પ્રાગટ્ય તથા પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજીના આશીર્વચન બાદ કાર્યક્રમનો શુભારંભ થયો. પૂજ્યશ્રીએ શુભાશીર્વાદ આપતા જણાવ્યું કે આધ્યાત્મિક સાધના સાથે સમાજોપયોગી કાર્ય કરવાની સંસ્થાની નીતિ રહી છે, જેને કારણે ગુરુકુળની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ અંતર્ગત વિદ્યાર્થીઓએ દીપનૃત્ય, અભિનયગીત, નાટક-આનંદ, દેશભક્તિગીત, જન્મમહોત્સવ, જન્મવધામણાં અને પ્રતિજ્ઞા, રાસ, સૂત્રગીત, નાટક - સત્યવ્રત (રચયિતા : બા.બ્ર. અલકાબેન), કોમેડી ગીત, દેશભક્તિ અભિનય ગીત, નાટક - માનવતાની મહેક વગેરે કાર્યક્રમો ખૂબ સુંદર રીતે પ્રસ્તુત કર્યા હતા. ખૂબ જહેમત ઉઠાવીને વિદ્યાર્થીઓએ ઉપરોક્ત કાર્યક્રમની તૈયારી કરી હતી. સૌએ પ્રશંસાના પુષ્પો અર્પણ કરીને તથા પુરસ્કાર દ્વારા બાળકોને વધાવ્યા હતા.

સંસ્થાની કાર્યવાહક સમિતિના મુખ્ય સંયોજક તથા ટ્રસ્ટી આદ. ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ સરળ છતાં સચોટ શૈલીમાં સંસ્થાનો ટૂંકમાં પરિચય આપ્યો હતો. સંસ્થા દ્વારા શ્રી ધરમચંદ નાગરદાસ શેઠ શિષ્યવૃત્તિ ફંડના વ્યાજમાંથી ગુરુકુળના બાળકોને ઉચ્ચ અભ્યાસ અર્થે શિષ્યવૃત્તિ આપવામાં આવે છે. ચાલુ વર્ષે બે વિદ્યાર્થીઓને આવી શિષ્યવૃત્તિ આપવામાં આવેલ છે.

સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમને નિહાળવા અનેક મહાનુભાવો, મુમુક્ષુ ભાઈ-બહેનો, વિદ્યાર્થીઓના વાલીઓ તથા ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓ ઉપસ્થિત રહ્યા હતા. ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થી શ્રી વિજય પટેલે પોતાના પ્રતિભાવો રજૂ કર્યા. સંસ્થા દ્વારા ૩ જેટલા ભૂતપૂર્વ વિદ્યાર્થીઓને પુરસ્કાર દ્વારા ઉત્સાહિત કરવામાં આવ્યા. આદ.શ્રી સુધીરભાઈ મહેતાએ પ્રાસંગિક ઉદ્બોધનમાં વિદ્યાર્થીઓના કાર્યક્રમની સરાહના કરી દેશના ઉત્તમ નાગરિક બનવાની પ્રેરણા આપી.

આદ.શ્રી ઉષાબેન શેઠે આભારવિધિ કરી હતી. ગુરુકુળ સમિતિના મુખ્ય સંચાલક આદ.શ્રી ઉષાબેન શેઠે કાર્યક્રમને સફળ બનાવવા માટે ખૂબ જહેમત ઉઠાવી હતી; જેમાં તેઓશ્રીને બા.બ્ર.આદ. જનકબેન, આદ.શ્રી કપિલભાઈ, બા.બ્ર.આદ. છાયાબેન, બા.બ્ર. આદ.સુરેખાબેન, બા.બ્ર.આદ. અલકાબેન, આદ. શ્રી શરદભાઈ જશવાણી તથા ગૃહપતિશ્રી નરેશભાઈનો પ્રશંસનીય સહયોગ સાંપડ્યો હતો. સમગ્ર કાર્યક્રમનું સફળ સંચાલન પ્રતિભાશાળી મુમુક્ષુ ભાઈશ્રી કપિલભાઈએ કર્યું હતું.

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા દાનવીર મહાનુભાવો

સંસ્થાના વિવિધ વિભાગોમાં આર્થિક સહયોગ આપનારા નીચેના દાનવીર મહાનુભાવોને સંસ્થા સાભાર ધન્યવાદ પાઠવે છે :

- **ઓડિયો-વીડિયો :**
  - (૧) આદ.શ્રી પ્રદીપભાઈ ભાઈલાલભાઈ શાહ, કેલિફોર્નિયા, USA — રૂ. ૧,૫૧,૦૦૦/-
  - (૨) આદ.શ્રી પ્રદીપભાઈ શાહ, Anaheim Hills, કેલિફોર્નિયા, USA — રૂ. ૭૧,૦૦૦/-
- **ગુરુકુળ :**
  - (૧) આદ.શ્રી કુમુદભાઈ એસ. મહેતા, મુંબઈ — રૂ. ૮૭,૦૦૦/-
- **ભોજનાલય :**
  - (૧) આદ.શ્રી મૃદુલાબેન અનિલભાઈ માટલિયા, અમદાવાદ — રૂ. ૧૧,૦૦૦/-
- **પક્ષીચણ :**
  - (૧) આદ.શ્રી કુમુદભાઈ એસ. મહેતા, મુંબઈ — રૂ. ૧૦,૦૦૦/-
- **સાધારણ ખાતું :**
  - (૧) આદ.શ્રી પ્રશાંતભાઈ જી. પારેખ, ન્યૂ જર્સી, USA — ૩૫૦ ડોલર
    (કેન્દ્રનિર્માણ - ૧૦૦ ડોલર, જ્ઞાનદાન - ૧૦૦ ડોલર,
    ભોજનાલય - ૧૦૦ ડોલર, સેવાપ્રવૃત્તિ - ૫૦ ડોલર)
  - (૨) આદ.શ્રી લતાબેન કિરીટભાઈ સંઘવી, અમદાવાદ — રૂ. ૧૦,૦૦૦/-

શ્રી આત્મસિદ્ધિ પારાયણ

આપણી સંસ્થામાં અવારનવાર પધારીને સત્સંગનો લાભ લેતાં આદ. ડૉ. અજયભાઈ શાહના સુપુત્ર ડૉ. અંશુલભાઈના ગૃહસ્થાશ્રમના પ્રવેશ નિમિત્તે તા. ૪-૧૨-૨૦૧૬ના રોજ ડૉ. અજયભાઈ પરિવાર તરફથી આપણી સંસ્થામાં શ્રી આત્મસિદ્ધિ પારાયણ તથા સ્વામિવાત્સલ્ય રાખવામાં આવ્યા હતા. સંસ્થા દ્વારા પધારેલા મહેમાનોનું ભાવભીનું સ્વાગત કરવામાં આવ્યું. આ પ્રસંગે સંસ્થાના ટ્રસ્ટી આદ. ડૉ. રાજેશભાઈ સોનેજીએ સ્વ. ભોગીકાકાએ સંસ્થાના વિકાસ માટે આપેલા યોગદાનને યાદ કરી તેઓના ગુણોની અનુમોદના કરી હતી.

સંસ્થામાં સંતોનું શુભ આગમન

આપણી સંસ્થામાં પૂજ્ય પ્રમુખસ્વામી મહારાજ તથા પૂ. મહંત સ્વામી મહારાજના કૃપાપાત્ર પૂ. ડૉ. સ્વામીજી અને તેઓની સાથે સ્વામિનારાયણ સંત પધાર્યા હતા. પૂજ્યશ્રી આત્માનંદજી તથા પૂ. ડૉ. સ્વામીજી વચ્ચે વાત્સલ્યસભર વાતાવરણમાં ધર્મચર્ચા થઈ હતી.

પૂ. ડૉ. સ્વામીજીએ સ્વાધ્યાય આપતા જણાવ્યું કે આપણા જીવનના કેન્દ્રમાં ભગવાન હોવાં જોઈએ. સત્પુરુષની આજ્ઞા અનુસાર જીવન જીવવું તો જ્ઞાનની પ્રાપ્તિ થશે. સંતસમાગમનો અપૂર્વ મહિમા છે. 'સ્વમાં વસ, પરથી ખસ, એટલું બસ.' જીવનમાંથી અહમ્ - મમત્વ કાઢવાનો પ્રયત્ન કરવાનો છે.

અંતઃકરણની શુદ્ધિ કરીએ તો તેમાં પરમાત્માનો વાસ થાય. સમય કાઢીને પણ અવશ્ય સત્સંગ કરવો. માતા-પિતા પ્રત્યે આદરભાવ રાખો. પરમાત્માનું સ્મરણ કરતા રહો. સૌ સાથે પ્રેમમય વ્યવહાર રાખવો અને સૌનું ભલું કરવા પ્રયત્ન કરવો. સમગ્ર જીવનને સાધનામય બનાવવાનું છે.

આદ. શ્રી શરદભાઈ જશવાણીએ આભારવિધિ કરી હતી. પૂ. ડૉ. સ્વામીજી તરફથી સૌને સુવાક્યોના સ્ટીકર્સની પ્રભાવના કરવામાં આવી હતી.

ગુજરાતી સાહિત્યનું સર્વોચ્ચ સન્માન મેળવતા પદ્મશ્રી ડો. કુમારપાળ દેસાઈને ૨૦૧૫નો રણજિતરામ સુવર્ણચંદ્રક એનાયત

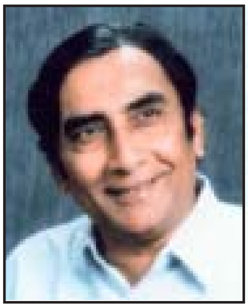

જાણીતા સાહિત્યકાર ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈને ગુજરાત સાહિત્ય સભા દ્વારા ૨૦૧૫ના વર્ષ માટેનો શ્રી રણજિતરામ સુવર્ણચંદ્રક એનાયત કરવામાં આવશે. ગુજરાતી સાહિત્યનું આ શ્રેષ્ઠ સન્માન મેળવનાર ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ ચરિત્ર, વિવેચન, સંશોધન, ચિંતન, અનુવાદ, પ્રૌઢ સાહિત્ય, નવલિકા, ધર્મદર્શન વગેરે વિષે એકસોથી વધુ ગ્રંથો લખ્યા છે. છેલ્લાં પંચાવન વર્ષથી સાહિત્યસર્જન કરતાં ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈનાં પાંચ પુસ્તકોને કેન્દ્ર સરકારનાં અને ચાર પુસ્તકોને ગુજરાત સરકારનાં પારિતોષિકો પ્રાપ્ત થયાં છે. એમનું 'નાની ઉંમર, મોટું કામ' પુસ્તક સમગ્ર દેશની તમામ ભાષાઓમાં એ વર્ષનું બાળસાહિત્યનું સર્વશ્રેષ્ઠ પુસ્તક ગણાયું હતું. એમણે લખેલા લાલબહાદુર શાસ્ત્રીના જીવનચરિત્ર 'લાલ ગુલાબ'ની એક સાથે ૬૦,૦૦૦ નકલો વેચાઈ હતી. એમનું 'અપંગના ઓજસ' પુસ્તક વિકલાંગો માટેનું શ્રેષ્ઠ પુસ્તક ગણાયું હતું, જેની આઠ આવૃત્તિ થઈ છે અને તેની હિંદી અને અંગ્રેજીમાં ચાર આવૃત્તિ પ્રગટ થઈ છે.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ એવા ડૉ. કુમારપાળ દેસાઈએ 'શબ્દસંનિધિ', 'ભાવન-વિભાવન' જેવાં વિવેચનગ્રંથો લખ્યાં છે તેમજ અંગ્રેજીમાં દસ પુસ્તકો લખ્યાં છે. મહાયોગી આનંદઘન વિશે ૪૦૦ હસ્તપ્રતોનું સંશોધન કરી મહાનિબંધ લખનાર કુમારપાળ દેસાઈએ એ વિશે ત્રણ પુસ્તકો લખ્યા છે. તાજેતરમાં એમણે લખેલું એમના પિતા જયભિખ્ખુનું જીવનચરિત્ર 'જીવતરની વાટે, અક્ષરનો દીવો' ગુજરાતી ચરિત્રસાહિત્યમાં આગવું સ્થાન પામ્યું છે. ગુજરાતી ભાષામાં તૈયાર થઈ રહેલા ગુજરાતી વિશ્વકોશના તેઓ એક આધારસ્તંભ છે.

ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમી તરફતી મૂર્ધન્ય સાહિત્યકારને અપાતો ગૌરવ પુરસ્કાર એમને એનાયત થયો છે. એ ઉપરાંત 'ધનજી કાનજી ચંદ્રક', 'શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય સુવર્ણચંદ્રક' તેમને મળ્યાં છે.

છેક ૧૯૬૨થી 'ગુજરાત સમાચાર' સાથે જોડાયેલા કુમારપાળ દેસાઈ સાક્ષર પિતા જયભિખ્ખુએ ૧૯૫૩માં શરૂ કરેલી 'ઈંટ ઈમારત' કૉલમ જે ૧૯૭૦થી કુમારપાળ દેસાઈ લખી રહ્યા છે.

જૈન દર્શનના વિચારક તરીકે આંતરરાષ્ટ્રીય ખ્યાતિ ધરાવનાર કુમારપાળ દેસાઈ જૈનદર્શન અને ભારતીય સંસ્કૃતિ વિશે અનેક દેશોમાં પ્રવચન-પ્રવાસો કર્યા છે. આઈકેર ફાઉન્ડેશનના ઈન્ટરનેશનલ ડાયરેક્ટર તરીકે, અનુકંપા ટ્રસ્ટ તેમજ સુલભ હેલ્થ ઍન્ડ હાર્ટ કેર સેન્ટરના ટ્રસ્ટી તરીકે એમણે માનવસેવાનાં કાર્યો પણ કર્યા છે. એમના આ સઘળાં કાર્યો માટે ૨૦૦૪માં ભારતના રાષ્ટ્રપતિ એ.પી.જે. અબ્દુલ કલામે

પદ્મશ્રીનું રાષ્ટ્રીય સન્માન એનાયત કર્યું છે. સવિશેષ તો સાહિત્ય, શિક્ષણ, ધર્મદર્શન, પત્રકારત્વ, વિદેશપ્રવાસ, માનવસેવા અને ગુજરાત વિશ્વકોશના સર્જન દ્વારા - એમ સર્વ ક્ષેત્રોમાં કુમારપાળ દેસાઈએ મહત્ત્વનું પ્રદાન કર્યું છે. સમગ્ર કોબા પરિવાર ડૉ. કુમારપાળભાઈને અનેકશઃ ધન્યવાદ પાઠવે છે.

વૈરાગ્ય સમાચાર

(૧) અમદાવાદ : આપણી સંસ્થામાં અવારનવાર પધારીને સત્સંગનો લાભ લેતા મુમુક્ષુ બીનાબેન સોમાણીના દાદીમા **જયાબેન સોમાણી** (ઉ.વ.૧૦૯)નો સાગારી સંથારો તા. ૭-૧૦-૨૦૧૬ના રોજ સીજી ગયો છે. તેઓનું વૈરાગ્યમય જીવન સૌના માટે પ્રેરણાદાયી છે. ગૃહસ્થાશ્રમમાં રહીને પણ તેઓ સાધ્વીજી જેવું જીવન જીવી ગયા ! જીવદયા એ તેઓનો પ્રાણ હતો. તેઓશ્રીએ ૪૨ વર્ષ સુધી ઠામ ચોવિહાર કર્યા હતા. તેઓશ્રીનું પરિગ્રહ-પરિમાણ વ્રત ખરે જ પ્રશંસનીય હતું. તેમાં તેઓએ ૧૦,૦૦૦/- રૂપિયાની મર્યાદા રાખી હતી. તેઓને જે પેન્શન મળતું તે સત્કાર્યોમાં વાપરી નાખતા. તેઓશ્રીએ ઘણા વર્ષો સુધી એકાંતરા આયંબિલ કર્યા હતાં. ૨૭ વર્ષની વયે તેઓ વિધવા થયા હતા. ત્યારથી તેઓ કદી પગરખાં પહેરતાં નહોતાં ! તેઓ પોતાની આગામી પેઢીને ધર્મનો વારસો સોંપતાં ગયા છે. તેઓશ્રીનું ધર્મમય જીવન આપણા સૌ માટે ખૂબ પ્રેરણાદાયી છે. સ્વર્ગસ્થનો આત્મા આગામી થોડા ભવોમાં પૂર્ણપદ (મોક્ષ)ની પ્રાપ્તિ કરે તેવી સમસ્ત કોબા પરિવારની પ્રભુને હૃદયપૂર્વકની પ્રાર્થના છે.

સત્યાગ્રહી - સત્યગ્રાહી

(પાના નં. ૨૭ પરથી ચાલુ...)

અંગતલાભનાં આધારે રહેલી હોય છે. આ સાચો સત્યાગ્રહી નથી. પરિણામે આવા સત્યાગ્રહ મોટા ભાગે નિષ્ફળ થાય છે. રાજકારણમાં તો આવું બહુ જોવા મળે છે, પરંતુ ક્યારેક ધર્મક્ષેત્રમાં - સાંપ્રદાયિકતાનાં આગ્રહ માટે સત્યાગ્રહ થાય છે તે દુઃખદ ઘટના છે. સાચા સાધકે આવા પ્રસંગે સાવધાન રહીને દૂર થઈ જવું જ હિતકારી થશે, એ જ કલ્યાણ છે.

ધર્મશાસ્ત્રોમાં જે બોધ-ઉપદેશ હોય છે તે સાપેક્ષ હોય છે. કોઈ વખત એક વાતની મુખ્યતા બતાવવામાં આવે છે ત્યારે બીજી વાત ગૌણ કરવી જ પડે છે. તેનો અર્થ બીજી વાતનો નિષેધ નથી હોતો તે વિચારવાન મનુષ્યએ હંમેશાં યાદ રાખવું ઘટે છે. આ પ્રકારે નહીં વર્તાય તો મતભેદ-વાદ-વિવાદ, રાગ-દ્વેષ, કંકાશ-કષાય વિગેરે અનેક અનિષ્ટો ઉભા થશે, જેમાં કોઈનું હિત નથી. સાંપ્રદાયિકધર્મ સાધન છે. લક્ષ તો આત્મધર્મ છે. જે લક્ષને ચૂકીને સાંપ્રદાયિકતામાં રોકાઈ જશે તે જાતે જ સ્વધર્મ ચૂકી જાય છે. તેને માટે મોક્ષમાર્ગ લંબાતો જાય છે.

જે વાત આપણને સમજવામાં ન આવે તે ખોટી છે તેમ માનવું ઘાતક છે. આવા પ્રસંગે સાક્ષીભાવમાં રહેવામાં કલ્યાણ છે. આગળ વધતાં - સમય આવ્યે જે નહોતું સમજાયું તે સમજાશે. અને જ્યારે સમજાય ત્યારે તેનો સહજ - શાંત સ્વીકાર કરી લેવો તે હિતકારી છે. આ છે સત્યનું ગ્રાહકપણું.

॥ ૐ શાંતિઃ શાંતિઃ શાંતિઃ ॥

સંસ્થા સંચાલિત 'વિદ્યા-ભક્તિ-આનંદધામ' ગુરુકુળના દશાબ્દી મહોત્સવ નિમિત્તે યોજાયેલ ભવ્ય સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમોની તસવીરો (તા. ૧-૧૨-૨૦૧૬)

Registered under RNI No. : GUJGUJ/2008/25883
Permitted to post at Ahmedabad PSO on 15th of every month under Postal
Regd. No. : GAMC - 309/2015-2017 issued by SSP Ahmedabad valid upto 31-12-2017
Publication Date 15th of every month

દીપાવલી તથા દેવદિવાળી આરાધના શિબિર વેળાની તસવીરો

પૂજ્યશ્રીની પાવન નિશ્રા

આદ.શ્રી રમેશભાઈ દોશી

આદ.શ્રી સુધીરભાઈ મહેતા

બા.બ્ર.આદ.શ્રી સુરેશજી

સંતસમાગમ : પૂજ્યશ્રી તથા પૂ. ડો. સ્વામીજી (૩-૧૧-૨૦૧૬)

જ્ઞાનપંચમીના શુભ દિને શ્રુતની પૂજા તથા આરતી

સંસ્થાના રાજમંદિરમાં સ્તુતિ વેળાએ (કાર્તિક સુદ પૂનમ)

આ અંકના વિશિષ્ટ સહયોગી દાતા

'દિવ્યધ્વનિ' ડિસેમ્બર - ૨૦૧૬ના અંક માટે રૂા. ૧૫,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ

❶ **આદ. ધીરુભાઈ ત્ર્યંબકલાલ ડગલીના ૮૮ વર્ષની પૂર્ણાહુતિ નિમિત્તે**
હસ્તે : આદ. મંજુબેન ધીરુભાઈ ડગલી, ડો. રાજેશ ધીરુભાઈ ડગલી, નીતા રાજેશ ડગલી
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

'દિવ્યધ્વનિ' ડિસેમ્બર - ૨૦૧૬ના અંક માટે રૂા. ૧૫,૦૦૦/-નો આર્થિક સહયોગ

❷ **સ્વ. વસંતભાઈ કાંતિલાલ ખંધાર (લીંબડી)ના સ્મરણાર્થે**
હસ્તે : કોકિલાબેન વસંતભાઈ ખંધાર પરિવાર, અમદાવાદ
તરફથી પ્રાપ્ત થયેલ છે. સંસ્થા તેઓશ્રીના આ 'જ્ઞાનદાન'ની અનુમોદના કરે છે.

Printed & Published by Smt. Dr. Sharmisthaben M. Soneji on Behalf of Shrimad Rajchandra Adhyatmik Sadhana Kendra, Koba - 382 007. Dist. Gandhinagar (Gujarat). Printed at Bhagwati Offset, 16/C, Bansidhar Estate, Bardolpura, Ahmedabad - 380 004. Editor : Shri Mitesh A. Shah